

Zpravodaj STUŽ

2/2007

Vážení a milí přátelé – členové i příznivci STUŽ,

vězte, že STUŽ už funguje neuvěřitelných 15 let!

Těch 15 let od založení neskutečně uběhlo. Jsme o 15 let starší, více pamatujeme (někteří). Mnoho věcí se událo, mnoho taky neudálo. Kolik se vystříдалo vlád, kolik ministrů, kolik premiérů, kolik jich odstoupilo, na kolik jich bylo podáno trestní oznámení...? Kolik bank bylo a už není? Kolik miliard bylo zašpiněno a zase vypráno? Kdo by si to všechno pamatoval! A ke všemu ještě jedna federace se rozdělila na dvě republiky, což citelně také zasáhlo STUŽ, která se díky tomu, ač nerada, z technických důvodů musela také rozdělit.

*Naše STUŽ, ta česká, však za těch 15 let vystřídala pouze čtyři předsedy (dva z nich nás už monitorují z nebeských výšin), třikrát změnila působišť, a to vždy ne svou vinou, a celých 15 let pořádá pravidelně každé první úterý v měsíci kromě prázdnin semináře stále na jednom místě – na Novotného lávce. Od založení v září 1992 to je už, pokud správně počítám, **153** seminářů! Před těmi 15ti lety jsme si to ani nedovedli představit.*

Co jsme ale za těch 15 let nedokázali, je vystřídat starou, unavenou gardu novou mladou krví. Sice naše semináře jsou stále více navštěvovány mladými lidmi, nikdo z nich však nezdvihá tu stále na zemi se povalující pomyslnou rukavici. Při této příležitosti se hodí připomenout, co říkával náš, v pořadí druhý předseda Igor Michal, který vystřídal v roce 1995 Josefa Vavrouška: „hodně chovných, málo tažných“. Jak je vidět, platí to v široké škále společnosti.

Kulaté jubileum jsme oslavili pro STUŽ charakteristickým počinem: uspořádali jsme konferenci, a to dokonce mezinárodní. Kromě předsedy slovenské STUŽ se jí zúčastnilo ještě několik našich slovenských přátel. Stručně se o ní dočtete v kapitole 3.2 tohoto Zpravodaje a podrobnosti naleznete na webových stránkách STUŽe www.stuz.cz/15let. Přihlášeno bylo 100 účastníků, k prezentaci se jich dostavilo cca 90. Až nás to samotné mile překvapilo. Po úvodním slově předsedy se za mikrofonem vystřídalo 24 přednášejících jak z akademických, tak NGO kruhů.

Co se finančního zajištění týče, tak celých 15 let nám voda sahá někdy po kotníky, někdy po hrudník, často až po krk. Ale zatím nikdy jsme se nedostali do situace, že bychom na dveře v Krátké přibili ceduli Likvidace. STUŽ ale žije, či lépe řečeno živoří, z roku na rok. Nikdy o vánocích nevíme, zda příští rok bude z čeho zaplatit nájem. Proto opět nezbývá, než Vás, milé členstvo, upozornit, že je vítáno, pokud se nebudete držet dolní hranice roční částky 500 Kč a zaplatíte vyšší příspěvky. Obratem obdržíte darovací smlouvu pro daňové účely. Zbavilo by nás to starostí a usnadnilo fungování.

Je mi trapné, že na závěr úvodníku se zmiňuji o financích, ale ten, který má vždycky, ale vždycky pravdu říká, že peníze jsou až na prvním místě a špinavé peníze neexistují. Ale ani jedno z toho se naší STUŽ díky Bohu netýká.

Prožijte, milí přátelé, pokojné vánoce pokud možno mezi těmi, které máte rádi a do nového roku vykročte tou správnou nohou.

Srdečně Vaše tajemnice Eva Vavroušková

V Praze, 12. 12. 2007

Obsah

1. AKTUÁLNÍ ZPRÁVY	5
Kancelář STUŽ	5
Placení příspěvků	5
2. CO BUDE	5
2.1 Valné shromáždění	5
Pozvánka	5
Předběžný program valného shromáždění	6
2.2 Pravidelné úterní semináře na Novotného lávce	6
3. CO BYLO	6
3.1 Valné shromáždění 2007	6
3.2 Pravidelné úterní semináře STUŽ na Novotného lávce	7
3.2.1 K semináři „Životní prostředí, etika a informace“	9
3.3 Výstupy z projektu „Informační a vzdělávací program pro využití biotechnologií v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje“	14
3.3.1 Z pohledu NGO: Co (a komu) berou či přinášejí GMO?	14
3.3.2 Diskusní seminář „Biotechnologie a udržitelný rozvoj z pohledu nevládních organizací“	17
3.3.3 Seminář „Biozemědělství a geneticky modifikované plodiny: přísliby a rizika pro udržitelný rozvoj z pohledu různých zájmů a společenských skupin“	17
3.3.4 Mezinárodní konference „Přísliby a rizika biotechnologií z hlediska udržitelného rozvoje“	17
3.3.5 Seminář „Environmentální rizika biotechnologií“	18
3.4 Cena Josefa Vavrouška za rok 2006	18
3.4.1 Užší výběr kandidátů za rok 2006 a vítězní kandidáti	18
3.4.2 Laudatio na Karla Hudce	19
3.4.3 Laudatio na Pavla France	21
3.4.4 U zelených přepřahají	23
3.5 Promítání filmu Nepříjemná pravda	24
3.5.1 Promítání v Krátké	24
3.5.2 Promítání na Univerzitě Karlově	24
3.6 6. konference evropských ministrů životního prostředí.	24
3.7 Udržitelný rozvoj – ideologie nebo vize?	25
3.8 Vyjádření STUŽ k oznámení záměru „Rozvoj závodu Vrchlabí ŠKODA AUTO a.s.“	28
4. ZPRÁVY Z POBOČEK	31
4.1 Činnost českolipské regionální pobočky STUŽ v roce 2007	31
5. PRAŽSKÉ PROBLÉMY	33
5.1 „Management Plan“ Pražské památkové rezervace (nejen) pro UNESCO	33
5.2 Developeři všech zemí světa, spojte se!	39
5.3 Záhada hlavolamu II aneb „Ježek v kleci“	40
6. MODRÁ, NIKOLI ZELENÁ PLANETA	42
6.1 Pavel Nováček: Živá planeta – Sto omylů Václava Klause	42
6.2 Pavel Kovář: Ekonomistova příručka na noční stolek	49

6.3	Jiří Nečas: Václav Klaus: Modrá, nikoli zelená planeta – Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?	52
7.	ÚVAHY A ZAMYŠLENÍ.....	53
7.1	Ekologické povědomí: třetí rozměr.....	53
7.2	70 let od úmrtí T. G. Masaryka: odkaz pro vzdělanost a vědu	56
7.3	Prognózy a jejich interpretace.....	59
7.4	Úmluva o právech dítěte	61
8.	NÁZORY, POLEMIKY, KOMENTÁŘE, POSTŘEHY.....	62
8.1	Americký radar v České republice – ano nebo ne?.....	62
8.2	Pesticidy – jak s nimi dál v EU?	66
8.3	Nádraží v centru Brna vychází efektivněji.....	67
8.4	Současná společnost, udržitelný rozvoj a vládnutí	69
8.5	Ftaláty: Látky v hračkách zakázané kapou do krve kojenců legálně	74
9.	RŮZNÉ.....	76
9.1	Tim Flannery: „Měníme podnebí (minulost a budoucnost klimatických změn)“	76
9.2	Amerika roste do šířky.....	78
9.3	Tvář naší země – krajina domova (počtvrté)	79
9.4	Zamyšlení	79
10.	AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ.....	81
10.1	Předsednictvo	81
10.2	Čestné předsednictvo.....	81
10.3	Revizní komise.....	82
10.4	Ostatní	82
10.5	Pracovní skupiny	82
10.6	Zástupci regionálních poboček.....	82
10.7	Informace o STUŽ.....	83

1. AKTUÁLNÍ ZPRÁVY

Kancelář STUŽ

Podkroví, ve kterém se nachází naše prostory, se rozhodl majitel domu rekonstruovat. Dává novou střechu a při té příležitosti upravuje také celé podkroví. Byli jsme nuceni všechno vyklidit, to znamená knihy a ostatní tiskoviny naskládat do banánovek, oblépit fólií a popsat, nábytek rozebrat a také oblépit fólií, drobné předměty, jako např. nádobí, zabalit a uložit do krabic. Pomáhali nám studenti – brigádníci.

Důležité dokumenty, jako je např. archiv účetnictví a také kopírku, o které jsme se báli, odvezl Jiří Dlouhý domů do sklepa. Vše ostatní slíbil pan domácí uložit někde v domě.

Podle předběžného plánu by měly být práce hotovy někdy v březnu až dubnu. Podle rozsahu prací jsme to soukromě odhadli na dobu pozdější.

Pan domácí nám slíbil, že nájemné zvedat nebude. My naopak jsme předběžně slíbili, že se pokusíme mu zaplatit nájemné na nějakou dobu dopředu a tím mu finančně alespoň trochu pomoci.

Placení příspěvků

Prosíme všechny členy s výjimkou čestných členů a členů čestného předsednictva, aby, pokud to ještě neučinili, vyrovnali dluhy na placení členských příspěvků.

2. CO BUDE

2.1 Valné shromáždění

Podle stanov jsme povinni každý rok zorganizovat valné shromáždění, na které musejí být členové v předstihu 28ti dní písemně pozváni. Vzhledem k tomu, že v prvních dvou měsících Zpravodaj z finančních důvodů nevyjde – můžeme si dovolit vydat ročně maximálně dvě čísla – dovolte nám proto, abychom Vás pozvali již nyní.

Valné shromáždění je dle stanov STUŽ nejvyšším orgánem Společnosti pro trvale udržitelný život a stanovami má vyhrazené některá práva a povinnosti. Pokud budete mít návrh na rozšíření programu valného shromáždění o nějaký váš návrh, sdělte to, prosím, předsedovi Jiřímu Dlouhému nebo tajemnici Evě Vavrouškové.

Pozvánka

Zveme všechny řádné členy Společnosti pro trvale udržitelný život na zasedání valného shromáždění STUŽ, které se bude konat v Klubu techniků v Praze, na Novotného lávce, místnost 319 **v úterý 4. března 2006 od 16:00 hod.**

Tato pozvánka je písemným svoláním valného shromáždění STUŽ ve smyslu č. 7.2 platných stanov.

Za předsednictvo STUŽ Jiří Dlouhý, předseda, v. r.

Předběžný program valného shromáždění

1. Zahájení, organizační pokyny
2. Zpráva o činnosti STUŽ za rok 2007
3. Předložení návrhu plánu činnosti pro rok 2008
4. Diskuse o Zprávě o činnosti za rok 2007 a k Návrhu plánu na rok 2008
5. Zpráva o hospodaření za rok 2007
6. Návrh rozpočtu na rok 2008
7. Zpráva revizní komise
8. Rozprava ke Zprávě o hospodaření za rok 2007, k Návrhu rozpočtu na rok 2008 a k Zprávě revizní za rok 2007
9. Zprávy o činnosti regionálních poboček a regionální skupiny STUŽ – přednesou zástupci poboček
10. Zpráva návrhové komise
11. Schválení usnesení
12. Závěrečné slovo předsedy
13. Promítání filmů z filmového festivalu EKOFILM v Českém Krumlově
14. Různé

2.2 Pravidelné úterní semináře na Novotného lávce

Pokud bude některé téma z důvodů aktuálnosti jiného tématu změněno, budete informováni emailem a změna bude uvedena na www stránkách STUŽ (www.stuz.cz).

- 8. ledna – „**Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj**“,
- 5. února – zatím nejisté téma „**Orientace ČR na automobilový průmysl – hospodářský zá-
rak, nebo velké riziko pro české hospodářství?**“,
- 4. března – nevolební valné shromáždění + promítání dokumentů z Ekofilmu,
- 1. dubna – „**Udržitelné stavebnictví**“.

3. CO BYLO

3.1 Valné shromáždění 2007

Usnesení valného shromáždění STUŽ ze dne 6. března 2007

Valné shromáždění:

1. stanovuje počet členů předsednictva na 8 členů + předseda,
2. schvaluje zprávu o činnosti v r. 2006 a plán činnosti na r. 2007 ve znění předloženém Jiřím Dlouhým s těmito doplňky:
 - více se zaměřit na konkrétní výstupy činností, ne jen na činnosti samotné,
 - lépe prezentovat stanoviska, tiskové zprávy STUŽ, závěry z besed, prosazovat se ve sdělovacích prostředcích,
 - obnovit činnost odborných pracovních skupin,
 - doplnit důraz na výchovu a vzdělávání i mimo STUŽ (přednášky, besedy, angažování se v zaměstnání a místě bydliště),
3. schvaluje zprávu o hospodaření za r. 2006 a rozpočet na r.2007,
4. schvaluje zprávu revizní komise za r. 2006,
5. ukládá předsednictvu zajistit efektivnější využití peněz na korunovém a zejména devizovém účtu,

6. se seznámilo s činností poboček STUŽ,
7. volí:
 - předsedu: Jiřího Dlouhého,
 - členy předsednictva: Ivana Dejmalu, Pavla Šremera, Jiřího Nečase, Evu Tylovou, Jiřího Kulicha, Marcelu Křížovou, Jiřího Rotha, Evu Rychlíkovou,
 - náhradníky na členy předsednictva: Jiří Fenc, Zdeněk Joukl,
 - členy revizní komise: Miroslava Punčocháře, Jaroslava Mejzra,
8. volí čestné předsednictvo ve složení: Martin Bojar, Jan Cimický, Táňa Fišerová, Mikuláš Huba, Jaroslav Hutka, Erazim Kohák, Bedřich Moldan, Jana Štroblová, Hana Librova (po souhlasu), Otakar Leiský (po souhlasu),
9. neschvaluje návrh stanoviska předloženého Václavem Hárou ve věci žádosti vlády USA o zřízení radarové stanice na území ČR,
10. vyzývá členy dle možností k dobrovolnému zvýšení členských příspěvků nebo k využití možnosti daru ve prospěch STUŽ,
11. vyzývá členy, aby se zapojili do procesu přípravy revidované strategie UR ČR a dalších strategických dokumentů,
12. ukládá předsednictvu systematicky se zabývat nábořem nových členů.

3.2 Pravidelné úterní semináře STUŽ na Novotného lávce

2. ledna – Ovzduší a zdraví (polétavý prach)

Panelisté: **MUDr. Radim Šrám**, Ústav experimentální medicíny, oddělení genetické ekotoxikologie, **MUDr. Lucia Bauerová**, vedoucí oddělení hygieny obecné a komunální odboru ochrany veřejného zdraví MZd ČR, **MUDr. Eva Rychlíková**, Zdravotní ústav Středočeského kraje v Kolíně, **Ing. Vladislav Bízek**, generální ředitel DHV, **Ing. Karel Bláha**, náměstek ministra ŽP, **Ing. Jan Kužel**, vedoucí odboru ochrany ovzduší MŽP

Moderátor: Ing. Jiří Dlouhý, STUŽ

6. února – Prosazování práva životního prostředí (Po dobrém anebo po zlém ?)

Panelisté: **JUDr. Miroslav Růžička**, ředitel odboru legislativního a analytického, Nejvyšší státní zastupitelství, **JUDr. Veronika Langrová, Ph.D.**, ředitelka odboru-sekretariátu zvláštní (rozkladové) komise, MŽP, **Ing. Hynek Beneš**, ředitel České inspekce životního prostředí, **Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.**, vedoucí katedry práva životního prostředí, Právnická fakulta UK, **Mgr. Jan Czajkowski**, právník Kanceláře veřejného ochránce práv, **plk. JUDr. Pavel Hájek**, pracovník úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky, možná se zúčastní i **plk. doc. JUDr. Jan Chmelík**, ředitel, **JUDr. Petr Kužvart**, Ateliér pro životní prostředí byl pozván, ale nezúčastnil se, **Mgr. Luděk Šikola**, Ekologický právní servis

Moderátor: Pavel Šremer, STUŽ

2. dubna – Pesticidy – současný stav, problémy a východiska

Hlavní panelisté: **Prof. Ing. Jana Hajšlová, CSc.**, Vysoká škola chemicko-technologická, Ústav chemie a analýzy potravin, **Ing. Pavel Minář**, vedoucí sekce, Státní rostlinolékařská správa Brno.

Moderátor: Pavel Šremer, STUŽ

2. května – Státní politika životního prostředí – (aneb jak jsme na tom v poločase plánovacího období)

Panelisté: **Ing. Rut Bízková**, náměstkyně ministra, sekce ekonomiky a politiky životního prostředí MŽP, **RNDr. Alena Marková**, vedoucí oddělení strategií odboru politiky životního prostředí MŽP, **Ing. Eva Tylová**, náměstkyně ředitele České inspekce životního prostředí, **RNDr. Tomáš Gremlica**, Ústav pro ekopolitiku, **Ing. Ivan Dejmál**, STUŽ

Moderátor: Pavel Šremer, STUŽ

5. června – Úmluva o biologické rozmanitosti – (Strategie biologické rozmanitosti v ČR a ve světě, indikátory biodiverzity)

Panelisté: **Mgr. Jana Brožová**, odbor mez. ochrany biodiverzity MŽP, **Ing. Michael Hošek**, náměstek ředitele AOPK, **RNDr. Jan Plesník, CSc.**, odborný poradce, AOPK, **Ing. Karel Jan Štolc, CSc.**, odbor vzdělání a výzkumu MZe, **RNDr. Petr Voříšek**, Euromonitoring, **Mgr. David Vačkář**, Centrum pro otázky ŽP UK

Moderátor: PaedDr. Jiří Roth, STUŽ

Z prosincové besedy nad územím plánem Prahy (foto J. Dlouhý)

4. září – Hluk (čeho je moc, toho je příliš), Jak se mohu jako občan bránit?

Panelisté: **Mgr. Pavel Doucha**, Ekologický právní servis, **JUDr. Aleš Ohrablo**, Eko Břevnov, **Ing. Eva Tylová**, STUŽ, zastupitelka hl.m. Prahy, **MUDr. Lucia Bauerová**, ředitelka odboru Ministerstva zdravotnictví, **MUDr. Eva Rychlíková**, odbornice na zdravotní rizika

Moderátor: Ing. Jiří Dlouhý, STUŽ

2. října – Životní prostředí, etika a informace

Panelisté: **RNDr. Jiří Bendl**, CSc, environmentální geochemik, **Mgr. Milan Horák**, informatik a kněz, **Mgr. Jan Krajhanzl**, sociální psycholog a ekopsycholog, **RNDr. Jan Pavlík**, meteorolog, **MUDr. Eva Rychlíková**, odbornice na zdravotní rizika, **RNDr. Jiří Nečas**, matematik a prognostik

Moderátor: RNDr. Jiří Nečas, STUŽ

6. listopadu – Životní prostředí pro Evropu, aneb jak naplňujeme Aarhuskou úmluvu

Panelisté: **Jiří Dlouhý**, STUŽ, **Pavel Šremer**, Ministerstvo životního prostředí, **Zuzana Drhová**, Zelený kruh, **Pavel Černohous**, Ateliér pro životní prostředí, **Alena Dodoková**, Ústav pro ekopolitiku

Moderátoři: Jiří Dlouhý, STUŽ, Zuzana Drhová, Zelený kruh

4. prosince – Územní plán Prahy

Panelisté: **Ing. arch. Kateřina Szentesiová**, Útvar rozvoje hl. m. Prahy, **prof. Ing. arch. Karel Maier**, CSc., *Fakulta architektury ČVUT Praha*, **Mgr. Hana Chalupská**, *Veronica*, **Ing. Zuzana Drhová**, PhD., *Zelený kruh*

Moderátorka: PhDr. Kateřina Ptáčková, Zelený kruh

3.2.1 K semináři „Životní prostředí, etika a informace“

Tomuto tématu se z různých stran věnovala říjnová beseda STUŽ na Novotného lávce. K němu neodmyslitelně patří vytváření prognóz o vývoji životního prostředí a jejich principiálně možná spolehlivost. Právě těmto otázkám věnoval své úvodní slovo moderátor diskuse RNDr. Jiří Nečas, které přinášíme v tomto Zpravodaji v samostatném článku. V panelu pak vystoupili sociální psycholog a ekopsycholog Mgr. Jan Krajhanzl, lékařka MUDr. Eva Rychlíková, meteorolog RNDr. Jan Pavlík, environmentální geochemik RNDr. Jiří Bendl a kněz a informatik Mgr. Milan Horák. Čtenářům zde přinášíme obsah tří příspěvků.

Jiří Nečas

Slovo psychologa

Dnešní doba sama sebe vnímá jako věk informačního rozvoje, ba skoro až informační exploze. Padají slova o informační společnosti, a běžně se setkáváme s informační gramotností, informačním smogem nebo informačními službami. Informace jsou dnes tedy mimořádně ceněny – a dostupnost informací a zvyšování informovanosti je často vnímáno jako klíč k řešení nejrůznějších problémů.

Nejinak je tomu v otázkách environmentální udržitelnosti. V podtextu mnoha vzdělávacích kurzů, osvětových kampaní a poradenských programů je patrné přesvědčení: pokud zvýšíme in-

formovanost lidí v záležitostech životního prostředí, budou se ve svém každodenním životě chovat k životnímu prostředí zodpovědněji.

Je to východisko, které má své odborné opodstatnění. Jak potvrzují i četné empirické studie, informace o stavu životního prostředí jsou pro mnoho lidí jedním z hlavních motivů jejich osobního pro-environmentálního chování (třídění odpadu, cestování MHD, preference pro biopotraviny). Zároveň je třeba brát na zřetel: ne každého, kdo má informace k dispozici, údaje o životním prostředí skutečně ovlivňují. Je to podobné jako s kouřením, přejídáním, rizikovým sexem – informace jsou skoro všem dobře známé, ne každý se však podle nich chová.

Dá se tedy říci: informace mají na lidské chování omezený vliv. Motivují, avšak ne každý, kdo je o životním prostředí informovaný, je pro jeho ochranu také motivovaný. Čím to je?

První odpověď může lidi s úctou k přirozenosti kolem nás i v nás potěšit: nejsme jen racionální stroje. Způsob, jakým přijímáme informace, je mnohokrát složitější ten, který známe například u počítačů, a svou roli mají jak ty racionální děje v nás, tak ty, které jsme zvyklí nazývat jako iracionální. Na tom nic nemění ani vzdělání a inteligence – jak v našem státě dobře víme, hodně podivné názory na globální klimatické změny může hlásat i prokazatelně inteligentní člověk s profesorským titulem. Velkou roli v našem přijímání informací hrají jak naše nálady a emoce, přání a potřeby, tak způsob, jakým vnímáme svět, sebe a druhé. Proto každý z nás zpracovává informace (vědomky nevědomky) jak rozumově, tak emočně.

Tato skutečnost může být podstatným východiskem pro způsob práce s veřejným míněním v environmentálních otázkách. Kdo chce účinně ovlivňovat environmentální chování, nevystačí s reflektováním informační stránky záměru. Jak ukázaly četné ekopsychologické studie, míra, v jaké lidé přijímají poskytované informace za své, je ovlivněna rozsáhlým množstvím proměnných. Týkají se zdrojů a formy informací, příjemce a jeho sociálního prostředí, a oslovují především naši citovou a podvědomou stránku. Pokud tedy někdo chce efektivně pracovat se změnou environmentálního chování, znamená to vstoupit do kontaktu s racionálními i iracionálními silami uvnitř lidí. To má své významné, a nepominutelné etické aspekty.

Druhou odpověď na otázku, proč mají informace na environmentální chování jen omezený vliv, je zde možné jen naznačit: informovanost sama o sobě environmentální chování nezaručuje, vzniká až souhrou čtyř postojů. Kdybychom se k nim každý chtěli vyslovit podle svého upřímného přesvědčení, šlo by je vyjádřit čtyřmi otázkami:

- Otázka environmentální percepce: „Zaslouží si stav životního prostředí naši starost?“
- Otázka postoje k životnímu prostředí: „Přeji si, aby životní prostředí nebylo poškozováno?“
- Otázka vědomí souvislosti: „Ovlivňuji svým každodenním chováním stav životního prostředí?“
- Otázka přijetí odpovědnosti: „Přijímám za své vlastní jednání osobní environmentální odpovědnost, nehledě na to, jak jednají druzí?“

S proenvironmentálním chováním se setkáme u lidí, kteří na všechny tyto otázky mohou upřímně odpovědět ano. Už jedno „ne“ v podstatě vylučuje, aby pro takového člověka mělo smysl chovat se šetrně k životnímu prostředí z vlastního přesvědčení.

A opět stojí za to si všimnout – naše odpovědi na všechny tyto otázky vznikají kombinací citu a rozumu, tu více jednoho, tu více druhého. Budiž to dalším důkazem, že vliv informací má své limity – a že účinně podporovat mezi lidmi pro-environmentální chování předpokládá práci jak s rozumovými, tak s citovými stránkami našich osobností.

Jak mnoho praktiků jistě potvrdí, účinně podporovat lidi ve změně jejich environmentálního

chování není nic jednoduchého. Pracujeme-li s lidmi, jde o mnohem víc než o poskytování pravdivých informací na naší straně, a objektivní a přesné zpracování na straně lidí informace přijímajících. Věci jsou mnohem složitější, a také zajímavější. Zároveň nás vedou k zamyšlení nad etickými otázkami, které vznikají při střetu zájmů celku, přírody a dalších generací na jedné straně a úcty k lidem a vnímavosti k jejich potřebám na straně druhé.

Jan Krajhanzl

Slovo meteorologa

Podnebí (klima) je dlouhodobý režim počasí.

Můj názor na klimatické změny, které probíhají, je stručně vyjádřen v mé odpovědi na otázku položenou prezidentem Klausem v jeho knížce *Modrá planeta, zda je ohroženo klima nebo naše svoboda*:

Již dlouhou dobu se prezident Klaus ptá občanů prostřednictvím billboardů a rovněž ve své knize, jestli je ohroženo klima nebo naše svoboda. Myslím, že by se měl dočkat odpovědi.

Jako odborník odpovídám, že souhlasím se závěry mezinárodních konferencí o klimatu. Je nesporné, že klima Země se otepluje, to dokazují měření, citelné je to v posledních desetiletích. Otázkou je, do jaké míry je oteplování způsobeno lidskou činností. Časový průběh vzestupu teploty je nápadně podobný s časovým průběhem vzestupu koncentrace skleníkových plynů v atmosféře, který je způsobený lidskou činností. Je tedy zřejmé, že civilizace má na globálním oteplení značný podíl. Je pravděpodobné, že důsledky globálního oteplení budou závažné (vzestup hladiny moří, tání ledovců jako zdrojů vody, změny podmínek pro zemědělství, bouřlivější počasí atd.). Zhoršené životní podmínky v některých oblastech mohou vyvolat stěhování lidí a následné konflikty (vzpomeňme si na Židy a Palestince na Blízkém Východě, kde se po řadě desetiletí situace nestabilizovala). Některé důsledky zřejmě ani nedovedeme domyslet. Je faktem, že tato hrozba není jediným globálním problémem, a že finanční zdroje nejsou neomezené. Je ale jistě potřebné hrozbám důsledků globálního oteplení čelit.

Jako občan odpovídám, že svoboda je cenný statek, ale nemůže být neomezená, ať jde již o zločince, podvodné podnikatele (viz páter Halík: ‚...aby naše doba nebyla nazývána dobou koženou a železnou...‘), nebo jiné nezodpovědné konání včetně ovlivňování klimatu. Svoboda musí obecně končit tam, kde se začíná škodit. To by měl vědět a řídit se tím každý občan demokratického státu včetně politiků a státníků.“

Toto vyjádření bylo zasláno k otištění několika novinám a rovněž autorovi *Modré planety*.

Oteplení klimatu Země je měřeno a za posledních několik dekád činí asi 0.6 °C. Při tom na pevninách probíhá rychleji než na oceánech, u nichž teplotní změny (i sezónní) jsou daleko pomalejší. Např. na šumavském Churáňově, který je vzdálený od místních vlivů, rostly průměrná roční teploty jen v posledních čtyřech dekádách 20. století takto: 4.0 °C, 4.2 °C, 4.4 °C, 4.8 °C.

Globální oteplení má dopad na cirkulaci atmosféry, a tedy na projevy počasí. Teplejší vzduch pojme více vlhkosti, srážky jsou tak intenzivnější, projevuje se to např. při El Niňu. Zesiluje se intenzita i počet tropických cyklon, které čerpají energii z teplého povrchu tropického moře. Jsou známky toho, že zesiluje cirkulace atmosféry i v mírných zeměpisných šířkách, a že se zde začíná posouvat frontální zóna k severu. S tím je v souladu fakt, že se v druhé polovině 20. století začíná na našem území objevovat v ročním průběhu srážek podružné minimum uprostřed léta. Názor, že globální oteplení zastaví Golský proud a způsobí tak ochlazení v Evropě, je téměř jistě nereálný. Mořské proudy kopírují převládající proudění v atmosféře, Golský proud je hnán převládajícími

západními větry, které jsou důsledkem teplotního kontrastu mezi polárními a tropickými oblastmi a panovaly u nás např. i v době ledové, jak lze soudit z umístění ledovcových karů v našich horách.

Změny klimatu, ke kterým by mohlo dojít během 21. století, se počítají klimatickými modely na základě různých scénářů vzestupu koncentrace skleníkových plynů v atmosféře. Ve střední Evropě vychází vzestup teploty o 2 až 4 °C, zpočátku zesilování srážek ve frontální zóně, ovšem v dalším průběhu s posunem frontální zóny k severu vychází pokles srážek.

Co se týče informací o počasí včetně předpovědí, vydává je Český hydrometeorologický ústav. Ten však nemá v toto směru monopol. Ze zákona je však odpovědný za vydávání výstrah na nebezpečné projevy počasí. Byl zaveden Systém integrované výstražné služby. Výstrahy se vydávají na nebezpečné projevy počasí týkající se: teploty vzduchu, větru, sněhu, závějí, ledovky, náledí, námrazy, bouřek s doprovodnými jevy, deště, povodní a sucha. Výstrahy se distribuují na ústředí hasičského záchranného sboru, do Českého rozhlasu, České televize, televize Nova, televize Prima a České tiskové kanceláře. Jsou také zveřejňovány spolu s dalšími informacemi na internetu na stránkách Českého hydrometeorologického ústavu: www.chmi.cz.

Jan Pavlík

Slovo kněze a informatika

Do záplavy informací, jíž jsme dnes obklopeni, patří i zprávy a tvrzení o životním prostředí a správném zacházení s ním. Informace o tomto tématu nám rozhodně nechybějí, naopak, máme jich tolik, že se v nich už nedokážeme vyznat. Často si různé informace protičeří, nabádají nás k protichůdným přístupům a vzorcům chování. Nemusíme už hledat, kde se něco dozvědět; daleko spíše nás tíží otázka, jak v nepřehledné změti rozlišovat.

Čemu důvěřovat?

Podle čeho se řídit?

Ještě před nějakými dvěma sty lety takovéto otázky většinu lidí netrápily. Nemuseli přemýšlet, co je důvěryhodné a správné – řekla jim to tradice, církev, společnost. S rozvojem moderní vědy se ovšem objevil pocit, že všechno je možno vysvětlit, že popudy lidského jednání mohou a musejí být podloženy rozumovými důvody, že každá otázka má jednoznačnou vědecky správnou odpověď. Po období počátečního nadšení však přišlo rozčarování – rozum a osvícení často nepřinesly kýženou jistotu, nýbrž jen odstranily blaženství nevědomosti, ba začalo se ukazovat, že vědecká pravda je nadmíru závislá na našich subjektivních postojích a východiscích.

Mnozí současníci, kteří si uvědomují tento vývoj, touží po návratu do někdejšího pocitu jistoty, do bezpečného mateřského lůna, do sladké bezstarostnosti těch, za něž poznává a rozhoduje někdo jiný. Návrat však není možný. Zprerhané vazby někdejší společnosti už není možno obnovit, ba ani by to nebylo žádoucí – samostatné hledání a jednání patří ke vzácným statkům člověka, jichž by se už neměl vzdávat. Přesto můžeme z pozice současných lidí pohlédnout na onu důvěryplnou náladu našich předků a zeptat se, zda v ní nenajdeme něco, co by mohlo mít smysl i nezávisle na minulých společenských strukturách, něco, co by mohlo inspirovat i dnešního člověka.

Odložíme-li stranou spousty konkrétních tradic, společenských zvyklostí a církevních pravidel, dobereme se v náladě tehdejších lidí k určitým základním postojům, které jsou na tehdejší situaci nezávislé a které mohou posloužit jako orientace i samostatně myslícímu a konajícímu člověku dneška. Kdybychom je chtěli heslovitě pojmenovat, mohli bychom je s odkazem k tradičním pojmům nazvat „vědomí věčnosti“, „vědomí pomíjivosti“ a „vědomí spásy“. Tato pojmenování jsou sice odvozena z křesťanského pohledu na svět, avšak jejich náplň, jak uvidíme, je aktuální pro kaž-

dého člověka bez ohledu na vyznání.

Vědomí věčnosti znamenalo pro prostou zbožnost našich předků především žít s myšlenkou na věčné bytí lidské duše a na očekávanou věčnou blaženost nebo věčné zatracení. Nekonfesní jádro tohoto postoje spočívá v poznání, že každý náš čin se nesmazatelně zapíše do předejívání světa, v němž žijeme, a za jeho následky zůstáváme odpovědny, i když se s nimi přímo nesetkáme. Odpadek odhozený uprostřed lesa možná už sami nikdy nespatříme; bude ovšem hyzdit les před očima jiných, ba může se dokonce stát, že některou živou bytost bude například ostrá plechovka nebo jedovatý obal stát život. Každý náš čin může mít v budoucnu nedozírné následky, a za tyto následky stále pone-
seme odpovědnost. Vědomí věčnosti nás tak nabádá zvažovat s novou opatrností každý svůj krok, vyhýbat se skutkům, za něž bychom se mohli jednou stydět, ale též stále poznávat, jaké důsledky naše konání ve světě má.

Na vědomí věčnosti přímo navazuje vědomí pomíjivosti – vědomí toho, že náš pobyt v pozemském světě je časově omezen, že náš život je jen kratičkou epizodou v životě světa. Je to výzva k tomu, abychom se na zemi chovali jako hosté, jako přechodní návštěvníci, kteří by neměli vyžadovat, aby se všechno řídilo podle nich. Na veřejných záchodech či jiných místnostech určených ke společnému užívání bývají občas výzvy typu „opusťte tuto místnost ve stavu, v němž byste ji chtěli nalézt“. Podobný postoj můžeme mít i vůči celému světu. Nakrátko jsme přišli, brzy zas odejdeme, a co po nás zůstane, to musí sloužit opět jiným.

Poslední z těchto tří postojů, vědomí spásy, vychází ve své původní podobě ještě výrazněji z křesťanského vztahu ke světu: Jsme spaseni, tedy znovupřijati mezi plnoprávné Boží děti a tím i Boží zástupce na zemi; jsme prodlouženou rukou toho, který nese za svět nejvyšší odpovědnost, a měli bychom ho dobře reprezentovat vším, co činíme. Každý svůj skutek, každý svůj vztah, každé své vyjádření můžeme tedy poměřovat tím, nakolik zastupuje odpovědnost za celek světa a nakolik k takové odpovědnosti vede ostatní.

Chceme-li se orientovat v záplavě nezřídka protichůdných informací o tom, co je prospěšné životnímu prostředí, mohou nám zmíněné tři postoje být dobrým vodítkem. Možná nám nepomohou okamžitě a v konkrétním rozhodování, ale časem promění náš vztah ke všemu, co nás obklopuje, promění hlediska, podle nichž se rozhodujeme, a důvody, které nás vedou k činům.

Často se kupříkladu mluví o dobrovolné skromnosti jako předpokladu trvale udržitelného života. Přírozenou pohnutkou ke skromnosti může být buď strach z nevýhody, tedy třeba z hrozící katastrofy, nebo naděje na výhodu, tedy třeba na odplatu v nebesích nebo na daňovou úlevu. Jsme-li si však v popsaném smyslu vědomí věčnosti, pomíjivosti a spásy, pak nám jako důvod ke skromnosti stačí, že tváří v tvář věčnosti bytí, pomíjivosti pozemských věcí i našemu vyššímu poslání na zemi je prostě krásnější být skromný.

Vědomí věčnosti, vědomí pomíjivosti a vědomí spásy jsou tedy aktuální i pro dnešního člověka. Jsou možností, jak v záplavě informací najít pevný bod, tři prostá, ale životem v jeho složitosti nesená hlediska, která nám pomohou i ve změní protichůdných informací nacházet rozhodnutí, za nimiž můžeme stát, a cesty, jimiž se můžeme vydat.

Milan M. Horák

3.3 Výstupy z projektu „Informační a vzdělávací program pro využití biotechnologií v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje“

3.3.1 Z pohledu NGO: Co (a komu) berou či přinášejí GMO?

Společnost pro trvale udržitelný život pracuje už déle než rok na projektu „*Informační a vzdělávací program pro využití biotechnologií v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje*“, v rámci nějž shromažďuje zkušenosti nevládních organizací (NGO) z celého světa s biotechnologiemi. Zdaleka Největší kontroverzi přitom vyvolává diskuse o přínosech a rizicích geneticky modifikovaných zemědělských plodin. A právě pohled nevládních organizací na GMO jsem se pokusil stručně shrnout.

Co jsou GMO?

Jako GMO se označují takové organismy, které byly uměle „vyrobeny“ v laboratoři záměrnou změnou jejich genetické informace (DNA) uložené v jádře buňky. Na rozdíl od klasického šlechtitelství, může genetické inženýrství metodami genetických manipulací překračovat přirozené mezidruhové bariéry a může v podstatě kombinovat geny libovolných živých organismů – virů, bakterií, rostlin, zvířat i člověka.

Některé GMO jsou udržovány a množeny v izolovaných laboratořích, kde se užívají např. k produkci určitých chemických sloučenin. Jiné GMO (zemědělské plodiny, hmyz, ryby, stromy atd.) jsou připravovány s cílem uvolnit je (vysít, vypustit) do životního prostředí. Zatím nejběžnějším GMO jsou geneticky modifikované (GM) plodiny, které jsou pěstovány pro výrobu potravin, jako krmivo nebo jako technická surovina.

První GM plodinou schválenou pro komerční účely v roce 1994 bylo rajče s prodlouženou trvanlivostí, které je známo pod jménem FlavrSavr. Další GM plodiny byly schvalovány postupně od roku 1996 a jedná se hlavně o rostliny odolné vůči chemickým postřikům proti plevelům (herbicidům) nebo rostliny produkující vlastní jed (toxin) proti hmyzu. Dnes se pěstuje hlavně GM sója, GM kukuřice, GM bavlník a GM řepka.

Výhrady ke GMO

GM rostliny obsahují geny, které do nich byly genetickými inženýry vloženy z nepříbuzných druhů. Tyto cizí geny pocházející z bakterií, virů, rostlin či zvířat se mohou následně přenášet do jiných organismů, čímž dochází ke genetické kontaminaci, a to několika mechanismy. Volně rostoucí příbuzný druh může být opylen GM plodinami rostoucí v blízkosti nebo konveční či bioplodiny na sousedních polích mohou být opyleny GM plodinami.

Ekologické i zemědělské organizace se proto obávají vzniku plevelů odolných vůči chemickým postřikům – tzv. superplevelů, které získají konkurenční výhodu a budou nekontrolovatelně se šířit. Případně vůči nim bude třeba použít silnějších a nebezpečnějších pesticidů. Takových rezistentních plevelů už byla nalezena celá řada a začínají sužovat např. některé oblasti USA, kde se masově pěstují GM plodiny odolné vůči herbicidu Roundup.

Šíření pylu GM rostlin větrem a hmyzem závisí na životním prostředí a velikosti i váze pylu, který může cestovat i několik kilometrů. GM plodiny (nebo jejich semena) mohou přežít v přírodním či zemědělském prostředí a následně se rozšiřují jako plevelné nebo „divoce rostoucí“ populace GMO.

Nevládní ekologické organizace poukazují na to, že je jen obtížně možné předem stanovit dů-

sledky pěstování GMO. Např. pěstování GM rostlin s vloženým genem pro produkci tzv. Bt-toxinu mohou způsobovat také úhyn larev motýlů nebo jiného hmyzu. Obávají se také toho, že zatímco chemické zamoření prostředí se díky rozptylování nebo rozkladu škodlivin obvykle časem snižuje, genetická kontaminace způsobená GM plodinami v sobě skrývá potenciální nebezpečí, že se bude s růstem a rozmnožováním GMO násobit. Případné škody na životním prostředí způsobené GMO by se proto mohly nekontrolovatelně šířit a jednou vypuštěného genetické džina už nepůjde vrátit zpět do lahve.

Ekologické organizace se také obávají ohrožení přírodní biologické rozmanitosti (biodiverzity) plynoucí z přenosu genů z GM rostlin. V Mexiku jsou např. ohroženy divoké odrůdy kukuřice, v Asii divoké odrůdy rýže, v Evropě se divoce rostoucí příbuzní mohou křížit s GM řepkou atd. Řada vědeckých kapacit se proto obává, že genetická kontaminace může nevratně změnit přírodní rezervy genů s neznámými důsledky pro budoucnost.

Další kritici GMO upozorňují na to, že nepřinášejí výhody pro spotřebitele. Potraviny vyrobené z GM plodin nemají ani lepší chuť ani lepší výživové vlastnosti. Obvykle se neliší ani cenou. Zisk přinášejí hlavně výrobcům osiva GM plodin, kteří mnohdy také vyrábějí chemické postřiky a nutí zemědělce k jejich nákupu spolu s osivem. Výrobci GMO také zakazují farmářům použít semena ze sklizně pro osetí polí v příštím roce. Nutí farmáře kupovat si GM osivo (často spolu s pesticidy) každý rok znovu a znovu. Dodržování tohoto zákazu pak agenti agrochemických firem kontrolují přímo na polí a firmy následně farmáře žalují u soudu.

GM plodiny se zatím pěstují ve větším měřítku jen několika málo státech – zejména v USA, Kanadě, Argentíně a Brazílii. V Evropě se GMO pěstují jen na malé ploše v několika státech. V České republice probíhají řadu let tzv. polní pokusy s GM plodinami. Poprvé bylo v ČR povoleno komerční pěstování GM plodiny v roce 2005. Šlo o GM kukuřici MON810 firmy Monsanto. Naopak více než 170 regionů a 4500 obcí v EU se vyhlásilo jako oblast bez GMO – tzv. GMO-free zóna.

Průzkum veřejného mínění provedený v Evropské unii v roce 2006 konstatoval odpor veřejnosti vůči GM potravinám. Většina obyvatel EU se domnívá, že GM plodiny „by neměly být podporovány“ a závěr průzkumu konstatuje „GM plodiny jsou viděny jako neužitečné, morálně neakceptovatelné a riskantní pro společnost“.

Nezávisle na agrochemickém byznysu

Průmyslové firmy podnikající ze zemědělskými GM plodinami jen neochotně informují o problémech GMO na navíc financují vlastní organizace (jako ISAAA), které informují o problematice biotechnologií jednostranně. Jedna z největších světových sítí ekologických nevládních organizací Přátelé Země (Friends of the Earth) se proto rozhodla využít svých expertů na všech kontinentech a začít zpracovávat vlastní analýzy a souhrnné zprávy o biotechnologiích – nezávislé na agrochemických firmách.

Zpráva Přátel Země za léta 1996 až 2006 se jmenuje „Kdo profituje GM plodin?“ a uvádí, že rozšiřování zemědělských GM plodin vykázalo znaky stagnace. Produkce GM plodin ve velkém je podle ní nadále omezena na několik málo plodin a několik málo zemí. Navíc GM plodiny neodpovídají na hlavní zemědělské problémy a výzvy, kterým farmáři čelí ve většině zemí, zejména rozvíjejících se. GM plodiny podle zprávy nepotvrdily výhody oproti konvenčním plodinám a tzv. druhá generace GMO s průmyslem slibovanými atraktivními „vylepšeními“ doposud nebyl zaveden.

Největším pěstitelem i propagátorem GM plodin jsou USA a tamní agrochemická firma Mons-

anto. Ačkoli USA schválily do konce roku 2006 už 71 komerčních GM plodin, ekonomický význam většiny z nich je zanedbatelný. Zatím jen čtyři plodiny (kukuřice, bavlník, sója a řepka) s dvěma typy genetických změn (odolnost vůči chemickým postřikům a produkce vlastního jedu zabíjejícího hmyz) jsou pěstovány v USA v širším měřítku.

Zpráva Přátel Země také cituje oficiální informace amerického ministerstva zemědělství (U. S. DA), že výnosy GM plodin nepřevyšují výnosový potenciál hybridních (geneticky nemanipulovaných) variet. Skutečné výnosy prý dokonce mohou poklesnout, neboť zastaralé variety užití pro výrobu GM plodin a nejsou kultivary s nejvyššími výnosy. Řada nezávislých vědeckých studie ukazuje, že výnosy GM plodin jsou menší nebo rovné výnosům konvenčních (non-GMO) variet. Zejména v případě dominantní GM plodiny – sóji firmy Monsanto odolávající vůči pesticidu Roundup – byly zaznamenány výnosy nižší než u odrůd získaných klasickým šlechtěním.

Zpráva Přátel Země upozorňuje také na nezávislé analýzy z USA, Jihoafrické republiky, Brazílie a dalších zemí, které ukazují, že GM plodiny nesnižují ani užívání pesticidů, jak slibuje reklama agrochemických firem. Mohou dokonce vést ke zvýšení množství užívaných chemikálií pro některé plodiny GM plodiny a v celku zvyšují používání pesticidů, aniž by poskytly vyšší výnosy než konvenční variety. Životní prostředí proto podle zprávy nemá prospěch z GM plodin, které se ve středně a dlouhodobé perspektivě při zachování tohoto trendu budou v rostoucí míře stávat neudržitelnými.

Studie také konstatuje, že malí farmáři a spotřebitelé nemají prospěch z GM plodin. Data z různých míst světa ukazují, že v zemích jako Indie, Indonésie, Brazílie nebo Paraguay plodí GMO často hůře než konvenční plodiny. Zpráva také dokládá, že malí čínští farmáři v posledních letech získali větší ekonomický profit z pěstování konvenčního (non-GMO) bavlníku než z geneticky modifikovaného.

Přátelé Země dále ve zprávě také upozorňují, že GM plodiny neudělaly dodnes nic pro zmírnění hladu nebo chudoby. Velká většina dnes pěstovaných GM plodin je užívána jako krmivo pro zvířata pro zásobování bohatých zemí masem. Více než 4 z 5 hektarů GM plodin připadá na geneticky manipulované rostliny, které jsou upraveny tak, aby se na ně aplikoval chemický postřik, který vyrábí stejná firma, jež prodává semena GM plodiny. A jsou proto málo (pokud vůbec) relevantní pro zemědělce v rozvojových zemích, kteří si mnohdy nemohou dovolit kupovat tyto pesticidy.

GMO versus biozemědělství

Další analýzu zaměřenou na biotechnologie v EU publikovala v březnu 2007 evropská kancelář Přátel Země. „Přístup založený na podpoře GM plodin v zemědělství selhává i přes obrovskou propagaci, dotace z veřejných rozpočtů a politickou podporu. Naproti tomu biozemědělství stimuluje ekonomiku, přináší prospěch životnímu prostředí a biopotraviny si veřejnost oblíbila,“ shrnula její závěry Helen Holder, bruselská koordinátorka programu Přátel Země zaměřeného na biotechnologie.

Analýza konstatuje, že i přes 25 let finanční podpory EU výzkumu GMO se v evropském zemědělství komerčně uplatnily jen dva geneticky modifikované produkty. Společnosti vyvíjející GM plodiny podle této analýzy nepřinášejí téměř žádná nová pracovní místa a vykazují minimální zisk. Biozemědělství naopak přispívá k sociální soudržnosti, k ekonomickému růstu a poskytuje pracovní místa, navíc nepotřebuje chemické pesticidy a spotřebovává méně energie a vody.

„Chceme-li v Evropě vybudovat konkurenceschopnou a dynamickou ekonomiku, bylo by moudré opustit myšlenku geneticky modifikovaných potravin. Politickou podporu a zejména pe-

níze daňových poplatníků bychom měli nasměrovat do rozvoje ekologických zemědělských metod. Biozemědělství není v kontextu hledání evropských biotechnologických řešení jen zanedbávané, ale je dokonce ohrožené možnou kontaminací GM plodinami,“ uvádí Helen Holder.

Miroslav Šuta, nezávislý konzultant v oblasti ekologických a zdravotních rizik

Text byl zpracován na základě podkladů zahraničních NGOs shromážděných STUŽ v rámci projektu „Informační a vzdělávací program o využití biotechnologií v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje“.

Vyšlo v Literárních novinách, 2007/35

3.3.2 Diskusní seminář „Biotechnologie a udržitelný rozvoj z pohledu nevládních organizací“

Seminář se konal 1. října 2007 na Zeleném kruhu

Panelisté:

- **MUDr. Miroslav Šuta** – koordinátor projektu STUŽ, který se zaměřuje na biotechnologie,
- **Doc. RNDr. František Krahulec, CSc.** – pracovník Botanického ústavu Akademie věd ČR, bývalý člen komise MŽP pro GMO,
- **RNDr. Magdalena Klimovičová** – odborná konzultantka se praktickými zkušenostmi s účastí veřejnosti s rozhodování o GMO,
- **Mgr. Tereza Stockelová** – postgraduální studentka Fakulty sociálních věd UK a spolupracovnice Sociologického ústavu Akademie věd ČR dokončující doktorskou práci zabývající se GMO.

3.3.3 Seminář „Biozemědělství a geneticky modifikované plodiny: přísliby a rizika pro udržitelný rozvoj z pohledu různých zájmů a společenských skupin“

Seminář se konal 9. října 2007 v salóнку restaurace Mánes

Panelisté:

- **Miroslav Šuta** – Biotechnologie a udržitelný rozvoj: Aktivity STUŽ a jejich první výsledky,
- **František Krahulec:** Je uvolňování GM rostlin do přírody skutečně bez rizik?
- **Magdalena Klimovičová:** Problematika koexistence konvenčního a ekologického zemědělství s GM plodinami,
- **Tereza Stockelová:** GMO jako společenská volba: příspěvek ke vztahu expertizy a veřejnosti,
- **Martin Leibl:** Ekologické zemědělství, bioprodukce a geneticky modifikované organismy,
- **Daniel Vondrouš:** Ekologické zemědělství a GM plodiny z pohledu MŽP ČR.

3.3.4 Mezinárodní konference „Přísliby a rizika biotechnologií z hlediska udržitelného rozvoje“

Konference se konala 25. října v Jednacím sále Valdštejnského paláce ve spolupráci se senátním Výborem pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí

Gestorem konference byl senátor **Bedřich Moldan**, místopředseda výboru.

Panelisté:

- **Ivo Bárek** – senátor, předseda senátního Výboru pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí – úvodní slovo,
- **Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc.**, senátor, ředitel Centra pro otázky životního prostředí UK,

- **Doc. RNDr. Vladimír Vondrejs, DrSc.**, Katedra genetiky a mikrobiologie Přírodovědecké fakulty UK – „Cesta vede přes vzájemné naslouchání a vstřícnost mezi odpůrci a propagátory genových modifikací“,
- **MSc. Geoff Tansey**, nezávislý agrární analytik a publicista, Velká Británie – „Biotechnologie, patenty a budoucnost kontroly potravin“,
- **Dr. Christoph Then**, nezávislý konzultant v oblasti patentování, Německo – „Stav v oblasti patentování života v Evropě“,
- **MSc. Helen Holder, MBA**, koordinátorka oblasti biotechnologií evropské kanceláře Přátel Země – „Socioekonomická analýza geneticky modifikovaných plodin a ekologického zemědělství“,
- **Prof. RNDr. František Krahulec, CSc.**, odborný pracovník Botanického ústavu Akademie věd ČR – „Jak se hodnotí rizika GM plodin“,
- **Dr. Les Levidow, odborný pracovník** Open University, člen Pracovní skupiny pro biotechnologickou politiku, Velká Británie – „Jak EFSA nakládá s nejistotou při hodnocení rizik“,
- **Prof. RNDr. František Sehnal, CSc.**, odborný pracovník Entomologického ústavu AV ČR – „Výsledky polních pokusů s Bt kukuřicí“,
- **MSc. Antje Lorch**, nezávislá konzultantka v oblasti biotechnologií, Německo – „Koncentrace Bt toxinu v GM kukuřicích (MON810, Bt11) v Německu a jejich vliv na hodnocení rizik“,
- **Ing. Martin Leibl, Ph.D.**, vedoucí oddělení environmentální politiky Ministerstva zemědělství ČR – Ekologické zemědělství a geneticky modifikované organismy“.

3.3.5 Seminář „Environmentální rizika biotechnologií“

Seminář se konal 26. října 2007 v prostorách Univerzity Karlovy v Celetné ulici

Panelisté:

- **MSc. Geoff Tansey**, nezávislý agrární analytik a publicista, Velká Británie – „Světový potravinový systém – globální pravidla a lokální potřeby“
- **Dr. Les Levidow**, odborný pracovník Open University, člen Pracovní skupiny pro biotechnologickou politiku, Velká Británie – „Evropské alternativy bio-ekonomiky“
- **MSc. Antje Lorch**, nezávislá konzultantka v oblasti biotechnologií, Německo – „Environmentální rizika GM plodin, zejména Bt kukuřice“
- **Dr. Christoph Then**, nezávislý konzultant v oblasti patentování, Německo – „Patentování osiva a hospodářských zvířat“

3.4 Cena Josefa Vavrouška za rok 2006

Cena Josefa Vavrouška je udělována jednotlivcům a má zviditelnit konkrétní aktivity ve prospěch životního prostředí, které se tak mohou stát příkladem pro další. Cenu vyhlašuje každoročně Nadace Partnerství ve spolupráci s Nadací Charty 77.

Výběr laureáta ceny provádí z obdržených návrhů dvanáctičlenná porota složená z odborníků z oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje, osobností veřejného života a zástupců obou nadací.

Cena byla slavnostně předána 4. 6. 2007 v Lapidáriu Národního muzea v Praze.

3.4.1 Užší výběr kandidátů za rok 2006 a vítězní kandidáti

Do užšího výběru na Cenu Josefa Vavrouška za rok 2006 byli porotou navrženi tito kandidáti:

Michal Bartoš, vedoucí ekologického centra Sluňákov, Olomouc za organizování EDO –

Ekologických dnů Olomouc a vybudování nízkoenergetického střediska ekologické výchovy Sluňákov,

Květoslava Burešová, environmentální pedagožka, Třebíč – za dlouholeté prosazování a realizaci praktické ekologické výchovy dětí, mládeže a učitelů. Je autorkou řady metodických publikací a pomůcek, zakladatelkou střediska Chaloupky a propagátorkou využití školních zahrad pro ekologickou výchovu,

Pavel Franc, právník, Ekologického právního servisu – za obětavé prosazování práva, za popularizaci kauz občanů stojících proti úřadům či velkým společnostem, za osobní podíl na Deklaraci porozumění, která byla jako první komplexní smlouva v ČR s nadnárodní společností, za účasti veřejné správy, samosprávy a nevládních organizací, přijata ještě před zahájením stavby, továrny Hyundai v Nošovicích,

Karel Hudec, zoolog – ornitolog – za osobní angažovanost v jihomoravské ochraně přírody, za stavění mostů mezi různými profesemi ve prospěch životního prostředí, za osvětovou činnost v médiích, za výrazný podíl na ekologické výchově mladé generace,

Miroslav Janík, ředitel ZO ČSOP Kosenka – za ochranu přírody v Bílých Karpatech, za stmelování nejrůznějších zájmových skupin pro ochranu přírodních a kulturních hodnot Valašska, za schopnost nalézat řešení problémů spojených s ochranou přírody, krajiny a šetrného místního rozvoje,

Emílie Strejčková, dříve ředitelka ekocentra Toulcův dvůr – za obrovské celoživotní nasazení věnované výchově dětí k pozitivnímu vztahu k přírodě, za příspěví k rozvoji ekologické výchovy v rámci ČR, za vybudování profesionálního Střediska ekologické výchovy Toulcův dvůr v Praze,

Otakar Štěrba, profesor ekologie – za založení katedry Ekologie a životního prostředí na Palackého univerzitě v Olomouci, za dlouhodobou popularizaci ochrany přírody v četných filmech a publikacích, za pomoc při vzniku chráněných území v ČR,

Danuše Kvasničková, předsedkyně klubu ekologické výchovy, Praha – za dlouholetou a neúnavnou práci při prosazování ekologické výchovy a myšlenek trvale udržitelného rozvoje do školních aktivit a celoživotního vzdělávání učitelů, za založení Klubu ekologické výchovy a cílené zapojování škol v ČR do mezinárodních ekologických a vzdělávacích participačních projektů, za krásný, hluboce přátelský, obětavý a vstřícný vztah k lidem a k přírodě,

Miroslav Patrik, projektový manažer, Brno – za vytrvalé monitorování a dlouhodobý přínos k ochraně lidského i přírodního životního prostředí před negativními vlivy dopravy a zejména dopravních staveb,

Marek Orko Vácha, kněz, biolog, učitel, Brno – za unikátní citlivou syntézu přírodna a duchovna, za dlouhodobou práci s dětmi i mladými lidmi a výchovu ke vztahu k přírodě.

Po dlouhém rokování byli porotou vybráni zoolog **Karel Hudec** a právník **Pavel Franc**.

3.4.2 Laudatio na Karla Hudce

Vážené dámy a pánové,

provedením chvalozpěvu na Karla Hudce měl býti pověřen ptačí sněm. Mnohohlasý sbor ptáků, ve kterém by nezaniklo jemné pískání maličkého králíčka obecného ani chraplavý tichý hlas mohutného dropa velkého, melodický flétnový hlas žluvy či tlukot slavíků, sbor, ve kterém by se ve fortissimech zvukným křikem ozývaly všechny jeho milované husy – velká, polní, běločelá i krátkozobá a hlubokým zvonivým hlasem by znělo volání orla královského. Jedině tento sbor dokázal by

výstižně a důstojně ocenit přínos Karla Hudce k aktivnímu prosazování šetrného vztahu lidí k přírodě. Pan doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc. by svým ptákům jistě rozuměl. Poznává chování ptáčích společenství v naší krajině celý život, a to, co o ptáčích ví, uložil v rozsáhlém souboru vědeckých článků a monografií. Připomenu jen, že vedl autorský kolektiv několiksvazkového kompendia o ptáčích v edici Fauna ČR a SR, které opakovaně vydává nakladatelství Academia. Významně se zasloužil o to, že v tomto jedinečném díle nalezneme úplný soubor poznatků o všech druzích ptáků, které můžeme v naší přírodě obdivovat, od všudypřítomného kosa černého až po vzácného zatoulance ibise hnědého.

Karel Hudec si také uvědomil, že pro vzdělanou občanskou společnost je znalost ptáků a jejich života velmi užitečná a potřebná. Proto s malířem Janem Dungelem připravil výtečný kapesní Atlas ptáků České a Slovenské republiky, sloužící nám všem, kdož máme ptáky rádi, všímáme si jich v okolí bydliště či při toulání krajinou, chceme je poznávat a rozumět jejich chování. Milovníci ptáků, kteří kapesní Atlas ptáků hojně používají, patří k tichému souručenství lidí, kteří mají rádi přírodu a snaží se svým chováním vědomě naplňovat ideál trvale udržitelného způsobu života.

Dovolte mi ocenit prozíravost poroty, která Karlu Hudcovi udělila letošní Cenu Josefa Vavrouška. Považuji Karla Hudce za následovníhodný příklad občana, který celý život prokazatelně usiluje o „pozitivní řešení vzájemně spjatých ekologických, sociálních, ekonomických i dalších problémů v oblasti ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje“. Činí tak promyšleně, soustavně, usilovně a nezištně. Nevšedně trpělivě je schopen ekologická stanoviska vysvětlovat a obhajovat nejrozličnějšími formami, od vědeckých prací a populárních článků, přes osobní jednání s lidmi (vždy překvapivě zná všechny, které je možno a nutno oslovit, jak místního hajného či starostu obce, tak i ministra či pěvkyni Magdalenu Koženou), až k aktivitám divadelním. Díky tomu Karel Hudec podstatně přispěl a stále přispívá k rozvíjení činnosti ekologických nevládních neziskových organizací, především brněnské základní organizace Českého svazu ochránců přírody Veronica.

Pokusím se jeho aktivity ve Veronice stručně shrnout:

- patří k zakladatelům a kmenovým autorům časopisu Veronica, od počátku je členem redakční rady, za dvacet let pro Veroniku připravil 151 příspěvků, od poutavých zajímavostí z přírody (např. objevný seriál zpráv o životě populace bílých veverek na brněnském Ústředním hřbitově), přes hloubavé recenze rozmanitých publikací a zasvěcené články o přírodě a její ochraně, až po promyšlené komentáře k rozmanitým aspektům aktuálního dění v ochraně životního prostředí
- pomáhal zakládat Ekologický institut Veronica, byl od počátku členem Rady EIV a podstatně přispěl k tomu, že institut dlouhodobě naplňuje nejednoduché základní poslání: prosazovat šetrný vztah k přírodě
- pomáhal zakládat a jako místopředseda správní rady významně ovlivňuje činnost Nadace Veronica, podporující místní i regionální projekty na zachování přírodních a kulturních hodnot krajiny, zejména na Moravě a ve Slezsku.

Renesanční rozměr příkladného občana Karla Hudce doplňují jeho úspěšné aktivity sportovní (za mlada byl přeborníkem republiky v plavání, dosud je plaveckou hvězdou mezi seniory) a především divadelní. Troufám si Karla Hudce označit jako labuť svrateckou. Vždyť podobně jako William Shakespeare, labuť avonská, založil Hudec vlastní divadlo, stal se jeho principálem, hlavním autorem, režisérem i hercem. A také našel následovníky, kteří pokračují v jeho stopách. Karel Hudec založil neformální, neregistrované, neziskové, nikým nepodporované a přitom velmi úspěšné divadelní sdružení A.I.D.S. (akademický insitní divadelní soubor), jehož představení závistivě sledují i profesionální divadelníci, kteří nemohou pochopit, jak představení skupiny ochotníků může naplnit divadelní sál. Nezapomenutelné bylo již první divadelní představení A.I.D.S. Šest doktorů

věd (titul DrSc. byl kvalifikační podmínkou účasti v hereckém souboru) ve hře „Karel Darwin zaměstnancem akademie věd“ přesvědčivě demonstrovalo, proč by Darwin v konkurzu na místo v ústavu naší akademie nemohl uspět. Následovala řada dalších premiér (obvykle současně i der-niér), hraných ochotnými spřízněnými přáteli, pravidelně beznadějně vyprodaných. Hry jsou vždy původní, nastavují zrcadlo byrokratické a technokratické omezenosti, pýše a tuposti, tematicky je lze označit jako hořké komedie ze současného života lidí v globalizované přírodě.

Znám Karla Hudce více než pětatřicet let. Vždy pro mne bylo velkou ctí a opravdovým potěše-ním spolupracovat s ním. Vždy pro mne byl příkladem občana, zaujatého pro řešení věcí veřejných, pro vytrvalé hledání udržitelných východisek ve vztahu lidí s přírodou, vzorem občanských ctností, spolehlivosti a slušnosti a to i v dobách, kdy slušnost byla spíše na závalu. Mohu odpovědně potvr-dit, že Cena Josefa Vavrouška je ve správných rukou.

Antonín Buček, Lapidárium Národního muzea v Praze, 4. června 2007

3.4.3 Laudatio na Pavla France

Dobrý večer milé dámy a milí pánové,

udílení ceny většinou představuje příležitost vyzdvihnout určité zásluhy a vlastnosti laureáta. Mně připadla role tímto způsobem bezprostředně a radostně oslavit činy vizionáře, analytika, fund-raisera, koordinátora, manažera výstavy a stále i občasného právníka Ekologického právního servisu (EPS) Pavla France. Z pohledu ochrany životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje je zřejmé, s kterými konkrétními případy s atraktivními jmény velkých nadnárodních společností si ho bude zkratkovitě spojovat zainteresovaná veřejnost. Věřím však, že uvádění jmen těchto společností by mělo být primárně spojeno s dopadem na konkrétní lidi v situacích, kde se výhry Davidů nad Go-liáši nemohou obejít bez ztrát a šrámů

Proto právě u úspěšných aktivit uskutečněných pod Pavlovým strategickým vedením považuji za užitečné zdůraznit, že nezákonně prosazovaná stavba dioxinové továrny *Nemak* především nedoká-zala zlomit páteř rodině sedláka *Jana Rajtera* přes opakované pokusy ze strany všemožných zástupců státu a mexické společnosti, ovšem uzmutí práva na místní referendum občanům *obce Havraň* ze strany politiků ústavního soudu se zabránit nepodařilo. Korejská automobilka *Hyundai* bude zřejmě dlouho v povědomí lidí spojena i se závazky z výjimečné smlouvy prosazené ve prospěch státu, kraje i jeho občanů proti nadnárodní firmě nevládní organizací právníků. Zabránit brutálně vystrašeným a šikanovaným občanům *Nošovic*, aby pod nepřípustným nátlakem v podobě anonymních výhrůžek smrti neopouštěli se skloněnou hlavou svoje pozemky však již nestačila. *Francouzská Danone* a její klamavý Bio jogurt, který se díky inovativní právní intervenci Pavla ještě jako studenta proměnil jakoby mávnutím kouzelného proutku v *Activii*, znamená zejména účinnou ochranu standardů ekologicky vypěstované zdravé výživy pro jejich producenty i spotřebitele, kteří byli ušetřeni delšího nepatřičného používání značky BIO. Omluvy ze strany Danone na konci nepřiměřeně se vlekou-cího procesu před pražskými obchodními soudy se ovšem ekologičtí zemědělci dočkali až po sedmi letech. Intervence v případě mezinárodní investice firem *Toyoty, Peugeot a Citroen (TPCA)* byla rovněž spojena s přidanou hodnotou pro veřejnost díky vymožení nadstandardních protihlukových stěn a zajištění zdravějšího prostředí pro obyvatele Kolína a to rovněž bez kamionů obtěžujících okolí o víkendech, ovšem se zanechaným stínem v podobě nepochopení aktivit EPS ve prospěch občanů ze strany vedení města.

Velmi se mi též líbí formulace, že cena je předávána rovněž za činnost usilující o pozitivní řešení vzájemně spjatých ekologických, sociálních, ekonomických i dalších problémů. Navíc když je vy-hlašována společně subjekty, které určitým způsobem spojují historii nejen environmentálních, ale

také lidskoprávních aktivit v České republice. Právě Pavlovo působení totiž výrazně přesahuje klišé ‚environmentálního právníka‘, a často právníka vůbec, i bez onoho environmentálního přívlastku. Hlavní roli při něm hraje zrovna a právě úsilí o řešení různě propletených problémů života společnosti. Jeho touha po ‚dokonalém dotažení případů‘ mu často neumožňuje od některého aspektu pragmaticky odhlédnout, protože by mu připadalo, že problém nevyřešil úplně dobře a že jeho případné zásluhy či výsledky nebudou dostatečně ‚pravdivé‘.

Pokud bych se chtěl jako občan inspirovat konkrétními vlastnostmi, které možná auditorium předpokládá u osob činných ve veřejném prostoru za samozřejmé, ale samozřejmě a dostatečně významně zastoupeny mezi nimi prostě nejsou, vyzdvihl bych u Pavla následující. Zaprvé bdělost, kdy dovede informace proplovající prostorem o nebezpečích v oblastech, kde již několik let plní roli ‚hlídacího psa‘, bleskurychle propojit s včas zahájenými kreativními protiopatřeními. Právě tato bdělost představuje důležitý odrazový můstek pro pádnou odpověď na porušování pravidel právního státu. Pak také jeho strategické myšlení, kdy při používání tolika nezbytných prostředků pro zamezování aktivit porušujících zákony, životní prostředí a lidská práva v často až příliš komplexní realitě, je nezbytné předvídat a vědět, kdy a co na jaký subjekt použít a jak dalece využívat instituty právního státu. I s takovou energií, jakou je Pavel schopen dlouhodobě vyvíjet, jí jednoduše nemá a nemůže mít nekonečné množství, proto využívá žalob tam, kde je potřeba podat žalobu, vyjednávání tam, kde jako prostředek napravení nepravosti stačí, tiskové zprávy tam, kde je nutné pojmenovat viníky a upozornit je, i veřejnost, že neinvestují nebo neprovozují klamavou reklamu ve virtuální realitě, nýbrž na konkrétním území, kde vedle některých pozitivních ekonomických přínosů také způsobují dlouhodobé závažné újmy jak obyvatelům, tak životnímu prostředí. Zřejmě nejdůležitější vlastnost bránící většímu rozrůstání oáz bezpráví představuje v jeho případě důslednost. Důslednost, která je spojena s uvážlivostí a nikoli fanatismem, pak dovoluje lidem jako je Pavel Franc velkoryse ukončit úspěšnou kauzu spojenou s téměř nepřetržitým kontinuem nezákonností, včetně přístupu řady soudních instancí, ulehčeným konstatováním ‚velký protivník, velká čest‘ nebo smlouvou, v rámci jejíhož sjednávání nevládní organizace ukazuje státu, jak by měl chránit práva svých občanů, jištěnou tak, aby se její porušení ze strany silného nadnárodního subjektu neobešlo úplně bez sankce. Tato vlastnost mu tedy umožňuje dotahovat věci do konce a nenechat se „utahat“ v rámci dlouhých právních sporů nebo desítek hodin vyjednávání s manažery zahraničních investorů a armádou jimi najatých advokátů.

Jedním z následků příčinně způsobených Pavlovou aktivitou však nejsou jenom ty vyhrané ‚slavné kauzy‘, ale z mého pohledu možná ještě významnější *vytváření společenství a institucí, které umožňují lidem svobodný rozvoj*. Drtivá většina nadaných právníků, které jsem potkal, včetně těch působících v nevládních organizacích, totiž představuje poměrně velké individualisty. V určitých souvislostech a věku to nepovažuji za vysloveně špatné. Zvládnout individuality takových lidí, využít jejich samostatnosti pro obranu hodnot v podobě udržitelnějšího rozvoje, ochrany životního prostředí či lidských práv však vyžaduje určitou míru vlastního sebeomezení a zvláštního nadání

Stejný prostor, který rozšiřoval i mně osobně již od roku 1999, kdy mě přivedl do demokratického prostředí Ekologického právního servisu s tím, že se okamžitě výrazně omezil a sdílel se mnou více než půl roku stůl, který do té doby používal pouze on, Pavel vytvořil postupně i pro talentované právníky v týmu GARDE. Ti výtečně doplňují jeho silné i slabší pracovní stránky a bez nich by se již dnes těžko obešel. Vyzdvihnout se i při příležitosti udílení této ceny sluší zejména Jiřího Nezhybu, který vedle koordinace projektů a práce na svých kauzách i desítkách právních podání, tiskových výstupů a analýz hlídá na první pohled řadu drobnějších detailů, a to rovněž v rámci pečlivých příprav na složitá jednání. Právě touto mravenčí prací Pavlovi již léta při jejich společné práci elegantně kryje záda.

Odpovědnost při rozvoji institucí je spojena u Pavla nejen s budováním ekologické působení přesahujícího programu GARDE, který se zaměřuje i na pracovní podmínky pracovníků nadnárodních řetězců, ochranu spotřebitele a zejména právní i společenskou odpovědnost firem, ale i s kreativním propojováním ekonomů a právníků v rámci Trastu pro ekonomiku a společnost, který rovněž založil. Stejně tak ho zdobí spolupráce s organizacemi na ochranu lidských práv, prostředky jejichž činnosti často postupem historie pomohli i environmentálním organizacím prezentovat nezpochybnitelná, avšak někdy zbytečně chladně prezentovaná ‚pevná data‘, na pozadí konkrétních lidských příběhů. I při prosazování založení Ligy lidských práv jsem se mohl opřít o Pavlovu podporu a dále o možnost další bleskurychlé a vždy flexibilní spolupráce na takových projektech či aktivitách, kde to bylo užitečné.

Úspěšná domluva se sociálně odpovědně se tvářícími investory bývá v jeho případě pak vždy navíc bonusově spojena s navrhováním založení nějaké té nadace pro podporu místní činnosti menších organizací. Podařilo se to jak v Kolíně s TPCA, tak v Nošovicích s Hyundai. Tato aktivita, která si rovněž zaslouhuje z mého pohledu zvláštní zmínku při této příležitosti, totiž opět rozšiřuje prostor, v tomto případě pro realizaci veřejně prospěšných nápadů na lokální úrovni, a tím i možnost svobodného působení většího množství občanů.

Na závěr bych zmínil, že zřejmě jedinou autoritou, kterou je Pavel ochoten v rámci svého veřejného působení respektovat, je pouze lepší, silnější argument. Tomu také dává v diskusi prostor, ať již vzejde z kvalitně odůvodněného rozhodnutí soudu, zdravého rozumu farmáře, z manažerských zásad postavených na východoasijské kulturní zkušenosti šéfa Hyundai nebo od fundovaného ekonomů – tedy přinejmenším v tom případě, kdy u něj nechybí podrobná znalost dlouhodobého dopadu nastudovaných teorií, výpočtů a grafů na společnost a životní prostředí v praxi. Snažit se ho však obejít bez znalosti faktického stavu a připravených argumentů se v Pavlových očích rovná skoro pokusu o podvod. Debata s ním, zejména o krocích, které jsou spojeny s dopadem na širší společenství lidí, tedy není nikdy snadná, ale končí s o to lepším a promyšlenějším výsledkem.

Jsem skálopevně přesvědčen, že Pavel Franc, který zásadním způsobem posunul hranice újeji vymezených environmentálních organizací v České republice, bude i nadále vykračovat za pomoci svých nevyčerpatelných nápadů a kreativity i v neustále se měnících podmínkách po cestě, která bude vždy inspirativní. Na ní pro něj vždy budou o dost důležitější kriticky přemýšlející, zodpovědní a aktivně jednající pevní občané, než pomíjíví obdivovatelé, kteří by ho snad měli adorovat jako jakousi ‚osobnost‘ nebo snad dokonce ‚autoritu‘, již byla udělena cena Josefa Vavrouška již v osmadvaceti letech. Bude to zcela jistě cesta originální, na níž jeho vlastní svoboda bude vždy v takové rovnováze k odpovědnosti za druhé, jak si to rozličné situace budou vyžadovat.

Jiří Kopal, předseda Ligy lidských práv, 4. 6. 2007

3.4.4 U zelených přepřahají

Každoroční udílení cen ministra životního prostředí a Vavrouškovy ceny, obé za přínos v oblasti životního prostředí, veřejnost obvykle ani nezaznamená. Přinejmenším dva letošní laureáti, Vojtěch Kotecký z Hnutí Duha a Pavel Franc z EPS, si širší pozornost zaslouží. Jejich ocenění totiž ukazuje na zásadní proměnu toho, co se u nás považuje za environmentalismus.

Veřejnost v České republice mezi ‚zelenými‘ příliš nerozlišuje a míchá do jednoho pytle politickou Stranu zelených, ekologické aktivisty, ochránce přírody i vědecké ekology a všem přičítá latentní levičáctví a extremismus. Skutečnost je ale výrazně jiná. Rozdíly mezi ‚zelenými‘ skupinami jsou zásadní a environmentalisticky orientovaná veřejnost je stejně konzervativní a odmítající extrémny jako zbytek společnosti. Nejlépe to ukazují právě ceny udělované zasloužilým osobnostem ze

zelených kruhů.

Koho si váží ministr

Ceny ministra životního prostředí se udělují už léta a vždy jsou logicky poznamenány osobním vkusem konkrétního politika. I relativně zelený ministr Miloš Kužvart se třeba s Hnutím Duha shodl jen výjimečně a ministr Libor Ambrozek si od aktivistů také uchovával zdvořilý distanc.

Oba byli ostatně z těchto kruhů často kritizováni. Proto za poslední léta mezi oceněnými najdeme především státní úředníky, zasloužilé vědce a pedagogy, případně tradiční ochránáře pečující o přírodu. Jestliže ministr Bursík letos ocenil kromě dvou ornitologů (*Vladimír Bejček, Karel Hudec*), geologa – popularizátora (*Václav Cílek*) – a vědce – lesníka a ekologa (*Josef Fanta*) – i *Vojtěcha Koteckého* (32), programového ředitele a momentálně asi nejvýraznější osobnost Hnutí Duha, je to čin téměř revoluční. Kotecký je vzděláním přírodovědec, ale má mimořádně široký záběr. Je schopen psát kvalifikované texty do novin, obstat jako vlivný lobbista a účastník zákulisních politických jednání, často oponující v odborné debatě státním úřadům. Ministerstvo tu tak oceňuje svého častého kritika.

Vzpomínka na Josefa

Možná ještě nečekanější je Cena Josefa Vavrouška pro Pavla Franc (28), právníka nevládní organizace Ekologický právní servis, který je nejvíce znám z kauz *Nemak a Hyundai*. Tuto cenu uděluje Nadace Charty 77 a Nadace Partnerství na památku tragicky zemřelého federálního ministra životního prostředí Vavrouška. Její charakter i složení poroty (autor textu je jejím členem, to berte jako přiznání jistého střetu zájmů) vedly zatím vždy spíše k výběru zasloužilých přírodovědců a environmentálních pedagogů. Letos byl kromě ornitologa Karla Hudce, jenž toto kritérium splňuje, oceněn právě Franc. Ten s tradiční ochránářskou prací nemá společného nic. Nutí právními prostředky stát a firmy dodržovat zákony, dbát na zájmy těch místních, kteří při budování velkých staveb tahají za kratší konec lana. A je v tom velmi úspěšný.

Věřejnost by měla tenhle posun zaznamenat. Kotecký a Franc patří k nové generaci ‚ochránářů‘, již pochopili, že sázet stromky nestačí.

Tomáš Feřtek, Převzato z Reflexu, 14. 6. 2007

3.5 Promítání filmu *Nepříjemná pravda*

3.5.1 Promítání v Krátké

18. září jsme v Krátké promítali oskarový film *Nepříjemná pravda – Globální varování* s následnou diskusí.

3.5.2 Promítání na Univerzitě Karlově

O týden později proběhlo promítání také na Karlově Univerzitě v Jinonicích. Zde byl zájem studentů značný, byla skoro plná celá aula a všichni vydrželi na místech až do skončení závěrečných titulků.

3.6 6. konference evropských ministrů životního prostředí.

Konference ministrů životního prostředí byla dalším důležitým krokem v procesu, který začal

tehdejší československý ministr životního prostředí Josef Vavroušek první konferencí na zámku v Dobříši v červnu 1991.

Konferenci s názvem „Budování mostů do budoucnosti“ zahájil srbský prezident Boris Tadić, který uvítal zástupce celkem 56 států na největší mezinárodní akci na vysoké úrovni, která je organizována na území Srbska od demokratických změn v roce 2000. „Ochrana životního prostředí a udržitelný rozvoj jsou důležitými cíly srbské vlády“, konstatoval prezident.

Konference je jistým mezníkem procesu „Životní prostředí pro Evropu“. Poprvé za dobu trvání těchto konferencí nebyl přijat žádný právně závazný dokument, na druhou stranu byl větší důraz kladen na prosazování stávajících mezinárodních dokumentů, přijatých na předchozích konferencích.

Velkou otázkou při přípravě konference bylo, zda má proces ministerských konferencí nadále pokračovat, nebo zda tato konference bude poslední. Přes odpor USA a Ruska bylo teprve den před konferencí rozhodnuto, že proces bude pokračovat a další konference bude v Kazachstánu – v novém hlavním městě Astaně (pamětníci ho znají pod názvem Celinograd).

Konference se letos zabývala 5 hlavními tématy:

- hodnocením stavu a implementačním procesem,
- vzděláváním pro udržitelný rozvoj,
- biodiverzitou,
- budováním kapacit,
- spoluprací v ochraně životního prostředí.

Velmi zajímavá byla ta část ministerského setkání, která se orientovala na vzdělávání pro udržitelný život, společně se jí zúčastnili ministři životního prostředí a ministři školství jednotlivých evropských zemí a přijali na závěr společné prohlášení.

Ze české strany byla, především na oficiální úrovni, konferenci věnována zcela minimální pozornost, ministerstvo životního prostředí zastupovala náměstkyně Bízková, ministerstvo školství nevyšlalo ani náměstka.

Další informace o konferenci můžete najít na stránkách konference <http://www.efe-belgrade2007.org/>, respektive na stránkách EHK OSN: <http://www.unece.org/env/efe/welcome.html>

Jiří Dlouhý

3.7 Udržitelný rozvoj – ideologie nebo vize?

Při příležitosti 15tého výročí STUŽ byla v sobotu 8. prosince uspořádána ve spolupráci se Slovenskou STUŽ, Centrem UK pro otázky životního prostředí a Geografickým ústavem Slovenské AV v prostorách Univerzity Karlovy v Jinonicích celodenní konference s názvem *Udržitelný rozvoj – ideologie nebo vize?*

Cílem bylo se zamyslet nad vývojem environmentálního myšlení i prakticky orientovaného úsilí v posledních letech – a také případně nad vkladem pořádajících organizací do odborných i politických debat na toto téma. Otázky, na které by se měly nacházet odpovědi: Jak se za posledních 15 let změnila ekologická politika a jaké jsou její perspektivy? Jsou dnes ještě platné myšlenky, které prosazoval na všech úrovních Josef Vavroušek?

Konference měla přivést dohromady zástupce různých zájmových skupin – vědy, vzdělávání, nevládních organizací i politických stran.

Program konference:

Jiří Dlouhý – Úvod

Mikuláš Huba – O českých a slovenských metodách vyhnutia sa udržateľnému rozvoju

Pavel Šremer – Některé aspekty vývoje k udržitelnosti

Pavel Nováček – Budoucnost už není tím, čím bývala

Ivan Rynda – Vize a ideologie

Pavel Kovář – Univerzity, věda, výchova a globální vývoj

Vladimír Ira – Priestorový rozvoj, sustainabilita a kvalita života

Jiří Nečas – Předvánoční zamyšlení nad hodnotami

Martin Říha – Kam se vytratil Ětos generace zakladatelů environmentální legislativy a státní správy?

Zuzana Drhová – Udržitelný rozvoj – vize nebo ideologie? Aneb jak se změnila ekologická politika za posledních 15 let

Bedřich Moldan – Udržitelný rozvoj po 20 letech

Yvonna Gaillyová – Centrum modelových ekologických projektů pro venkov v Hostětíně

Martin Braniš – Od environmentální ideologie k environmentálnímu myšlení

Vystoupení M. Huby na konferenci (foto J. Dlouhý)

Miroslav Šuta a Magdalena Klimovičová – problematika GMO

Jana Dlouhá – Kvalita v environmentálním vzdělávání

Václav Hála – Udržitelný rozvoj je proces

Kateřina Jančaříková – Žákovské portfolio – příhodná forma hodnocení environmentální výchovy

Ludmila Jungbauerová – Možnosti ekologické výchovy a vzdělávání v práci učitele na základní škole

Jiří Mihola – Kompozitní ukazatele udržitelného růstu

František Murgaš – Trvalo udržatelný život. Ale aký život?

Jan Neuman – Vzdělávání tělovýchovných odborníků (učitelů, trenérů, manažérů, odborných specialistů ...) pro udržitelný rozvoj.

Zdeněk Sedláček – Komeniánská filosofie pro ekology

*Příspěvky, případně abstrakty jednotlivých přednášejících a ostatní informace včetně fotografií jsou zveřejňovány na stránkách STUŽ www.stuz/15let s odkazem na články časopisu *Envigogika*.*

Diskuse na závěr konference (foto J. Dlouhá)

Diskuse během konference (foto J. Dlouhá)

3.8 Vyjádření STUŽ k oznámení záměru „Rozvoj závodu Vrchlabí ŠKODA AUTO a.s.“

K oznámení záměru „Rozvoj závodu Vrchlabí Škoda-auto a.s.“ uveřejněném v Informačním systému EIA MŽP, podáváme po prostudování následující vyjádření:

1. Nepovažujeme za správné, že oznámení neuvažuje s více variantami umístění nové výrobní kapacity automobilky a varianty navržené do Dokumentace EIA se vztahují jen k rozmístění jednotlivých provozů v rámci rozšířeného areálu závodu Vrchlabí, jak je uvedeno v bodu E oznámení. V kapitole B.I.5. Zdůvodnění potřeby záměru a jeho umístění, včetně přehledu zvažovaných variant a hlavních důvodů (i z hlediska životního prostředí) pro jejich výběr, resp. odmítnutí je na str. 11 v Přehledu uvažovaných variant v bodu 3 zmíněna možnost umístění v jiné lokalitě, ale porovnání (např. s lokalizací v Mladé Boleslavi nebo v Kvasinách) není navrhováno, aniž by to bylo jakkoliv zdůvodněno. Varianta předkládaná oznamovatelem (5) by se vzhledem k lokalizaci co nejvíce měla blížit variantě ekologicky optimální (4).
2. Požadujeme v dokumentaci tyto lokalizační varianty doplnit nebo alespoň uvést přesvědčivé důvody, proč s nimi navrhovatel záměru neuvažuje, ačkoliv by tím eliminoval některé nesporné negativní vlivy lokalizace ve Vrchlabí, jako jsou likvidace sportoviště či ozdravovny v sousedství dnešního závodu, i negativní vlivy na životní prostředí, zejména na ovzduší, včetně blízkého Národního parku a Biosférické rezervace M & B Krkonoše, na málo vodný horní tok Labe, na město Vrchlabí, jeho obyvatelstvo a veřejné zdraví, na dopravní zátěže kapacitně již dnes

nevyhovujících městských komunikací a silnic v okolí Vrchlabí, na obce v okolí a jejich obyvatele, zatížené zvýšenou dopravní zátěží, zvýšenými emisemi hluku a škodlivin z dopravy, snížením bezpečnosti chodců ap.

3. Vzhledem k výše uvedeným a dalším předmětům ochrany životního prostředí v investorem zvolené lokalitě požadujeme, aby se Dokumentace EIA zaměřila zejména na problematiku ochrany ovzduší, na využití, recyklaci a čištění vod, na ochranu před povodněmi (zejména u skladů a provozů používajících škodlivé a jinak nebezpečné látky), na snížení rychlosti odtoku povrchových vod ze srážek a tání sněhu do vodotečí, na ochranu proti hluku, na ochranu noční oblohy před osvětlením (zejména z volných manipulačních a parkovacích ploch a odstavných stání vozidel, neboť se jedná o koridor sezónních tahů ptáků přes Krkonoše, orientujících se mj. i tokem Labe), na zachování a ochranu prvků ÚSES, zejména biokoridoru Labe a jeho doprovodné zeleně a také Vápenického potoka, u kterého by mělo být zváženo alternativní ponechání volného koryta bez zatrubnění a zapojení této vodoteče do vnitroareálových sadových úprav tak, aby přispívala k biodiverzitě a estetické hodnotě prostředí a zvýšení pohody zaměstnanců.
4. Kategorickým požadavkem je v případě umístění ve zvolené lokalitě použití nejlepší dostupné technologie (BAT), zejména ve svařovně a lakovně, minimalizující negativní dopady na životní prostředí v okolí i na vnitřní prostředí závodu.
5. Vzhledem k faktu, že součástí záměru je i výstavba nové železniční vlečky, požadujeme zajištění odvozu nejméně 90 % vyrobených vozů po železnici a nejvýše 10 % na speciálních silničních kamionových návěsích nebo po vlastní ose. Již současný denní provoz nákladních vozidel (350 nákladních aut, tj. 700 vjezdů a výjezdů za 24 hodin, z toho 70 v noci, a 430 osobních vozidel, tj. 860 příjezdů a odjezdů, z toho 215 v noci, nemluvě o zajíždění nových vozidel na dráze a o provozu manipulačních vysokozdvizných a jiných motorových prostředků) je značnou zátěží hlukem i emisemi, a to se má produkce a počet zaměstnanců ztrojnásobit!
6. Nesouhlasíme s návrhem obrovského 5 ha záboru ZPF pro vybudování odstavných stání pro nově vyrobená vozidla pouze na terénu. Žádáme pro tyto účely zajištění výstavby 3–5ti etážového objektu, snižujícího nezbytný zábor, lépe chránícího nová vozidla před nepřízní počasí a umožňující manipulaci s nimi bez náročné mechanizované údržby ploch zejména v zimě. Totéž platí pro parkoviště určená zaměstnancům a hostům závodu, která by měla být alespoň dvoupodlažní.
7. Záměr by měl být rozšířen o kompenzaci (náhradní výstavbu) hřiště a ozdravovny, likvidovaných záměrem v dohodě se samosprávou města Vrchlabí, neboť tím snižuje možnosti sportovního vyžití a zdravotní péče obyvatelstva.
8. Vzhledem k výši sněhové pokrývky v této části Podkrkonoší doporučujeme zvážit náhradu uvažovaného plochého zastřešení výrobních hal zastřešením schedovým nebo jiným s většími sklony.
9. Také plechové výlisky pro svařovnu a další komponenty a polotovary pro montáž by měly být do závodu přiváženy převážně po železnici.
10. Předpokládaný nárůst počtu zaměstnanců z dosavadních cca 1 600 na výhledových cca 4 800, tedy o cca 3 200, bude spojen při střídání směn s výrazným nárůstem požadavků na dopravu zaměstnanců nejen přímo z Vrchlabí, ale i z větších vzdáleností a dalších obcí. Oznamení počítá

pouze s výrazným zvýšením IAD. Pro snížení zátěže hor a podhůří IAD by měl investor spolu se samosprávami obcí a oběma kraji (Královéhradeckým i Libereckým) posílit ve vhodných časech a směrových relacích MHD, meziměstskou veřejnou osobní dopravu, případně zajistit svážení a rozvoz zaměstnanců vlastními autobusy či mikrobusey.

11. Pro bezpečné zajištění průtoku min. 455 l/sek v toku Labe pod odběrným místem podle požadavku Povodí Labe i v období sucha považujeme za nezbytné pro průmyslovou vodu vybudovat dostatečnou akumulaci v areálu závodu a vodu co nejvíce čistit a recyklovat, z toku doplňovat jen úbytky. Pokles požadovaného průtoku vinou překročení odběru musí být zcela vyloučen i v havarijních případech (hašení požárů apod.).
12. Nesouhlasíme s obsahem vyjádření orgánů ochrany přírody a krajiny, že záměr nemůže mít významný negativní vliv na prvky soustavy NATURA 2000, jak je uvedeno na str. 67 oznámení. Významný negativní vliv zejména dlouhodobého, byť limitních hodnot až na výjimky nedosahujícího znečištění ovzduší prachem, VOC a dalšími látkami na NP Krkonoše, který je její součástí, a na tahty ptáků nelze vyloučit.
13. Zařízení s hlukovou charakteristikou do 85 dB musí být účinně odizolována tak, aby hladina hluku v prostředí závodu a mimo areál nepřekročila ani ve dne, ale při trojsměnném provozu zejména v noci hygienické limity. Přitom nelze vyloučit, že bude trvale zvýšeným hlukem ze závodu, byť nepřekračujícím hygienické limity, obtěžována i bytová a občanská zástavba města v blízkém i vzdálenějším (výšiny jako Liščí kopec) okolí. Totéž se může týkat pachů (ze svařovny, lakovny, plnění PHM ap.)
14. Hodnocení možných negativních důsledků na životní prostředí a veřejné zdraví je v oznámení nepřipustně bagatelizováno. Ačkoliv jsou konstatována možná překročení přípustných limitů některých škodlivin i hluku, jsou závěry na to, že je záměr umisťován do blízkosti chráněného území přírody (8 km od hranic Národního parku), do celostátně významné oblasti rekreace a cestovního ruchu a do poměrně velkého a dosud kvalitním prostředím proslulého města příliš smířlivé, benevolentní, odkazující až na měření po uskutečnění záměru, a navrhuje realizaci případných dodatečných ochranných opatření, což zpochybňuje princip prevence, který je nejvlastnějším účelem EIA. V tomto smyslu se musí pojetí a východiska Dokumentace EIA, ale i posudku a stanoviska MŽP od takového pojetí jasně distancovat.

Žádáme, aby se příslušné orgány ochrany životního prostředí, územního plánování a stavebního řádu a město Vrchlabí spolu se samosprávami sousedních obcí těmito připomínkami seriózně zabývaly a zvážily, zda záměr skutečně odpovídá koncepčním materiálům vytvořeným pro oblast Krkonoš a Podkrkonoší, vč. Vize Krkonoše 2050. A to i v širším kontextu skutečnosti, že v ČR v posledních letech už výrazně narostly kapacity a produkce automobilového průmyslu a v případě odbytových krizí, které lze s jistotou očekávat, budou muset místa, příliš závislá na automobilovém průmyslu svými pracovními příležitostmi, řešit těžké problémy nejen ekologické, ale i ekonomické a sociální.

V Praze dne 6. 10. 2007

Jako podklad pro STUŽ zpracoval: Ing. arch. Martin Říha

4. ZPRÁVY Z POBOČEK

4.1 Činnost českolipské regionální pobočky STUŽ v roce 2007

Pravděpodobně hlavní charakteristikou činnosti Českolipské regionální pobočky STUŽ v tomto roce je rozšiřování spektra činností. Z hlediska časové dotace sice stále tvoří její největší část účast na správních řízeních o povolování kácení zeleně, ale přece jen méně než v minulých létech. V roce 2006 jsme se zúčastnili více než 60ti těchto řízení, letos do konce října třiceti sedmi. Je pravda, že asi 10 dalších řízení dosud není ukončeno a některá ještě mohou být zahájena, ale loňského počtu pravděpodobně ani tak nedosáhneme. Bylo by výborné, pokud by to znamenalo, že počet žádostí o kácení stromů se alespoň trochu snižuje, ale zatím to nelze prokázat. Vysvětlení může být i jiné. Délka jednotlivých správních řízení se totiž po odchodu jedné ze dvou pracovnic odboru ŽP, které mají kácení zeleně na starosti, znatelně prodloužila, a posunula se i jejich zahájení, takže opticky to pak může vypadat, že žádostí je méně.

Z řady vcelku již rutinních správních řízení o zeleni se vymyká jedno, v němž žadatel požádal o vykácení celkem 42 stromů na pozemku v Žízníkově, který je v územním plánu veden jako „ostatní plocha“ a určen k zástavbě, ačkoliv na něm roste zcela regulérní les, m.j. s mohutnými duby, z nichž největší má obvod 253 cm ve výčetní výši. Lajdáctví je jedním z možných vysvětlení tohoto rozporu, a to ještě tím méně závažným. V reakci na to zástupce STUŽ prosadil jako člen zastupitelstva města usnesení, kterým byl místostarosta Jan Stejskal zavázán, aby nechal prověřit soulad mezi formální klasifikací pozemků zejména v lesnatých částech katastru města a skutečným stavem. Nelze totiž zaručit, že popisovaný případ je ojedinělým jevem. Věc je aktuální také proto, že probíhá příprava nového územního plánu města. Je poměrně příznačné, že zmíněný místostarosta sice úkol přijal, podotkl však, že s ním nesouhlasí.

Jako jeden z úspěchů si pobočka může připsat záchranu topolu černého na sídlišti Holý vrch, který měl být původně pokácen kvůli stavbě dětského hřiště. STUŽ místo toho navrhla úpravu projektu, odbor ŽP ale přesto dal souhlas ke kácení. Až v důsledku našeho odvolání předložilo životní prostředí věc k vyjádření odboru rozvoje města, který s úpravou projektu bez problémů souhlasil. Přistoupil tak k ochraně zeleně daleko vstřícněji než odbor, který to má v popisu práce!

Naopak, jako varovné znamení by asi mělo sloužit vyloučení STUŽ z jednoho ze správních řízení, zejména proto, že k němu došlo poprvé v historii zdejší pobočky. Vyloučení se týkalo její účasti v územním řízení na umístění nového supermarketu v lokalitě Děčínské ulice poblíž Jizerských pekáren. Bylo zdůvodněno tím, že součástí projektu není kácení zeleně, což ale byl dle našeho názoru nepřípustný vnější zásah do činnosti, jíž má STUŽ vymezenou svým statutem. Zástupce STUŽ se snažil vysvětlit, že zcela respektujeme zájem občanů o rozšíření obchodní sítě v této lokalitě, ale že bychom rádi do projektu prosadili ozelenění budoucího parkoviště a další opatření ke zmírnění ekologické zátěže z navýšení dopravy v celé čtvrti, způsobené budoucím provozem supermarketu. Tento argument však nezohlednil ani odvolací orgán a vyloučení z řízení potvrdil.

Příliš úspěšní jsme zatím nebyli ani v územním řízení na takzvanou nultou etapu cyklostezky Varhany. Cyklostezka má začínat za zastávkou ČD Střelnice, takže přístup jak z centra města, tak hlavně z velkých sídlišť Lada, Sever a Střelnice bude možný jen oklikou. Protože už dnes si lidé cestu z těchto sídlišť na Slovanku hromadně krátí přes koleje dráhy na Nový Bor a minimálně jeden člověk už tu přišel o život, navrhla STUŽ vybudovat bezpečný přístup ve směru od garáží na Střelnici, stávajícím propustkem pod tratí ČD. Tento požadavek stavební úřad odmítl s odůvodněním, že město jako investor jej nevezneslo. STUŽ se nakonec proti rozhodnutí neodvolala, protože dostala

slib starostky, že možnost takového řešení prověří a předloží je i sdružení Cyklostezka Varhany, které má právo se k němu vyjádřit.

Dalším kolem pokračuje dlouholetá kauza Tlustec. Těžař GO Point a.s. loni neuspěl s žádostí o povolení těžby, a bylo mu nařízeno pořídit novou EIA. Ta se nyní zpracovává, ale mezitím těžař požádal o povolení „hornické činnosti-zajištění lomu“. Ostatní účastníci řízení v tom vidí snahu jak obejít proces EIA, jak obejít zákonnou povinnost vyřešit střet zájmů, a po několika letech klidu de facto obnovit těžbu. Svou roli v tom mohl sehrát soudní rozsudek, který po létech konečně rozhodl, že těžba na Tlustci prokazatelně poškozuje domy místních obyvatel, a obava těžaře, že získat regulační povolení k těžbě bude nyní ještě složitější. Všichni včetně STUŽ vyjádřili z výše uvedeného důvodu nesouhlas s takovým postupem, a protože Obvodní báňský úřad v Liberci přesto vydal příslušné povolení, koncem září se proti tomuto povolení odvolali. Nyní čekáme, jak o odvolání rozhodne Český báňský úřad, a dle toho zvolíme další postup.

Zdejší STUŽ pokračuje také v akcích pro veřejnost, do nichž se v posledních letech začala zapojovat a kterými se dostává do povědomí veřejnosti více, než by bylo možné účastí v různých správních řízeních, jakkoliv tato druhá jsou co do výsledků efektivnější. V tomto roce šlo o spolupřátelství cyklojízdy na Den země (19.dubna) v České Lípě a na Den bez aut (20.září). V obou případech ji pořádala spolu s místní skupinou Hnutí Duha, ve druhém se přidalo ještě občanské sdružení Tom Chippewa. Obě akce měly slušný ohlas v místních sdělovacích prostředcích a pomohly tak propagovat činnost pobočky.

V letošním roce jsme připomínkovali tři významné dokumenty, a to návrh jízdního řádu Českých drah na rok 2008 (v červnu t.r.), „Program rozvoje Libereckého kraje 2007-2013“ (v srpnu, kdy se zástupce STUŽ zúčastnil i veřejného projednávání „Programu“ na krajském úřadě v Liberci) a konečně „Plánu povodí horního a středního Labe“ (v září t.r.), který se dotýká také našeho regionu.

Pokud jde o jízdní řád ČD, směřovaly připomínky mimo jiné k nedostatečnému množství spojů z Lužických hor v podvečerních hodinách, což zejména v létě omezuje možnosti denní rekreace občanů. Podobně jsme připomínkovali problémy v návaznosti rychlíkových spojů z Mladé Boleslavi na Prahu, což zmenšuje možnost jejich využití pro cesty z České Lípy do hlavního města. Obdobným problémem jsou přípoje z Lovosic na Českou Lípou a jejich návaznost na spoje od Prahy ve večerních hodinách. Jak byly naše připomínky vypořádány, zatím nevíme, příslušná informace dosud nebyla na krajském webu uvedena.

Vypořádání připomínek k „Programu rozvoje...“ již zveřejněno bylo, a alespoň některé z nich byly přijaty. Například byla na náš návrh doplněna jako indikátor kvality života venkovských obcí jejich dostupnost veřejnou dopravou, do indikátoru ohrožení životního prostředí (SWOT analýza) mizení rozptýlené zeleně v krajině, převaha investic do silniční infrastruktury na úkor rekonstrukcí železnic pak jako ohrožení dokonce i funkčnosti přeplněných silnic a další připomínky.

V „Plánu oblasti povodí...“ jsme například požadovali doplnit v protipovodňové prevenci zamezení zástaveb zátopových zón nebo problém neúměrného rozšiřování zpevněných a tím ubývání vsakovacích ploch. V prevenci znečištění povrchových vod omezení chemické údržby silnic a umělého zasněžování lyžařských areálů (do vody se přidávají chemikálie). Rovněž jsme požadovali omezit zásahy do vodních toků pro účely lodní plavby a raději přizpůsobovat lodě řece než řeku lodím. Informaci o vypořádání těchto připomínek zatím nemáme.

K 31.10.2007 měla českolipská regionální pobočka STUŽ 12 členů. Novým členem je paní Marie Čcheidzová (od 12.7.2007), která už se účastnila některých aktivit, například veřejného projednávání výše zmíněného strategického plánu Libereckého kraje. Protože se domnívá, že bychom

měli zlepšit propagaci činnosti pobočky, domluvili jsme se, že by se pro ni pokusila vytvořit vlastní webové stránky. Ty bychom pak mohli připojit na centrální web STUŽ.

Pokud jde o výhled činnosti pobočky na další období, prozatím počítáme zhruba s dosavadním obsahem i rozsahem. Její případné rozšíření bude závislé na míře aktivity členů, případně na dalším rozšiřování členské základny.

Miroslav Hudec, předseda českolipské regionální pobočky

5. PRAŽSKÉ PROBLÉMY

5.1 „Management Plan“ Pražské památkové rezervace (nejen) pro UNESCO

Čas od času nějaký investiční záměr v Praze, jak je přináší život, rozvíří diskuse o obtížně slučitelných až protichůdných požadavcích památkové péče, chránících zděděné kulturní bohatství Prahy, s potřebami hospodářského a sociálního rozvoje města, tlačícího naopak na změny v něm. I v mezinárodním kontextu sílí přesvědčení o potřebě nového metodického přístupu a regulačního nástroje k ovlivňování vývoje v Pražské památkové rezervaci a jejím ochranném pásmu – tzv. „Management Planu“.

V hlavním městě Praze je v ČR nepochybně největší koncentrace památkově chráněných objektů a chráněných území. Pro jeho centrum je charakteristické vzájemné provázání památek, církevních objektů a kulturních zařízení celostátního významu, ale i sídel orgánů českého státu, bytové výstavby, občanské vybavenosti, zahraničních zastoupení firem i států, dopravních tepen. Prolínají se zde zájmy mezinárodní, celostátní, regionální i lokální, celospolečenské i dílčí v jednom omezeném prostoru. Přitom je zde 18 vyhlášených památkových zón, dalších 86 zón navržených k vyhlášení, jsou zde 3 rezervace vesnické architektury a především pak Pražská památková rezervace (PPR), která patří k největším rezervacím světa. Území o rozloze 863 ha se 1322 památkovými objekty, zahrnující historické souměstí původně samostatných Pražských měst (Staré Město, Malá Strana, Hradčany a Pražský hrad, Nové Město a Vyšehrad), sevřených ve společných hradbách, bylo vládou Československé republiky prohlášeno za památkovou rezervaci již v roce 1971. Mnohokrát deklarovaný zájem státu o ochranu historického dědictví, zaplání PPR do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO a současně s tím i snaha města o řešení problémů jeho života a rozvoje si čím dále, tím naléhavěji žádají vytvoření všestranně vyhovujících a všemi stranami dodržovaných pravidel pro využití tohoto výjimečného území, nemá-li přijít o svou jedinečnost, výjimečné kulturně-historické, prostorově-kompoziční, estetické a funkční kvality. Ze zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu ani ze zákona č. 20/1987 Sb., o ochraně památek, v platném znění nevyplývá a z kompetencí orgánů státní správy, vykonávajících v těchto oblastech svou působnost, dosud nevzešel žádný závazný dokument, který by stanovil jasná pravidla chování orgánů veřejné správy, majitelů a uživatelů nemovitostí, podnikatelů působících v území a veřejnosti, jak se v takovém území chovat, aby zděděné hodnoty nebyly zničeny nebo poškozeny, byly předány v dobrém stavu dalším generacím, ale současně aby se z této části města díky nesprávně uplatňovaným konzervačním postupům neztrácel život, nezbytné prostředky pro údržbu, opravy a přiměřenou modernizaci, zájem ekonomických subjektů zděděné fondy užívat a pečovat o ně jak pro svůj prospěch, tak ve veřejném zájmu.

V průběhu minulých desetiletí se tomuto úkolu věnovaly především dvě odborné organizace: Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů Praha (SÚRPMO) a Útvar hlavního

architekta, později Útvar rozvoje hl. m. Prahy (ÚHA, URM). Postupně zpracovaly několik územně plánovacích podkladů s komplexním urbanistickým řešením včetně památkové ochrany. V letech 1978 – 1982 to byla Územní prognóza PPR, v 80. letech pak analytické práce lokalit určených především pro modernizaci bytového fondu, na které navázaly studie a následně územní projekty zón pro 4 lokality (Anenská, Vojtěšská, Újezd, Jánský Vršek). Po roce 1989 byly znovu zahájeny práce na urbanistické studii pro celé území rezervace. V roce 1991 byl zpracován koncept a v roce 1994 návrh této studie. Žádnou ze jmenovaných prací se však nepodařilo bezrozporově projednat. Pouze v letech 1985 až 1997 měla rezervace prováděcí vyhlášku o zásadách usměrňování rozvoje PPR, která však byla v roce 1997 bez náhrady zrušena.

V září roku 2001 autorský tým Útvaru rozvoje hl. m. Prahy dokončil prozatím poslední práci tohoto druhu a to Aktualizaci urbanistické studie Pražské památkové rezervace, navazující na studii z roku 1994. Podle zadání schváleného Zastupitelstvem hl. m. Prahy měla tato studie podrobně zpracovat pražský územní plán z roku 1999 tak, aby vedení města, příslušné stavební úřady, investoři i majitelé nemovitostí mohli získat podrobné informace o tom, jaké podmínky a pravidla rozvoje jsou určeny pro historické jádro města. Předpokládalo se, že po projednání bude studie využita pro pořízení změny Územního plánu hl. m. Prahy a pro změnu příslušné části vyhlášky hl. m. Prahy č. 32 o závazné části územního plánu. Nic takového se ale nestalo.

Urbanistická koncepce řešení vycházela především z úcty k dochovanému kulturnímu dědictví, k obrazu města s řekou Vltavou a hradbou zelených svahů na jejím levém břehu, k působivým panoramatům s dominantami Pražského hradu a Vyšehradu, které ovlivňují i navazující území. Z tohoto důvodu bylo ostatně již v roce 1981 vyhlášeno ochranné pásmo rezervace a v územním plánu hl. m. Prahy, který nabyl účinnosti k 1. 1. 2000, je vymezeno území se zákazem výškových staveb. Podmínky památkové ochrany jsou tedy prvořadě a vymezují možnosti dalšího využití území. Výstavba nových objektů, možné transformace objektů stávajících, úpravy veřejných prostranství, to vše vychází z podrobných analýz území a z respektování historických kvalit města, které se utvářely po staletí. Vychází z nich i návrh funkčního využití území. Ve většině případů je potvrzeno stávající rozložení objektů státní správy, škol všech stupňů, nemocnic a především pak zachovaných lokalit určených pro bydlení. Nejživější celoměstské centrum s koncentrovanými komerčními aktivitami podél Zlatého kříže, skutečné „smíšené území městského jádra“, má v některých blocích ještě nevyužité rezervy. Další rezervy jsou v několika rozvojových lokalitách, na celém území rezervace jich bylo vytipováno asi 20. Je to především plánovaná dostavba severního okraje Masarykova nádraží, již (nešťastně) přestavěný areál bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky (to by býval prostor pro umístění nové Národní knihovny!) a severní předmostí železničního mostu na Smíchově. Na Albertově se předpokládala dostavba stávajícího vysokoškolského areálu. Stávající turistický ruch nepřiměřeně zatěžuje území od Pohořelce, podél Královské cesty až do prostoru Václavského náměstí. Systém „oblíbených“ turistických tras je proto nutné doplnit o nové cesty, například zahradami na Malé Straně nebo cestami směřujícími k dalším památkám v ostatních částech města. Zelené svahy, ostrovy, parky a hladina řeky jsou důležité pro rekreaci obyvatel uvnitř města, pro jeho harmonické funkční a estetické působení, za aktivním sportem a rekreací v přírodních podmínkách je však nutné vyjet do jiných částí města nebo do příměstské krajiny.

Studie byla doplněna celým souborem regulativů, což jsou definované podmínky a pravidla usměrňující další rozvoj. První z nich je „funkční využití ploch“, které vychází z Územního plánu hl. m. Prahy a stanovuje, jaké aktivity jsou možné v jednotlivých částech rezervace. Urbanistická studie, která je zpracována v podrobnějším měřítku, určuje podrobněji jaké funkce lze v jednotlivých lokalitách či blocích umístit, a které další funkce jsou pouze výjimečně přípustné.

Regulativy prostorového uspořádání a míry využití území určují, jaké maximální nové kapacity a objemy je možné v jednotlivých lokalitách či blocích umístit. Prozkoumány byly všechny bloky na území rezervace a následně byly rozděleny na ty, kde je stavení vývoj ukončen a kde nelze umístit další novou zástavbu, na ty, kde je možná další dostavba a výjimečně byly určeny bloky, kde je nutné zmenšit rozsah stávající zástavby, například vyčištěním vnitrobloků. Na území rezervace bylo vytipováno ještě několik významnějších rozvojových lokalit pro novou zástavbu. Pro ně byly stanoveny podmínky formou tzv. koeficientů prostorového využití, což je koeficient hrubých podlažních ploch, koeficient zastavěných ploch a koeficient minimálního podílu zeleně, a dále byla navržena výška zástavby. Využití a úprava ulic, náměstí a ostatních veřejných prostranství, to vše je v historickém městě stejně důležité jako na ně navazující zástavba. Proto byla vypracována typologie veřejných prostranství, která respektuje dobu historického založení, význam a funkci ve městě. Z ní pak byly odvozeny návrhy uspořádání a možného využití jednotlivých prostranství. Studie také navrhuje zásady umísťování reklamy a její regulace v historickém jádru města.

Zeleň tvoří významnou kulisu rezervace, je součástí obrazu města, dotváří nejdůležitější městská panoramata, nábřeží a veřejná prostranství. Návrh obsažený ve studii je složen z požadavků historických, urbanistických, sadovnických, rekreačních i ekologicko – ochranných. Zachovaný systém historických zahrad, parků a vnitroareálové zeleně je doplněn systémem uličního stromořadí a minimálním podílem zeleně v rozvojových lokalitách. Ke speciální ochraně je navržena zezeň, která je součástí důležitých městských panoramat a vedut.

Základním předpokladem pozitivního rozvoje centrální části Prahy je zachování stávajícího počtu trvale bydlících obyvatel a tomu odpovídající počet bytů. Pro tradiční obytné lokality, stejně jako pro centrální část území je proto stanoven minimální podíl bydlení, který vychází z upřesněných „Zásad zvýšené ochrany bytového fondu v centrální části Prahy“ stanovených již v závazné části Územního plánu hl. m. Prahy.

Doprava a s ní spojené problémy dnes ovlivňují život v celém městě, jeho centrální část a památkovou rezervaci nevyjímaje. Za posledních deset let se v celé Praze nebyvale zvýšil počet evidovaných automobilů. Ve schváleném zadání pro zpracování urbanistické studie byly stanoveny zásady dopravního řešení, které požadovaly především snížení přepravních nároků vhodným urbanistickým řešením. To znamená, že do rezervace nelze umísťovat funkce s velkou aktivitou automobilové dopravy. Současně bylo požadováno účinně regulovat individuální automobilovou dopravu a dopravu nákladů, vnitroměstskou průjezdnou dopravu soustředit na síť nadřazených komunikací mimo rezervaci, u městské hromadné dopravy preferovat rozvoj kolejové dopravy. Rovněž je nutné dále vytvářet podmínky pro dosud málo využívanou vodní a cyklistickou dopravu. Městské komunikace je třeba přizpůsobit potřebám pěšího pohybu a života ve městě, zkvalitnit vybavení a estetickou úroveň ulic a veřejných prostorů, zlepšovat podmínky pro dopravu a pohyb osob tělesně postižených.

Urbanistická studie navrhovala detailní a variantní řešení dlouhodobých dopravních problémů, zejména způsob rozpletu severojižní magistrály vedené v obou směrech za Národním muzeem, vedení tramvajové trati z ulice Vinohradské a od Tylova náměstí na Václavské náměstí a do předprostoru Wilsonova (Hlavního) nádraží a také problematiku parkování, tj. organizace dopravy v klidu. Dopravní část byla zpracována komplexně pro všechny druhy dopravy. Vycházela z nadřazeného celoměstského systému, kdy základ sběrné komunikační sítě tvoří městský okruh, doplněný stávajícími sběrnými komunikacemi a novým Výtoňským mostem. Součástí návrhu byl jednosměrný provozní režim v ulici Karmelitské a na Smetanově nábřeží a systém zklidněných komunikací, který zahrnoval obytné a pěší zóny. Varianty návrhu komunikační sítě byly posouzeny zatížením pro stav v roce 2010 dle nového dopravně inženýrského modelu dopravního plánování v hl. m. Praze. Díky získaným výpočtům bylo možné posoudit navržené řešení z hledisek

dopravních i životního prostředí. Nosným systémem hromadné dopravy v centru města jsou tři trasy metra A, B, C se třemi významnými křižovatkovými stanicemi Florenc, Muzeum a Můstek. Nově navrhovaná trasa metra D se má dotýkat východního okraje rezervace a ve stanici Wilsonovo (Hlavní) nádraží v budoucnu vytvoří další křižovatkovou stanici s trasou C. Dvě důležitá pražská nádraží, Wilsonovo (Hlavní) a Masarykovo jsou ostatně součástí rezervace. Dálkové spoje a příměstská doprava se tak dostávají do centra města, kde jsou zajištěné přestupy na metro, autobusy a tramvaje.

Předpokládaná regulace parkování v centru města a po dlouhých diskusích stanovená „únosná míra dopravy“, to byly základní vstupy pro řešení současných problémů s parkováním vozidel. Navrhovaný výhledový počet 30 000 stání byl považován z hlediska obsluhy území za nezbytný a současně ještě akceptovatelný vzhledem k propustnosti uličních profilů, ke kvalitě životního prostředí a k požadavkům památkové ochrany. Strategickým cílem bylo snížení počtu stání na veřejných komunikacích a prostranstvích a jejich uvolnění pro pěší provoz, městskou hromadnou dopravu a cyklistický provoz. Nezbytným předpokladem je však výstavba navržených podzemních nebo nadzemních vícepatrových hromadných garáží.

Území Pražské památkové rezervace je hustě protkáno liniovým vedením technického vybavení. Uliční profily jsou zcela zaplněny potrubím pro zásobování vodou, plynem, odkanalizování, potrubní pošty a kabelovými vedeními přenosu informací a zásobování elektrickou energií. Jen v omezené míře došlo k přemístění těchto zařízení do kolektorů. Vedle staveb a zařízení důležitých pro chod města však existují v podzemí archeologické lokality a další prvky, které jsou součástí historického dědictví. Studie proto poprvé obsahuje výkres „Podzemí“, ve kterém jsou zakresleny archeologicky významné plochy, sklepy objektů, ostatní podzemní prostory a současně průmět nejvýznamnějších podzemních staveb, tj. staveb dopravních včetně hromadných garáží s kapacitou minimálně 90 stání, a stavby technického vybavení. Vzhledem k tomu, že intenzivní stavební činnost v devadesátých letech 20. století doprovázel značný nárůst zemních prací, které zlikvidovaly nebo pozměnily množství historických terénů, je nutné stanovit pravidla i pro využívání podzemí a pro vybrané archeologické lokality navrhnout vyšší stupeň ochrany. Podkladem může být i výkres „Podzemí“, který upozorňuje na možné konflikty.

Vlastní problematika památkové ochrany byla v urbanistické studii řešena v kapitole Koncepce památkové ochrany. Je zřejmé, že tato problematika zásadním způsobem ovlivňuje vlastní návrh řešení. Je přirozené, že vytváří potřebnou bázi, na níž je založen návrh. V pražských podmínkách má památková ochrana některá významná specifika, která z ní činí úkol nejen nadmíru složitý, zajímavý, ale také citlivý.

Pražská památková rezervace je z mnoha hledisek unikátní a tudíž nelze nalézt paralely prací, které by bylo možné přímo aplikovat. Rozloha, heterogenost stavebního fondu i vlastní urbánní struktury a superposice centra hlavního města státu jsou z tohoto pohledu hlavní. Rezervace je tvořena celým širokým spektrem budov různého stáří, slohového ztvárnění, typologie a účelu, ale i odlišné architektonické nebo historické hodnoty. I v poloze větších celků se jedná o velmi různorodou směsici prostředí (patrné jsou například výrazné odlišnosti charakteru mezi jednotlivými katastry tvořícími řešené území – Malá Strana, Staré Město, Nové Město, Josefov, Vyšehrad).

V historii vývoje tohoto jedinečného útvaru působily odedávna střety a protiklady zájmů, které s jeho postupným dotvářením, stabilizací názoru na památkovou hodnotu na straně jedné a rostoucími ekonomickými a technologickými možnostmi na straně druhé vytvářejí čím dále větší napětí a kladou složitější otázky. Oč většími možnostmi potenciální transformace vládne soudobá společnost, o to větší je role kulturního povědomí o hodnotách území, hodných ochrany. Tato role

je protiváhou a korektivem jinak pozitivní dynamiky města.

Právě způsob řešení protikladů je součástí ducha místa. Způsob založený na dialogu odlišných forem intervencí, vytvářejících novou, vyšší kvalitu. Ta je založena na hlubším pochopení místa, které umožňuje vstupy i velmi nekonvenční, za předpokladu zachování základního, hlubšího porozumění a respektu k podstatě utváření města. Touto podstatou není otázka slohovosti, snad ani tvarosloví, tím méně jednoduchého konzervativizmu, ale slovy klasika „...monumentální souhra, vyrostlá za staletí v osudové krajině, která určovala její organičnost, jež zůstává stálým požadavkem v složitém a jedinečném území, kde přírodní podmínky stále zasahují do výstavby a určují dramatickou kontrastnost celku, jež odkázala nám minulost jako podivuhodnou krajinu a sídlo”.

Z uvedeného vyplývá, že základem práce na koncepci památkové ochrany byla nutná analýza jeho hodnot, resp. jejich soudobá interpretace.

Z pohledu posledních přibližně 150ti let lze říci, že systematicky, poměrně úspěšně a dlouhodobě vykonávaná památková péče spolu s opakujícími se a střídajícími fázemi ekonomického vývoje a stagnace společnosti, které v některých obdobích neměly prostředky na radikálnější přestavbu, paradoxně pomohly zanechat řešené území do nedávné doby v poměrně intaktní, jen pozvolna se dotvářející podobě. Dnešní problém již nespočívá v nedostatku prostředků na další rozvoj nebo údržbu a regeneraci stavebního fondu, jak tomu bylo po několik posledních desetiletí minulého století, ale spíše naopak, ve faktu včasného uvědomění si určitého nebezpečí jednoduše komerčně pojímatelných hodnot tohoto území. Rychle vzniknuvší enormní ekonomický tlak na jeho využití dnes znovu rasantně prověřuje sílu společenské dohody o zachování kulturních hodnot nesených památkovým fondem, reprezentované prohlášením území za Památkovou rezervaci před 36ti lety a v celosvětovém měřítku zápisem do seznamu světového kulturního dědictví v rámci UNESCO před 15 lety. Tato hodnota nespočívá, v případě tak významného souboru jímž PPR je, jen v historické či umělecké hodnotě území, ale i v přímém vlivu na kvalitu a způsob života, jeho kulturu přesahující svým dopadem rámec města.

Změnou společenských poměrů posledních sedmnácti let došlo k proměně struktury problémů, a to i v oblasti praktického výkonu, do jisté míry i teoretických předpokladů památkové ochrany tohoto území. Proměnilo se i postavení a význam PPR v rámci celého města. Poslední desetiletí 20. století, v nichž docházelo k jeho extenzivnímu nárůstu a odchodu obyvatel na jeho okraj, vedla, z důvodů ekonomických a částečně společensko-politických, k ponížení významu historického centra. V posledních cca dvou desetiletích však vznikla velmi rychle opačná situace, vedoucí zpočátku k rychlé společenské rehabilitaci, znovuobjevení města v měřítku světovém a následně velmi rychle k přetížení a z toho plynoucímu nebezpečí jiného typu degradace. Tato již probíhající degradace však není pouze výsledkem kvantitativních jevů, ale i určité postupující ztráty citlivosti a narůstající neznalosti ohrožující uchování atmosféry města, nedotknutelných hodnot, a to i částí decisní sféry. Proto je objevování a pojmenovávání principů a prvků, na nichž stojí jeho jedinečný charakter, nutným krokem k jejich ochraně a zachování.

V dnešní situaci je již možné vyhodnotit vliv nových negativních faktorů, které jsou samy o sobě proměnlivé a dynamické (proměna životního stylu a z toho plynoucího charakteru očekávané nabídky města, vývoj trhu pozemků, nemovitostí, nájemného...). Některé problémy se postupně mění nebo i pomíjejí, jiné naopak nabírají na síle, která se teprve projeví. Proto bylo potřebné v rámci aktualizace US PPR, jakkoli jsou kulturně historické hodnoty území relativně ustáleny, vyhodnotit situaci a navrhnout metodicky i věcně aktuální přístup.

Ve snaze předejít nebo omezit negativní vývoj na straně jedné a stanovit kvantitativní, ale především kvalitativní limity další stavební aktivity v území na straně druhé, byly z pohledu studie a jejich

možností v dané podrobnosti, sledovány především tři významné oblasti vlivů. Vliv investičního tlaku na větší míru zástavby pozemků a z toho plynoucí proměny typologie jejich vnitřního uspořádání, s tím souvisejících snah o navyšování objektů a změn charakteru střech krajin projevujících se v celkových panoramatických pohledech a vlastní způsob obnovy objektů, která namnoze vede k jejich nevhodné transformaci. Předmětem vyhodnocení byl i stav veřejných prostorů, především uliční sítě, ale i vnitrobloků, resp. dvorů.

Analytická část práce byla zpracována v podrobnosti sledující jednotlivé objekty, na některých místech dokonce jen jejich části. Pro vlastní návrh koncepce památkové ochrany však bylo potřeba, v daném měřítku týkajícím se ochrany plošné, výsledky analýzy zobecnit a pracovat s určitou mírou zjednodušení. Tento postup podložený znalostí relativně velkého detailu dával výsledku vyšší hodnotu.

Logickým krokem vyplývajícím z analýzy jevů a prvků bylo akcentování těch, které jsou z pohledu plošné ochrany významné. K tomu byl následně vytvořen adekvátní soubor nástrojů regulace, ochrany omezující nevhodná řešení.

Konkrétně se jednalo například o definování významných míst panoramatických pohledů a s nimi spojených významných pohledových hran a horizontů, resp. panoramatických celků, rozdělení na stavební struktury podle míry možného zásahu (konzervační sourodá území, konzervační nesourodá území, stabilizovaná území, modifikační území, transformační a rozvojová území), způsob zástavby vnitrobloků s ohledem na uchování charakteristických prostorových situací i ve vnitroblokovém prostoru, úprav střech podle jejich charakteru, včetně jejich architektonických akcentů ve vazbě na působení dominant (v členění na celoměstské, městské a lokální). Sledována byla i vyrovnanost výšky zástavby domovních bloků atd.

Jedná se však stále o koncepci plošné památkové ochrany postihující velké a nesourodé území v poměrně málo podrobném měřítku výsledných plánů. Proměně problémů ovlivňujících podobu území bylo nutné přizpůsobit metodu a formu zpracování studie, stejně jako formu grafické i textové prezentace koncepce památkové péče.

Ale to by k žádoucí regulaci chování v PPR nestačilo. Kromě pohledu územně-plánovacího, urbanistického pravidel chování zasahuje až po povolování staveb, jejich změn (nástaveb, přístaveb) i změn jejich využití, vč. použitých materiálů a konstrukcí, úprav uličních fasád, reklam, výkladců, vnitrobloků, dopravní obsluhy, napojení na inženýrské sítě ap., což již přesahuje instrumentář územního plánování do stavebního řádu a postupů dotčených orgánů památkové péče v povolování a změn staveb.

A ani to ještě není vše. V předchozím textu zatím šlo stále jen o nástroje pasivní regulace s restriktivním charakterem, zatímco pro životnost Pražské památkové rezervace je nezbytné dodat pravidla i pro kultivaci a regulaci onoho zmíněného rozvojového potenciálu, aby bylo možné mluvit o dlouhodobě udržitelném rozvoji PPR a celý tento instrumentář mohl být vnímán jako aktivní management, zahrnující symbioticky aspekty ochranné i rozvojové. Právě k takovému zastřešení má sloužit „Management-Plan Pražské památkové rezervace“, který nebude plnit jen úlohu povinného dokumentu každého památkového souboru, zapsaného do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO, ale skutečný živý návod pro orgány veřejné správy, instituce vlastníci a užívající stavby a pozemky v území PPR a v jejím nově stanoveném ochranném pásmu, podnikatele i veřejnost, jak se v tomto prostředí chovat s respektem ke zděděnému bohatství při uspokojování svých potřeb.

Management – Plan PPR tedy bude nezbytně vycházet z aktualizace již zpracovaných a v předchozích řádcích zhruba popsanych prací ÚRM, dále bude doplněn o instrumentář památkové péče

ve vztahu ke stavebního řádu, ale i o sociálně – ekonomické aspekty udržitelnosti vývoje tak, aby dokument obstál jak vůči orgánům UNESCO, tak v práci samospráv, správních úřadů a podílníků na vlastnictví i užívání bohatství PPR a přispěl tak ke kvalitě současného i budoucího života v ní při respektu ke zděděnému kulturnímu bohatství.

Prameny:

Ing. arch. Alena Hořejší, (URM): Pražská památková rezervace – komplexní urbanistické řešení ochrany a rozvoje historického jádra Prahy (Stavební listy 12/2001)

Ing. arch. Jan Sedlák, (SPS architekti s.r.o): Pražská památková rezervace – Problémy památkové ochrany (Stavební listy 01/2002)

Martin Říha

5.2 Developeři všech zemí světa, spojte se!

Snad nic nevyprovádá o odtržení obsahu pojmu *hodnota* a *cena* tolik, jako projekty a záměry na pražské Letné. Vedle Petřínských sadů jediná unikátní zóna klidu lemující historické centrum Starého Města, Malé Strany a Pražského hradu je zřejmě definitivně určena k likvidaci. Snahy o její zástavbu jsou tradiční, většinu někdejších plánů ale zhatil nedostatek peněz nebo společenské změny. Sady nad Vltavou plné stromů, keřů a trávníků ožívují denně Pražané i turisté a hodnota nezastavěného veřejného prostoru v centru metropole je hodnotou jedinečnou, rostoucí se zahuštěním zástavby i s rozproštěním města v krajině.

Jenže žijeme v době, kdy naše města a venkov brázdí dennodenně tisíce developerů, pro které hodnoty nevyjádřené či nevyjádřitelné cenou prakticky neexistují. Zůstávají po nich záměry, studie a projekty, které volná veřejná prostranství buď zcela likvidují nebo podstatně redukuje. Město vykázané do role noclehárny mezi pracovním výkonem a zábavou ovšem ztrácí řadu důležitých sociálních funkcí.

Letnou hrozí „ozdobit“ několik velkých staveb. Nechme stranou novou budovu Národní knihovny, s níž dlouhodobě počítá územní plán města. Pro mnohé bude nejspíš překvapením, že právě ta je mezi všemi nejméně kontroverzní. V těsné blízkosti možné budoucí Knihovny se ovšem začaly stavět podzemní parkoviště pro tisíce automobilů a nájezdy tunelů městského vnitřního okruhu, dálnice uprostřed města, po níž má jezdit ještě o třetinu víc aut než na proklínané severojižní magistrále. Naváže na Strahovský tunel, vyústí na Prašném mostě, pár desítek metrů od památkové zóny Pražského hradu a poté na Letné, kterou tak zničí sto dvacet tisíc aut denně od severozápadu. Protože má být městský okruh dostaven mnohem dříve, než obchvat kolem Prahy, tak každému kdo pojedje z Antverp nebo z Berlína do Budapešti či Istanbulu, nabídne průjezd kolem Pražského hradu a Letné. Sám okruh je ovšem budován s argumentem, že je třeba vytěsnit dopravu z centra!

Další stavbou, která by mohla obohatit jižní část Letenských sadů je oceanárium. Že si prostranství někdejšího Stalinova pomníku zaslouží kultivaci, tomu porozumí každý. Zvlášť kdyby byla ohleduplná a nevyhnala kluky vybíjející svůj elán parádami na prknech do ulic a do hospod. Proč má být ale uprostřed Prahy atrakce podmořského světa, tomu zřejmě rozumí pouze primátor a několik spřízněných podivínů v městské radě. Rodiny s dětmi by si jistě rády jely prohlédnout podmořský svět do Letňan či na Zličín, kde jsou soustředěna nákupní centra a podobná atrakce se tam snad i hodí. Ale nabízet pohled ze Staroměstského náměstí či z věže Chrámu svatého Víta na oceanárium? Že bude z velké části pod terénem? Vždyť bude potřebovat zázemí, restaurace, příjezdové komunikace, parkování, osvětlení, reklamu.

A co teprve záměr národního fotbalového stadiónu pro desítky tisíc diváků na místě dnešní Sparty. To by byla definitivní rána, tentokrát od severu. Strahov nestačí? Neláká? Národní fotbalové stadiony staví všechny metropole úmyslně dál od centra. A vědí proč. I my bychom věděli, kdybychom vědět chtěli.

Pokud dnes přijíždějí do Prahy zahraniční návštěvníci, tak zde jistě nehledají podmořský svět, který uvidí jinde a v nesrovnatelně přírozenějších podmínkách.

Jakoby se tak po letech vracela k místu někdejšího Stalinova pomníku ozvěna komunistického ideálu. Posílena globalizací, o níž se komunistické internacionále ani nezdálo, rozprostřela nad Letnou výzvu: *Developeri všech zemí světa, spojte se!* Jako globální diktát je nebezpečná, zvláště když najde lačné spojence. Mám obavu, že se – alespoň co se Letné týká – už spojili. A také s částí Rady hlavního města.

Martin Vidlák, asistent Václava Havla, září 2007

5.3 Záhada hlavolamu II aneb „Ježek v kleci“

Nevím, proč mi ta situace evokuje samé názvy nebo citáty z různých literárních a filmových děl, jako „Kdybych to býval věděl, tak bych sem nechodil“ z Knoflíkové války nebo „Ježek v kleci“ z „Rychlých šípů“, nebo také „Bratrstvo kočičí pracky“ z dílka „Stínadla se bouří“, když sleduji cvrkot kolem architektonického návrhu a umístění nové budovy Národní knihovny od Arch. Jana Kaplického v Praze na Letné. Tolik intrik, zášti, polopravd až lží, tolik účelově používaných argumentů a zamlčování nehodících se skutečností, tolik špíny jsem už dlouho kolem nějakého problému neslyšel a neviděl a jsem rád, že se laická i veřejná veřejnost konečně začínají probouzet a zvedají své hlasy.

Jako pracovník Útvaru rozvoje města Prahy docela těžce nesu, když jsou struktury řídicí rozvoj hlavního města nařčeny exprezidentem Havlem, že „město nemá žádnou koncepci pro svůj rozvoj a pro prostor Letné“. Vím totiž, že ji má. Jenom ji zastupitelé a představitelé města, kteří ji schválili, sami nerespektují a počínají si svévolně bez ohledu na ni. Primátor města navíc předvádí podivuhodné „veletoče“, když podle toho, s kým a kdy zrovna mluví, mění velmi pružně své názory. Až to vypadá, že žádné vlastní nemá. Nejdřív je vítězným návrhem nadšen, alespoň podle jeho předmluvy v katalogu k výstavě soutěžních návrhů, pak zase se nechá slyšet, že „Kaplického návrh je arogantní, necitlivý k Pražské památkové rezervaci a k okolí...“, pak pro změnu prohlásí, že se práce poroty zúčastnil i neúčastnil, protože je si vědom, že není na otázky architektury a urbanismu odborník... co si o tom máme myslet? Ví, že se na architekturu studuje stejně dlouho, jako na medicínu a světový ohlas se v architektuře dobývá stejně těžko, jako v medicíně, nebo neví? A jak to je doopravdy s argumenty, které použil v polemikách a diskusích poté, co „otočil na obrtlíku“?

Primátor Bém tvrdí, že knihovna přesahuje na jiné pozemky, než které pro ni byly původně vymezené na základě územního plánu města. Tají ovšem, že pozemky zahrnuté do podmínek soutěže byly takto městem odsouhlaseny a bývalý náměstek primátora a dnes poslanec Parlamentu ČR za ODS Ing. Bürgermeister přislíbil tuto změnu akceptovat a zadal Odboru územního plánování MHMP a jeho prostřednictvím i Útvaru rozvoje města zajistit příslušnou změnu územního plánu Z 2000/00. Tvrdit, že nesoulad umístění sice nezavinil Arch. Kaplický, ale vypisovatel soutěže, tedy ředitel NK Ježek, je lež. Vypisovatel soutěže měl garanci města na toto umístění.

Primátor Bém dále tvrdí, že návrh poškodí panorama Prahy, pražskou památkovou rezervaci zapsanou do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO, že je arogantní a necitlivý k urbánnímu kontextu. Sám byl ovšem členem poroty a jako svého zástupce do ní poslal památkáře

Kněžinka, který by měl být právě na takové vlastnosti návrhu zvýšeně citlivý. Ostatně pochybuji, že by se pan Kněžínek odvážil hlasovat v rozporu s názorem primátora. Mezinárodní porota, v níž zasedali význační architekti světa a mimo zástupce Prahy také zástupce UNESCO, vybrala Kaplického návrh jednoznačně a jednohlasně. Opravdu si pan primátor myslí, že byla nekompetentní a všechny argumenty zaznívající proti nezvažovala, že zastupitelé ODS v pražském zastupitelstvu to dovedou posoudit lépe a odborněji? Viděl pan primátor počítačovou animaci pohledů na novou knihovnu z Karlova mostu, kde musí být pro diváka ve fotografii šipka upozorňující, kde oblé temeno s okem přesahuje koruny okolních stromů, aby je vůbec našel? To si opravdu myslí, že Arch. Kaplický tento aspekt umístění nezvažoval? Právě to jej podle mého názoru mj. dovedlo k řešení, které nakonec nabídl. Spíše se zdá, že v ODS jsou nakažlivé „všeumělství“ a názory prezidenta Václava Klause. Nedivím se emotivnímu Janu Kaplickému, že mu to připomnělo „moudrou KSČ“ z předlistopadových dob, která vždy lépe věděla, čeho je „lidu“ zapotřebí, než ten lid sám. Zástupci lidu v telefonní anketě ČT 18. 10. volili 69:31 ve prospěch Kaplického návrhu. Říká to něco sledovatelům voličských preferencí?

V televizním duelu mezi primátorem a architektem zaznělo jako nový argument proti knihovně, že na ni vlastně ve státním rozpočtu nejsou peníze. A to chybou, jak jinak, předchozí vlády ČSSD. Ta prý na ni slíbila prostředky, které zbyly ve Fondu národního majetku, v rozporu se zákonem o jeho likvidaci. Tyto prostředky prý mohou být použity jen pro ochranu stávajícího kulturního dědictví, tedy např. na rekonstrukce stávajících památek, ale nikoliv na novostavbu! Copak ale záchrana stávajícího knižního fondu z rozpadajícího se Klementina a z depozitářů v mnoha dalších rozpadajících se památkách i nepamátkách přemístěním do nové budovy s kvalitním klimatizovaným vnitřním prostředím není s tímto určením v souladu? Nejde přece „o ten barák“, ale snad hlavně „o ty knihy“, co měl zákonodárce na mysli?! Nebo mají tyto hlavy nějaký jiný nápad, jak je zachránit, když Klementinum a depozitáře bez předchozího vyklizení a za chodu stávající knihovny rekonstruovat nelze?

Je trapné znovu vytahovat argument, že návrh Arch. Kaplického nedodržel zadávací podmínky soutěže a měl tedy být vyřazen, že neměl být hodnocen a tím méně vyhrát. Ano, nedodržel zadávací podmínky tím, že velkou část prostorů pro knižní fondy umístil v rozporu se zadáním pod zem. Jednak tím zmenšil objem nadzemní části, aniž ošidil program, což vzhledem k již zmíněnému urbánnímu kontextu bylo žádoucí, hlavně ale dokázal přesvědčit vypisovatele soutěže i renomovanou mezinárodní porotu, že důvod, proč ta podmínka v zadání byla, dokázal ošetřit jinak. Takže účel jejího zahrnutí do zadávacích podmínek splnil a fondy v podzemí uložené neohrozil. Jedná se tedy nejspíš o „kyselé hrozny“ u těch, kdo v soutěži neuspěli. V Praze je z posledních let spousty příkladů, že trpné dodržení zadávacích podmínek nejen negarantuje kvalitu architektury, ale dokonce jejímu vzniku může zabránit. Pár výstižných příkladů uvedl v Lidových novinách z 19. 10. i exprezident Havel. Nedodržení této podmínky ostatně porota tolerovala u více soutěžících návrhů a žádný kvůli tomu nevyřadila, takže měřila všem stejně. A především: renomovaná mezinárodní porota na sebe vzala odpovědnost za tuto změnu se vším všudy. A je to především její odpovědností vůči investorovi i společnosti, kterou si u velkorysých, kreativních lidí bez postranních motivací také obhájila.

A co myšlenka „Tak tedy Kaplického chobotnice ano, ale ne na Letné, nýbrž jinde v Praze!“. To může z úst vypustit jen člověk, který ještě neopustil myšlenkovou úroveň typizované panelové výstavby, „hodící se“ podle předlistopadových mocipánů kamkoliv, takže ji bylo možno beze ztrát libovolně přesazovat! Jenže skutečný architekt u unikátní zakázky, jakou Národní knihovna bezesporu je, netvoří univerzální typový projekt! „Pasuje“ své architektonické dílo na konkrétní místo, do konkrétního prostoru, se zvažováním všech provozních i prostorově kompozičních vazeb k blízkému i vzdálenému okolí. Na jiném místě by také patrně došel k jinému pojetí, jinému výslednému

tvaru, danému ohledem na jiný urbánní kontext. To chápe už student architektury ve 2. ročníku fakulty. A navrhovaná jiná místa – Letňany, Pankrác, Jižní Město, Zličín či Strahov? Místa, kam by to měli uživatelé z centra města daleko nebo Strahov s bídnou dopravní dostupností, ačkoliv je zdánlivě blízko centra města? Námitky k nedostatečné dopravní dostupnosti zaznívaly v nedávné minulosti i proti umístění na Letné, ačkoliv jsou v docházkové vzdálenosti 2 stanice metra linky A (Malostranská, Hradčanská), jezdí kolem a má v blízkosti stanice několik linek tramvaje (Hradčanská, Chotkovy sady, Čechův most, Letná), povede kolem Městský silniční okruh, nehledě na to, že sem lze dojít do 15 minut od Klementina, od Právnické nebo od Filosofické fakulty přes Vltavu i pěšky. A teď by horší dostupnost náhradních míst najednou nevadila?

Nevíme sice ještě jasně, „o co jde“, ale nic pěkného za celým tažením proti Kaplického návrhu a umístění nové budovy Národní knihovny asi nebude. Čeho se asi bojí ministr kultury pan Jehlička, že „umlčel“ ředitele Ježka? Že by něco věděl, co nemá přijít ve veřejnou známost?

Hrozící ztráta jedinečné příležitosti pozitivně se ve světě prezentovat a postavit těsně mimo PPR, ale v kontaktu a v dialogu s ní, další atraktivitu pro mezinárodní cestovní ruch, ale také hrozící mezinárodní ostuda, na kterou máme „zaděláno“, by nás měly varovat. A naše čelné představitele hlavního města i státu by to mělo vést k zamyšlení, proč ztrácejí popularitu mezi slušnými lidmi a voliči. Abychom se za ně nemuseli stydět nejen jako pracovníci jejich odborných útvarů, ale i jako občané tohoto města a státu.

Martin Říha, Praha dne 22. října 2007

6. MODRÁ, NIKOLI ZELENÁ PLANETA

Ke knize Václava Klause se v době přípravy tohoto Zpravodaje sešlo hned několik recenzí. Bylo by škoda vybrat jen jedinou, proto jsem se rozhodla uveřejnit všechny (E. V.)

6.1 Pavel Nováček: Živá planeta – Sto omylů Václava Klause

(Zkrácená verze. Celý rozbor knihy je uveden na webových stránkách STUŽ)

Motto: Pokud někdo zastává názor, že na prokazatelně omezené planetě lze provozovat neomezený ekonomický růst, je to dozajista šílenec, nebo ekonom. (Kenneth Boulding)

Úvod

Václav Klaus napsal za posledních patnáct let řadu knížek, které neumím ani nechci hodnotit. V letošním roce však napsal publikaci „*Modrá, nikoli zelená planeta*“, která se zabývá problematikou klimatických změn a ústředním tématem této knihy je otázka „*Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*“ Dopouští se zde mnoha chyb, omylů a také dezinterpretací.

Václav Klaus je prezidentem České republiky, a proto jeho knížka může mít na obyvatele značný vliv. Úřad prezidenta se v naší zemi těší veliké vážnosti, bez ohledu na osobu, která tento post právě zaujímá. Téma klimatických změn je navíc komplikované a složité, odborníci musí pracovat s velkou mírou nejistoty. Proto může být jednostranně napsaná kniha, jejímž autorem je prezident republiky, zavádějící, matoucí, a tím i nebezpečná. Ignorováním a bagatelizováním rozsahu a hloubky problému podřívá naši ochotu a vůli jednat. Z těchto důvodů jsem se rozhodl napsat na výše zmíněnou publikaci reakci.

Předmluva Václava Klause k jeho knize

Již na začátku předmluvy (str. 9) Klaus uvádí, že „jedna mimořádně teplá zima ... stačí k tomu, aby u některých lidí vznikla dalekosáhlá očekávání ... abychom s počasím něco, a to právě teď, udělali“.

Pomiňme, že Klaus zaměňuje počasí za klima, na to už upozornil ministr životního prostředí Martin Bursík. Nikdo, pokud vím, také nevolá po tom, abychom s klimatem „právě teď“ něco udělali, protože je to nesmysl. Právě teď můžeme usilovat třeba o snížení emisí skleníkových plynů, změna klimatu je vždy dlouhodobá záležitost, s velikou setrvačností.

Podle zprávy „*Stav budoucnosti*“ (Glenn, Gordon, 2007) bylo během posledních dvanácti let jedenáct roků nejteplejších za dobu, co lidé teplotu měří a sledují. Vůbec nejteplejším byl rok 2005, ale rozhodně se nejednalo o ojedinělý výkyv.

Na str. 10 Klaus píše: „... znovu je nám vnucována jedna jediná přípustná pravda...“.

Bylo by třeba upřesnit kdo a jak jedinou přípustnou pravdu vnucuje. Klaus tu navozuje dojem nebezpečí návratu k totalitě, což je trik, který zkusil již v minulosti, když „mobilisoval“ proti levici, aby s ní pak uzavřel „opoziční smlouvu“.

Kapitola 1: Vymezení problému

Na str. 15 Václav Klaus tvrdí: „*Soudobý střet o lidskou svobodu ... začíná být veden právě pomocí těchto témat*“ (životního prostředí a globálního oteplování – pozn. P. N.). ... „*Právě chudší země ... se stávají rukojmím environmentalistů, kteří navrhuji zabrzdit lidský pokrok za nesmírnou cenu.*“

Hned po právu na život je svoboda tím, čeho si lidé nejvíce cení. Ale svoboda znamená také odpovědnost. Na svobodu bez odpovědnosti doplácí především chudší země. Stoupne-li ke konci 21. století hladina oceánu např. o 0,5 – 1 m, což se reálně podle předpokladů Mezivládního panelu o změnách klimatu (IPCC) může stát, dají se do pohybu miliony lidí v Bangladéši, nikoliv v Holandsku, které již dnes investuje do zpevnování hrází. **Nebude pak právě a především svoboda těchto lidí ohrožena?** Vzpomeňme, co se stalo při dělení Indie po získání nezávislosti. Z východního Pákistánu (Bangladéše) také migrovaly statisíce lidí (hinduistů) do Indie. Z této neřízené migrace se dodnes nevzpamatovala Kalkata, dřívější výstavní město britského impéria.

Na str. 20 je názorný příklad ekologické nevzdělanosti Václava Klause: „*Vykácení pralesů na našem území bylo z dnešního pohledu environmentalistů jistě strašlivou ekologickou katastrofou, ale jejich nahrazení nás dnes obklopující kulturní krajinou vytvořilo krajinu jinou.*“

Klaus by měl ukázat jediného ekologa či environmentalistu, který tento proces považuje z dnešního pohledu za katastrofu. V raném středověku bylo naše území pokryto z 95 % lesy, dnes je to zhruba 30 %. A nikdo nevolá po návratu. Naopak, např. krajinu Bílých Karpat nebo Českomoravské vrchoviny považujeme za vyváženou, kde se dobře snoubí požadavky člověka na rozvoj s předpoklady fungování krajinných ekosystémů.

Něco jiného je kácení či vypalování tropických deštných lesů. Kvůli odlišným klimatickým podmínkám (vlhko a teplo) se biomasa rychle rozkládá a vrací zpět do oběhu, do nové vegetace. Proto je zde vrstva úrodné půdy velmi tenká (několik centimetrů) na rozdíl od mírného klimatu, kde je vrstva půdy mocná desítky centimetrů až několik metrů. U nás je tedy možné lesy po vykácení obnovovat „do nekonečna“, v tropech jsou ztráty nevratné.

Na str. 27 Klaus kritizuje předsedu Strany zelených Martina Bursíka. Nemám zapotřebí Bursíka obhajovat, protože by to zvládl sám, kdyby mu to stálo za to. Nicméně na konci strany přichází nikoliv omyl, ale lež Václava Klause. „*V postojích těchto lidí* (myšlen nejspíše Martin Bursík a environ-

mentalisté obecně – pozn. P.N.) *je mimo jiné zcela ignorováno téměř neuvěřitelné zlepšení životního prostředí, ke kterému u nás došlo po roce 1989.*“

Bylo by třeba poukázat na alespoň jednoho ekologa či environmentalistu, který zlepšení popírá, jinak je to prostě lež. Naopak Klaus nechce nebo neumí rozlišit velmi podstatnou věc. V životním prostředí se odehrávají jednak primární jevy, které jsou zřejmé, měřitelné a působí ihned, bez zpoždění. To jsou třeba emise oxidů síry, které u nás poklesly během 90. let o zhruba 90 %. Nebo je to kvalita vody v našich tocích, která se také výrazně zlepšila. Ale existují také sekundární jevy, které působí skrytě, jsou těžko měřitelné a působí se zpožděním. Je to např. narušení hydrologického cyklu krajiny v důsledku špatného zemědělského hospodaření a poškození lesních porostů v minulosti. Pak třeba během vydatných srážek půda nezadrží zdaleka tolik vody, kolik by mohla a měla. Jedním z důsledků jsou povodně.

Nebo narušení ozónové vrstvy. Freony se už nepoužívají, ale protože do stratosféry, kde reagují s ozónem a ničí jej, stoupají desítky let, je narušení ozónové vrstvy stále problémem.

Dalším příkladem by mohla být třeba kumulace cizorodých látek v lidském organismu, klimatické změny atd. Zde často situace stagnuje nebo se dokonce zhoršuje, a proto environmentalisté zatím „nezavřeli krám“.

Kapitola 2: Zdroje, jejich vyčerpatelnost a nezastupitelná úloha cen

Na str. 42 dole zmiňuje Klaus první zprávu Římskému klubu „*Limity růstu*“: „*Římský klub prý nakonec sám veřejně prohlásil, že závěry této knihy sice nejsou správné, ale že to koneckonců nevádí, protože záměrně matou veřejnost, aby probudily zájem. To, že nesprávnost nevádí, je přímo symbolické a nemělo by být zapomenuto. Není to poprvé ani naposledy, kdy k prosazování svých záměrů používají environmentalisté libovolné metody.*“

Je to poněkud jinak. „*Limity růstu*“, publikované v roce 1972, na základě počítačového modelu ukázaly, že exponenciální růst (spotřeba surovin, energie, nárůst počtu obyvatel, znečištění životního prostředí atd.) není dlouhodobě udržitelný a pokud tyto trendy včas nezměníme, přijde dříve či později kolaps. Jinak řečeno, v prostorově konečném systému, jakým biosféra je, není možný nekonečný růst.

Autoři se zmylili v předpovědi konkrétního data vyčerpání jednotlivých zdrojů, což také přiznali. Např. ropa měla být vyčerpána při zachování trendů za 31 let, tedy v roce 2003. Rok po publikování zprávy ale nastala ropná krize, začalo se více šetřit, vyvinuly se nové, dokonalejší technologie (např. v automobilismu), našla se nová naleziště, jsme schopni těžit z větších hloubek a podobně. Ropa tedy zatím vyčerpána není, ale to nic nemění na tom, že jde o vyčerpatelný zdroj a je třeba se s předstihem na konec ropné éry připravit.

Na straně 46 uvádí Klaus slavnou sázku Simona a Ehrlicha (autora knihy „*The Population Bomb*“). Simon a Ehrlich se v roce 1980 vsadili, zda budou za deset let přírodní zdroje vzácnější, nebo méně vzácné, přesněji, zda jejich ceny se zvýší, nebo sníží. Vybrali si pět kovů a po deseti letech Simon jasně vyhrál. Je to výborná ukázka toho, že by environmentalisté opravdu měli být obezřetní, co se týče nejrůznějších katastrofických předpovědí a zvláště, co se týče určování konkrétních dat. Nicméně vítězství Simona by nás nemělo vést ke slepé víře, že zdroje nikdy problémem nebudou. Řada odborníků předpovídá ropný zlom celosvětově za 8–15 let. Největší optimisté pak za 30–35 let. Ať už to bude 8 nebo 35 let, je to čas, který máme k dispozici k tomu, aby se transformace společnosti a přechod na nové zdroje odehrály evolučně (řízeně), a ne revolučně (chaoticky).

Na str. 49 Klaus uvádí: „*Nejsou žádné bez člověka existující zdroje a ... není žádná bez cen defino-*

vaná „potřeba“ zdrojů. Každý zdroj má svou cenu... Díky konkrétní ceně „vzniká“ jistá nabídka zdrojů ... a stejně tak díky ceně vzniká určitá poptávka.“

Jako akademická rozprava to zní zajímavě, ale tak jednoduché to vždy není. V Latinské Americe nemá 75 milionů lidí přístup k nezávadné pitné vodě a 116 milionů nemá přístup k hygienickým zařízením. V Bolívii byl pokus privatizovat dodávky vody pro obyvatele. Soukromá společnost si naúčtovala 450 USD poplatků za připojení k vodovodní síti v zemi, kde průměrný měsíční plat je 55 USD. To způsobilo politickou nestabilitu. Tato víra v „trh bez přívlastků“ je jedním z důvodů, proč se v Latinské Americe dostávají k moci levicoví populisté, jako konkrétně v Bolívii Morales.

Kapitola 3: Efekt bohatství a technického pokroku

Na str. 55 předvádí Klaus ukázkou egoismu rozpínajícího se napříč generacemi: „*Poměrně jasnou a jednoduchou se mi zdá být debata o pravděpodobném – nepochybně dnes pro nás téměř nepředstavitelném – bohatství budoucí společnosti a z ní vyplývající závěr, že bychom my dnes různé zásadní věci za generace budoucí řešit neměli.*“

Ekonomu Klausovi by se předpokládám nelíbilo, kdyby rabující dav chudých vyplenil třeba naši ambasádu někde v Africe s tím, že je to tak správné, ať platí bohatší. Téhož se dopouští ve vztahu mezi generacemi: budoucí generace budou jistě bohatší (i když ani to není zcela jisté), a tak nevádí, že jim odkážeme vyhořelé jaderné palivo z našich elektráren, vyčerpané zásoby fosilních paliv, zdevastované regiony apod. Oni si už nějak poradí. Vždyť přece budou bohatí a technika všemocná.

Na str. 60 si V. Klaus vypůjčuje myšlenku Williama Nordhause (citace však není uvedena). Píše: „*Dnes ve vyspělém světě zemědělství a lesnictví obvykle nevytváří více než 3 % celkového národního produktu. Ostatní odvětví ale klimatickými změnami významně ovlivněny nejsou.*“ (W. Nordhaus proslul výrokem, že globální oteplování bude mít na ekonomiku USA zcela zanedbatelný vliv, neboť v podstatě jen zemědělství je citlivé na klima, přičemž zemědělství představuje pouhých 3 % HNP.)

Pomiňme, že jen v nejvyspělejších zemích zemědělství představuje 3–5 % HNP, v ostatních, méně rozvinutých zemích, je to podstatně jinak. Pomiňme také, že západní země dovážejí část zemědělské produkce z méně rozvinutých zemí, a pomiňme i to, že nejvýznamnější hospodářské odvětví, turistický ruch, bude klimatickými změnami dotčen velmi významně.

Na Nordhause reagoval Herman Daly (bývalý ekonom Světové banky, později profesor ekonomie na Marylandské univerzitě): „*Zkrátka, našim životům je údajně nikoliv díky semenům, půdě, slunci a dešti jako takovým, nýbrž jen díky hodnotě, kterou semenům, půdě, slunečnímu svitu a dešti propůjčuje práce a kapitál. Jenže co když přijdou roky katastrofální neúrody a s nimi nedostatek potravin a hlad? Nevysplhají se pak v důsledku enormně zvýšené poptávky ceny potravin do takové výše, že namísto tří procentních bodů HNP budou zemědělské produkty tvořit třeba i 90 % HNP?*“

V. Klaus si zde zkrátka „naběhl“, když přijal hru na žonglování s čísly bez respektování širších souvislostí.

Kapitola 4: Diskontování a časové preference

Na str. 74 dává Klaus jednoduchý příklad diskontování: „*Půjčí-li si někdo 1 000 Kč, a je-li úrok 6 %, už na konci prvního období má člověk z původní půjčky jenom 940 Kč.*“ A pokračuje citátem D. Trísky: „*Pro salónního intelektuála (nemyslím, že by environmentalisté byli typičtí salónní intelektuálové, ale nevádí – pozn. P.N.) jsou tyto úvahy příliš „monetární“... Kdyby náhodou svůj odpor překonali, pak by stačilo, aby dosadili za stokorunu své vážné ekologické téma, a aby roční časový horizont nahradili několika desítkami mezi-generačních let. Možná by si pak o něco lépe uvědomili, že my dnes*

můžeme některé věci hodnotit jinak než my za třicet let, už ani nemluvě o tom, že faktickými hodnotiteli již nemusíme být my, ale ti, kdo přijdou po nás.“

To je hezký příklad a dá se říci i trochu jinak. Když si půjčím 1 000 Kč na 6% úrok, je jasné, že budu muset 1 000 Kč jednou vrátit a k tomu navíc ještě 60 Kč za první rok (resp. 6 % z celkové částky za každý rok). Pokud bych si vzal třeba 2 milióny Kč jako hypotéku na dům, musím počítat s tím, že celkem bance splatím ne dva, ale řekněme tři milióny. Pokud deset nebo dvacet let nebudu splácet, úroky mi narostou do netušených výšek. A přesně toto mi při osobním setkání dával za příklad Matthias Wackernagel při debatě o ekologické stopě: *„Že jsme překročili ekologickou kapacitu území, ještě nemusí být tragické. Je to jako půjčka na dům, ve kterém chceme bydlet a vybavit si jej. Jen si musíme být vědomi, že dříve nebo později budeme tuto půjčku splácet. A čím později, tím to bude pro nás nebo pro naše děti dražší a bolestivější.“*

S diskontováním je ještě jedna potíž – kdo a jak stanoví její míru. Klaus zmiňuje W. Nordhause (str. 77), který po pečlivém studiu Sternovy zprávy (o klimatických změnách – pozn. P.N.) dochází k závěru, že důvodem odlišných výsledků jsou Sternovy „extrémní předpoklady o diskontování. ... Sternova práce v podstatě považuje společenskou diskontní míru za blízkou nule. To enormně zvětšuje důsledky dnešních rozhodnutí na velmi vzdálenou budoucnost“.

Vida, ono je to tak trochu hádání z křišťálové koule. Pokud se nám výsledky něčí zprávy nehodí, označíme prostě předpoklady o diskontování za „extrémní“. Jenže kdo stanoví správnou diskontní míru?

Kapitola 5: Analýza nákladů a výnosů, nebo absolutismus principu opatrnosti?

Klaus se zde pouští (kromě jiného) do diskuse o energiích. Na str. 86 tvrdí: *„Na rozdíl od užívání uhlí, plynu a ropy je podle environmentalistů vždy (a vlastně automaticky) daleko lepší např. geotermální energie, protože je podle nich nevyčerpitelná... Je více než zřejmé, že získat ji je extrémně nákladné. Samozřejmě při dnešní technologii, ale oni ji chtějí už dnes, bez ohledu na náklady a ceny.“*

Nechci se dopouštět osobních invektiv, ale musím tento výrok označit buď za zlý, nebo hloupý. Není pravda, že používání geotermální energie (či jiných alternativních zdrojů) je „vždy a vlastně automaticky“ lepší než užívání uhlí, plynu a ropy.

Herman Daly (1989) výstižně formuloval tři základní principy pro dlouhodobě udržitelné užívání přírodních zdrojů:

1. Míra užívání neobnovitelných přírodních zdrojů nepřekročí míru, jakou budou rozvíjeny substituující obnovitelné zdroje.
2. Míra užívání obnovitelných přírodních zdrojů nepřekročí míru jejich regenerace.
3. Míra emisí škodlivin do životního prostředí nedosáhne hranice asimilačních schopností prostředí.

Klaus také není ochoten rozlišovat vhodnost využití jednotlivých alternativních zdrojů podle místních podmínek. Žádný environmentalista samozřejmě netvrdí, že geotermální energie je „vždy“ lepší. Je velmi perspektivní na Islandu, nikoliv u nás. Využití biomasy je zase perspektivnější u nás, nikoliv na Islandu. A nechceme samozřejmě alternativní zdroje energie „už dnes, bez ohledu na náklady a ceny“. Chceme, aby se tyto zdroje postupně rozvíjely a nahrazovaly konvenční, neobnovitelné a vyčerpitelné zdroje. Chceme, aby se i u nás více investovalo do technologií, které budou účinnější, konkurenceschopnější, a tím i do budoucna levnější.

Lidstvo spotřebovalo po 2. světové válce více přírodních zdrojů než za celou předcházející historii. Povzbudivé je, že nejrychleji rostoucím energetickým zdrojem v současnosti je ve světě větrná energie, její produkce se mezi lety 1998–2002 ztrojnásobila. Očekává se, že produkce obnovitel-

ných zdrojů energie poroste v průběhu příštích dvaceti let o 12 % ročně. (Glenn, Gordon, 2003)

Na str. 87 vidíme ukázkou Klausova jednorozměrného vnímání světa: „*Stejně tak nechtějí (environmentalisté – pozn. P.N.) přiznat, že přírodu ničí nejen uhelné elektrárny, ale i elektrárny vodní. O tom, jak ničí říční ekosystémy, by v Asuánu na Nilu, v Číně na Žluté řece nebo v brazilské Iguacu mohli leccos vyprávět.*“

Vyprávět by mohli především v Rusku, kde si v dobách Sovětského svazu budováním velkých přehrad zatopili 190 měst, 5 000 vesnic a tisíce historických a kulturních památek. Jde o to rozlišovat (stejně jako třeba u geotermálních zdrojů), kde jsou vhodné podmínky pro stavbu a využití vodního zdroje, a kde ne. A pak jde také o měřítko, které musí být přiměřené místním podmínkám. Vodní přehrady v Norsku nebo v kanadském Quebecu nejsou obvykle problém, nebo jde o přijatelný kompromis mezi zájmy lidské společnosti a zájmy ochrany přírody. Přehrada „*Tři soutěsky*“ (Three Gorges Water Dam) v Číně je něco jiného.

Na str. 87 dole: „*Pálit biomasu (jako nedávný rostlinný produkt) je podle logiky environmentalistů považováno za dobré, ale pálit uhlí (jako „dávný“ rostlinný produkt) za špatné. Proč? To také nedává žádný smysl. Pálení biomasy navíc jistě také produkuje CO₂.*“

Proč se o tom vůbec nemluví?“

Rád vysvětlím, i když jde o elementární věc. Biomasa vyroste (obnovuje se) v našich podmínkách každý rok. Naproti tomu fosilní paliva vznikala stovky miliónů let za specifických podmínek, od prvohor až po třetihory, postupně. Pálením fosilních paliv vlastně spotřebováváme „**energetickou konzervu**“, která umožnila nástup industriální éry před zhruba 250 lety.

Tím, jak pálíme fosilní paliva, uvolňujeme do ovzduší uhlík (resp. oxid uhličitý), který se v těchto palivech postupně kumuloval po desítky a stovky miliónů let. My jej do atmosféry uvolníme během několika desetiletí. Naproti tomu biomasa, která roste dnes, při procesu fotosyntézy spotřebovává CO₂ a „vydechuje“ kyslík. Při spálení biomasy naopak kyslík spotřebováváme a uvolňujeme uhlík (resp. CO₂), ale „nula od nuly pojde“, bilance uhlíku je vyrovnaná.

Příklad „hraní si se statistickými čísly“ můžeme vidět, když V. Klaus cituje Lomborga: „*I přes regulaci pesticidů dochází v USA ročně zhruba k dvaceti úmrtím na rakovinu z důvodu jejich reziduí v potravinách. Plně zakázat pesticidy tedy zachrání 20 lidských životů ročně. Zvýšení nákladů na pěstování ovoce a zeleniny (bez pesticidů) zvýší jejich ceny a sníží jejich spotřebu minimálně o 10–15 % s odhadem, že to zvýší počet úmrtí na rakovinu o 26 000 ročně.*“

Jak dospěl Lomborg k poklesu ovoce a zeleniny o 10–15 % při zákazu pesticidů? A hlavně, jak přišel na to, že při tomto poklesu zahyne 26 000 lidí ročně? Navíc, pokud vím, ani u nás, ani v USA není žádný velký tlak na zakázání pesticidů (možná s výjimkou některých konkrétních druhů). Kdo chce dnes produkty úplně čisté od chemických prostředků, jde k biozemědělci nebo do bioobchodu, kde zaplatí víc. Ale většina zemědělství je a bude konvenční, které připouští rozumnou míru používání průmyslových hnojiv i chemických ochranných prostředků – pesticidů.

Další ukázkou žonglování s čísly je v následujícím odstavci: „*Odhady říkají, že ve Velké Británii může být kolem roku 2050 o 2000 úmrtí ročně z vedra více. Současně je odhadováno, že bude o 20 000 úmrtí z chladu méně.*“

Jak se k těmto odhadům došlo? Navíc změny klimatu nejsou rozhodně jen o úmrtí z veder. Pracujeme s velkou mírou nejistoty a v důsledku globálního oteplení může dojít, paradoxně, ve Velké Británii k velkému ochlazení. Pokud roztaje arktický ledovec a bude dále tát grónský ledovec, salinita (obsah solí) Severního ledového oceánu se sníží. To může způsobit odklon teplého Golfské-

ho proudu od Evropy. Pak by se klimaticky Velká Británie dostala zhruba na úroveň Skandinávie. Nikdo neví, jestli se to stane, ale jde o reálnou možnost. Podle zprávy „*Stav budoucnosti*“ (Glenn, Gordon, 2007) již byly zaznamenány změny termohalinní cirkulace v Atlantickém oceánu.

Kapitola 6: Jak je to s globálním oteplováním v realitě?

Na str. 98 cituje Klaus V. Motla: „*Vědcům, jejichž bádání může vést k odlišným předpovědím ... je běžně vyhrožováno ... a není jim umožněno využívat grantových zdrojů a postupovat v kariéře. Pokud někdo přece jen k nepohodlným závěrům dospěje, jeho články nejsou otištěny. Mezi články, které otištěny jsou, se znovu vybírá podle ideologického klíče.*“

Klaus uvádí, že L. Motl je český fyzik pracující na Harvardově univerzitě. Takové prostředí určitě na Harvardu a jiných univerzitách v USA, ani v Evropě, ani v České republice není. Dílčí krivda se samozřejmě může stát, ale kdo takto vykresluje situaci na akademických pracovištích v demokratických a svobodných zemích jako trvalou, prostě nemluví pravdu.

Na str. 120 Klaus asi koketuje se žánrem sci-fi, když cituje L. Motla: „*K oteplování dochází nejen na Zemi, ale také na Marsu, Jupiteru, Saturnu, dokonce i na Plutu!*“

Domysleli pánové Motl nebo Klaus, jak daleko je Pluto, které už není ani označováno za planetu, od Slunce? Chtělo by to doložit informací, kdo a jak k takovému poznání dospěl. A i kdyby to byla pravda, navrhol bych „zůstat nohama na Zemi“ a řešit klimatické změny zde, ne změny teplot na Marsu, Saturnu či Plutu.

Na str. 120 Klaus tuto kapitulu uzavírá slovy: „*Teorie globálního oteplování a hypotéza o jeho příčinách ... je možná špatná, možná i bezcenná, ale v každém případě je velmi nebezpečná.*“

Klaus tedy navrhuje nedělat nic a čekat, co přijde, jak uvidíme v následující kapitole. Na tento přístup se dá vztáhnout výrok Winstona Churchilla z roku 1936, který kritizoval vládu za neschopnost připravovat se na možný Hitlerův útok: „*Pokračují v tomto podivném paradoxu, rozhodnutí k nerozhodnosti, odhodláni k ničemu se neodhodlat, tvrdošijní ve své váhavosti, pevní v rozbředlosti, silní v bezmoci. ... Blíží se konec éry odkladů, polovičatých řešení, konejšivých a nesmyslných výmluv, zdržování. Namísto toho vstupujeme do období důsledků.*“

Kapitola 7: Co dělat?

Klaus začíná slovy: „*První a vlastně jedinou rozumnou odpovědí na otázku, která je v názvu této závěrečné kapitoly, je: nic, respektive nic zvláštního.*“

Klaus navrhuje bagatelizaci a ignorování problému, což je nakonec patrné z celé jeho knížky. Absence aktivity ovšem neznamená, že nepříznivé trendy zmizí.

Pro ty, kteří Klausův postoj nesdílejí, ale domnívají se, že sami nic nezmohou, může být inspirativní výrok E. Burkeho: „*Nikdo nedělá větší chybu než ten, kdo nedělá nic v domnění, že to málo, co udělat může, je bezvýznamné.*“

Str. 133 a 134: Na závěr kapitoly i celé knížky V. Klaus cituje sám sebe (knihu „*Nemám rád katastrofické scénáře*“): „*V naší poněkud nepřehledné době chci šířit optimismus, sebedůvěru, víru ve vlastní síly jednotlivce i v naši „kolektivní“ schopnost nalézt východisko, nalézt pozitivní řešení.*“

Vůli k hledání pozitivních alternativ mohou podlomit katastrofické scénáře (pokud se alespoň nepokusí nějaké východisko nalézt) stejně jako laciný optimismus, zbytnělá sebedůvěra a pýcha rozumu.

Americký futurolog Alvin Toffler napsal, že naše civilizace postavila své chápání pokroku na třech idejích, které nás dovedly ke krizi:

- vykořisťování přírody a vláda nad ní jsou správné;
- lidé jsou vrcholným výtvozem evoluce, princip přirozeného výběru (Darwin) se přenáší i do společenského chápání („nejbohatší a nejmocnější jsou i nejschopnější a nejzasloužilejší“);
- dějiny nezvratně směřují k lepšímu životu lidstva.

„*Modrá, nikoli zelená planeta*“ je ukázkou takového myšlení.

Závěr

Knížka Václava Klause vyšla před půl rokem v květnu. Mohlo by se zdát, že dělat její podrobný rozbor z environmentálního pohledu je již zbytečné, ale bohužel tomu tak není. Klaus nevynechá jedinou příležitost aby poučoval o svých názorech nás i svět. Kdyby byl řadovým občanem, bylo by mi to celkem jedno. Klaus není první ani poslední, kdo si myslí, že rozumí všemu, a přitom je ekologicky nevzdělaný.

24. září tohoto roku vystoupí Václav Klaus s projevem v Organizaci spojených národů, kde „*postaví do správného světla mýty o globálním oteplování*“, jak sám tvrdí. Americký Heartland Institute (sponzorovaný firmami jako Exxon Mobil, General Motors či Philip Morris) si zvolil Klause za tvář své mediální kampaně zaměřené proti stoupencům boje s globálním oteplováním. Klaus se jistě velmi těší na svých pět minut slávy (tolik bude jeho projev v předvečer 62. zasedání Valného shromáždění OSN trvat) a příležitost zviditelnit se za oceánem si nenechá ujít: „*Tam se sejdou sami ti Goreové, takže budou šokováni, že tam omylem pozvali i mě. A já tam vystoupím s velmi razantním projevem.*“

Místopředseda vlády a ministr životního prostředí Martin Bursík se obrátil na V. Klause v otevřeném dopise, kde mu doporučil respektovat stanoviska vlády České republiky i Evropské unie o změnách klimatu. Upozornil jej také, že **jeho projev nás může připravit o hlasy ostrovních států** (ohrožených bytostně klimatickými změnami) **při naší kandidatuře na místo nestálého člena Rady bezpečnosti OSN** na léta 2008–2009. Klaus odpověděl, že „*představy o možnosti centrálně řídit vývoj klimatu na zemi nepovažuji za realistické a cíle v oblasti snižování emisí skleníkových plynů, které jsou navrhovány, přijímány a prosazovány, nepovažuji za realizovatelné a už vůbec ne za potřebné*“.

Co k tomu říci? Klaus se na půdě OSN chystá popírat, resp. bagatelizovat existenci problému klimatických změn, a bude tak v rozporu se stanoviskem české vlády a Evropské unie. Protože není soukromá osoba, ale prezident, udělá nám ostudu a dost možná vážně poškodí zájmy České republiky.

Pavel Nováček, Olomouc, 17. září 2007

6.2 Pavel Kovář: Ekonomistova příručka na noční stolek

V týž den, kdy se na pultech objevila knížka Václava Klause (*Modrá, nikoli zelená planeta*. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?, nakl. Dokořán, 2007), padl mi na internetu do oka Renčínův kreslený vtip pro tento den. Asi bezděky, ale trefně, supluje recenzi dílka: dva chlápci přihlížejí, jak třetí tápavě hledá na zemi ležící brýle, které patrně brzy rozšlápne. Pod tím je text: „Bývaly časy, že bych mu pomohl je najít. Ať mu je ale podá neviditelná ruka trhu.“ Žádné laciné karikování.

To lepší na začátek: pozitivní na obsahu knihy je až pozoruhodný ideový vývoj autora známého nekompromisními odsudky – už jen otázek, které si nauka o vztazích mezi organismy (včetně člověka) a prostředí, klade. Přímo průlomem je rozlišování mezi environmentalisty (aktivisty ve veřejné sféře) a vědeckými ekology, jak napsáno (ještě před pár lety tvrdě reagoval na text docentky UK, která má za sebou v ekologických tématech – navzdory perzekucím za komunismu – slušné

životní dílo, s tím, jak je možné se habilitovat v reálně neexistujícím oboru; svou kritiku pak vystavil na osobní webovské stránce, aniž by bylo možné přečíst si tam, na co vlastně reaguje). Revoluční posun tkví v uznání věcné skutečnosti, že klima se mění (nejde již tedy o mýtus?), jakkoli je vžitý, poněkud zavádějící termín „globální oteplování“ autorem chápán doslovně, nikoli v přílehavějším smyslu zvyšující se rozkolísanosti a častějším výskytu extrémních epizod, jejichž dopady odčerpávají stále větší výdaje na obnovu.

Výborné je, že navzdory snaze glorifikovat ekonomii jako nejkompexnější „vědu věd“, praktickými ukázkami na mnoha místech textu dokládá její skutečnou povahu: o vědu nejde, pracuje jinak – jako významná empirická a nikoli jednotná disciplína, charakterem možná srovnatelná s medicínou, s potenciálem generovat zajímavé hypotézy testovatelné pak v metodologickém rámci vědy.

Určitě užitečným, leč poněkud skrytým momentem polemiky vedené v knize, je, že je namířena na „extrémní environmentalismus“, tedy deklaruje střet pouze s krajním, i když někdy hlasitým křídlem aktivistického hnutí (bohužel onen přívlastek je užit jen občas, ačkoli ventilovaný odpor k radikalismu předváděnému případnými ekoteroristickými projevy na zpolitizovaném kolbišti je zjevný; navíc nespravedlivě přibírá další seskupení). Pokud by tato zpětná vazba účinně fungovala coby korekce chování extremistických křídel, která existují ve všech hnutích a partajích, jediné dobře. Bohužel je tu – podle odkazů – démonizován celý proud vyvěrající primárně z „tvrdých dat“ a trendů nás obklopující skutečnosti – proud, který ve veřejné poloze nikdy nezpochybnil demokratické principy prosazování věcí.

Jedna ze známých definic ekologie praví, že je to nauka o hospodářství přírody (paralelně s ekonomikou jako s naukou o hospodářství lidského společenství). V mnoha učebnicích je zdůrazňován společný slovní překryv „eko“ (původ v řeckém „oikos“ – dům, domov).a také analogicky fungující přirozené mechanismy (pojmy jako „trade-offs“ nebo „cost-benefit analysis“ jsou běžnými pojmovými nástroji v ekosystémové nebo populační ekologii, tedy nejen v aplikacích ekonomických). Přístup autora je jako vždy ideologizující, sám si vytváří ostré kontury „protivníka“, vůči němuž se chce vymezit. Pracuje s metodou citovaných fragmentů sestavených s jasným účelem, ať pocházejí odkudkoli (dost pochybuji o tom, nakolik kladně by G. Kukla nebo B. Lomborg reagovali na způsob vytrženého citování, jímž si je autor „přisvojil“). Trik úkoků stranou, proměny otázek, přesunutí důrazů, je standardně používanou a také úspěšnou technologií sdělení.

Deklarace nevstupování na půdu přírodovědců (nenaplněná) je šokujícím způsobem přehrána do vnuceného dilematu o tom, co je ohroženo, zda klima nebo svoboda (pomiňme fakt, že kdyby náhodou to první, sveze se s tím i to druhé). Eklektičnost sbírky výroků jako vždy ústí v rozpornost a protirečení.

Pokud je liberální přístup vlastní ekonomii a upíraný ekologii, proč by ekologové doporučovali k využití úsporné „ekotechnologie“ postavené na spontánních procesech a „službách“ ekosystémů, kterými je příroda schopna znovuosvojit si např. toxické odpady (namísto lukrativních zakázek firmám ze strany správních úřadů, jejichž výstupem bývá sporný inženýrský zásah sice v duchu ekonomického profitu protácející peníze, ale ve faktickém výsledku ničivý)? Jak to, že tolik vadí „princip předběžné opatrnosti“, kdy právě díky jemu s předstihem reagují představitelé elitních ekonomických struktur (koncem r. 2006 se např. v Chicagu sešli nad mapami změn kontinentálních kontur manažeri podniků, které kontrolují majetek za 3,7 bilionů dolarů – bankéře a šéfy pojišťoven k tomu vedly racionální ekonomické úvahy)? Byla tzv. Sternova zpráva „na objednávku T. Blaira“ redigována environmentalistou nebo bývalým ekonomickým ředitelem Světové banky?

Není pravda, že jedna z prvních prací tzv. Římského klubu (Meze růstu, 1972) extrapolující trendy globálního vývoje v řadě parametrů se beze zbytku nepotvrdila – někde byly dokonce odha-

dy založené na dobových vstupních nedokonalostech překonány (např. mizení druhů aj.). Zamlčuje se, že vědci sdružení kolem Římského klubu v následných desetiletích publikovali další práce zpřesňující či korigující ty předchozí tak, jak je obvyklé s přibývajícím poznáním. Nesprávně je uváděna 4. zpráva Mezinárodního klimatického panelu (IPCC) při OSN jako sumární výstup, ačkoli jde pouze o 1. část celkového zhodnocení poznání kongresem klimatologů (Paříž, únor 2007), po čemž následovaly 2. část (Brusel, duben 2007) a 3. část (Bangkok, květen 2007). Shrnutí a vývody práce všech tří pracovních skupin IPCC má teprve nastat.

O čem konkrétně celá 4. zpráva bude, naznačují logicky řazená témata dílčích kongresů:

1. Fyzikální podstata klimatické změny,
2. Dopady, adaptace a zranitelnost,
3. Zmírnění klimatické změny.

Vše je položeno na faktech publikovaných v renomovaných vědeckých časopisech od r. 2001, tedy od vydání předchozího souborného materiálu klimatologů. Je naprostým nepochopením, které se objevuje v kapitole na konci („Co tedy máme dělat?“), že ve vědě se k nějakému závěru dochází konsensem (jehož „klam nemáme podléhat, protože je stejně vždy docilován hlasitou menšinou a nikoli mlčící většinou“). Zajímavé je, že sám spisovatel M. Crichton (kterého V. Klaus využívá na podporu svých názorů) upozorňuje, že ve vědě se nehlasuje, nýbrž rozhodují pozorování, jež pracovní hypotézy potvrdí nebo vyvrátí. Jinak lze s doporučeními v kapitole než souhlasit, jsou jak líbivá, tak opodstatněná (snad až na to první: není jasné, proč bychom *namísto* životního prostředí měli usilovat o svobodu resp. proč má jedno vylučovat druhé?) Věda má dnes v zásobníku poznání leccaký recept na „technické“ řešení věcí, ale je na mechanismech ekonomické a politické sféry, aby se ve správném čase a na správném místě poznatky uvedly do života.

Jsem zvědav, jak nadšení budou aureolou své „inkarnace tradičního levičáctví“ čeští Zelení, kteří se po zkušenostech s komunismem tlačí na pravý střed politického gradientu pravo-levo a momentálně jsou v pravicové koaliční vládě porušující tak panevropské zaškatulkování. Mnozí z nich byli nejen aktéry, ale předvojem sametového převratu v r. 1989 (nepokoje na Teplicku), mnozí dlouhodobě pracovali v takřka tabuizované Ekologické sekci Čs. biologické společnosti – s přesahy do sféry politiky, připravili tam řadu zásadních dokumentů (známý byl „únik“ zprávy o stavu prostředí v republice do západních sdělovacích prostředků, právě odtud; následoval poplach v KSČ a odvetná opatření). Spekulace o smyslu knihy na vahách politických preferencí v konkrétním období je nejspíš pro politology. Její názoroví stoupenci ji mohou mít na nočním stolku jako citátový „extrakt z bible“. Pokud bychom měli přistoupit na metodu, jak pracuje s literaturou, šlo by při nápodobě v závěru citovat úryvek nedávno zveřejněného textu představitele významné ekonomické školy, profesora Roberta Constanzy, ředitele Institutu Ekologické Ekonomiky na Univerzitě Vermont, USA: „Hlavní proud ekonomiky je „autistický“ svým deficitem v komunikaci a sociální interakci s jinými disciplínami, předsudky o matematické fantazii, pokažením jazyka ve svém omezeném a specializovaném slovníku a nadměrným připoutáním k jistým objektům (předpoklady a modely). Toto intelektuální umenšení dospělo k jeho neschopnosti vyrovnat se s mnoha reálnými světovými problémy.“

Pavel Kovář Převzato z časopisu Týden

6.3 Jiří Nečas: Václav Klaus: Modrá, nikoli zelená planeta – Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?

Recenze

Tuto knihu letos v květnu v příjemné, atraktivní úpravě vydalo nakladatelství Dokořán. Díky jejímu rozsahu i autorově osobnosti jí jistě nehrozí, že skončí nepřečtena někde – třeba i na předním místě – v knihovně. Při jejím čtení však lze prožívat více rozpaků a zklamání, než ony pozitivní pocity vyvolané vnější úpravou. Že v ní půjde především o polemiku s environmentalisty (tj. s lidmi angažujícími se pro životní prostředí; autor se vyhýbá jejich někdy nevhodně používanému označení „ekologové“), se čekalo již před jejím vydáním, avšak ta zde nejednou opouští prostor věcných argumentů a sklouzává do ideologicko-politické roviny.

Ve vědě i v jejích aplikacích se běžně setkáváme s určitými zjednodušujícími idealizacemi, ať již vznikly historicky, či vytvořeny z metodických důvodů. Víme, že Země je kulatá. Nicméně turista bez problému používá mapy, do nichž se tato skutečnost vůbec nepromítá. Je však třeba ji vzít v úvahu, až když se zobrazuje větší část zemského povrchu, což ovšem turista nepotřebuje. Takovou idealizovanou teorií je Newtonova mechanika, která přestává platit při velkých rychlostech a při velmi malých vzdálenostech a pomocí níž bez dalších předpokladů nevysvětlíme skutečnost, že procesy v reálném světě nelze obrátit – kouř se nebude „vcucávat“ do komína, z mrtvé kočky se nestane živá kočka; takovou idealizovanou vědní disciplínou je i klasická ekonomie se svou představou neomezeného prostoru k růstu a řadou dalších předpokladů, které v dnešním světě již zdaleka nejsou splněny. Autor se na svět a jeho stav přesto dívá právě prostřednictvím této teorie. Do svých úvah tak nepromítá skutečnost, že zákony přírody (které my lidé stále poznáváme, avšak v plnosti je neznáme a znát nebudeme) jsou platné obecně, tedy podléhá jim i ekonomická činnost.

V. Klaus v knize polemizuje především s těmi, kdo varují před klimatickou změnou a upozorňují na to, že s velikou pravděpodobností je aspoň z části důsledkem lidského počínání. Základní východisko vidí v časových řadách naměřených hodnot přehlížeje při tom omezené možnosti jejich extrapolace (prodloužení do budoucnosti). Jako příklad demagogické úvahy uveďme autorovo (převzaté) tvrzení, že člověk vlastně vypouští do vzduchu méně oxidu uhličitého než dříve: úhrnně ho sice více je, avšak na hlavu ho více nepřipadá; takováto úvaha opomíjí to, že pro procesy při povrchu Země je podstatné celkové množství vypouštěného plynu; Zemi nijak nepomůže, podílí-li se na tom více lidí.

Těžko říci, zda jde o nepochopení podstaty vztahu tvorby oxidu uhličitého při spalování a jeho absorpce v různých procesech či o snahu za každou cenu najít nedůslednost v uvažování environmentalistů, když v knize je ve vztahu k produkci tohoto plynu odmítán rozdíl mezi spalováním biomasy, vytvořené fotosyntézou v současnosti (ať již jde o řádově měsíce u energetických bylin, či třeba i desítky let u dřevin) a spalováním uhlí, ropy či zemního plynu vytvořených v prehistorii Země v době, kdy složení zemské atmosféry i poměry na povrchu planety byly takové, že v nich život podobný životu lidskému nemohl existovat.

Redukcionistické Klausovo uvažování, formované představou, že každou hodnotu lze vyjádřit penězi, se promítá do jeho přístupu k budoucnosti, již vnímá a hodnotí prostřednictvím diskontování (tedy vlastně podstaty úrokování), a tím ji znevažuje (čím vzdálenější budoucnost, tím jí přiřkládá menší váhu), i do odmítání principu předběžné opatrnosti¹ s tím, že jej vždy lze nahradit vhodnou aplikací metody nákladů a výnosů. S tímto sebevědomým odmítáním opatrnosti kontrastuje to, že nedostatek pokory vytyká environmentalistům.

Knihy ignoruje existenci jiných hodnot než těch, s nimiž pracuje tradiční ekonomie. Lidský život

situuje jen do materiální dimenze, homo sapiens (člověk rozumný) se redukuje na homo oeconomicus (člověk ekonomický). Bohatství života vidí jen v materiálním bohatství. Při jejím čtení si čtenář možná až s určitou nostalgií připomene bohatství lidských hodnot zdůrazňovaných Josefem Vavrouškem² či životní vertikálu nejednou zmiňovanou Václavem Havlem. Klausovo zúžení života je pro dnešní dobu asi hodně charakteristické.

Závěrem bych se rád krátce zastavil u autorova pojetí svobody, uvedené v podtitulu knihy. Považuje ji za velice vysokou hodnotu. Neuvádí její výstižné vymezení, avšak z kontextu je zřejmé, že ji umísťuje do svého neskutečného neomezeného prostoru, takže se z ní vytrácí dimenze odpovědnosti, a tedy i nutného ohledu k druhým lidem a respektu k jejich potřebám – a jejich svobodě.

Přes kritické připomínky považuji přečtení Modré, nikoli zelené planety za užitečné. Autorův horizontální pohled na skutečnost by měl čtenáře – křesťana vést k uvažování o tom, kde leží pravé hodnoty a jak Ježíšův hodnotový systém je diametrálně odlišný od toho, který dnes svět běžně přijímá a kterému nepatří budoucnost (byť autor tvrdí opak). A tak připojuji doporučení po přečtení Modré, nikoli zelené planety přečíst si z Matoušova evangelia Kázání na hoře a přemýšlet o něm, o trvalém pokladu, o neslučitelnosti služby dvěma pánům, o úloze Ježíšových učedníků.

Květen 2007 (pro Českého bratra)

7. ÚVAHY A ZAMYŠLENÍ

7.1 Ekologické povědomí: třetí rozměr

Slůvko *povědomí* je křehké jak pověst politikova. Stačí náznak, byt nedoložený, a pomluva poznamená povědomí puklinami. K tomu náznaků je habaděj. Již ta předpona *po* – naznačuje něco *po-divného*. Známe ji ze slov jako *po-věra*, jakýsi to parchant čili levoboček *věry* (čili *víry*) *pravé*. Pak tu je *pa-věda*, tentokrát levoboček *pravé vědy*, jako v případě *buržoazní pavědy* a jejího protějšku, *vědeckého komunismu*. O *po-mluvě* raději ani ne-mluvím. Není divu, že po takové přípravě čtenář slovo *po-vědomí* pohrdavě vymete na smetiště *pravého* vědomí.

Vědomí a povědomí

Škoda toho slova. Totiž pro člověka se skutečnost stává viditelnou teprve tehdy, když ji ošatí slovem. Kde není slova, skutečnost jako by nebyla. Tak i skutečnost *povědomí* se nám sesula pod obzor vědomí, jako by nebyla. Co přehlízíme je bohatá ssedlina nereflektovaných samozřejmostí tak naprosto samozřejmých, že si jich ani nevšímáme, doslova *jako by nebyly* a ani být neměly. Když Sokrates vyzýval k jejich zkoumání, vyneslo mu to obvinění z kažení mládeže a číši bolehlavu (pro čtenáře *Veroniky: conium maculatum*).

Totiž byt své *po-vědomí* nechceme a odmítáme znát, své vědomé soudy bezděky posuzujeme podle této ssedliny nezkoumaných a často prapodivných *samozřejmostí*. Ty nejsou ne-vědomé či pod-vědomé. Jsou vědomé, avšak tak nepochybně samozřejmé, že zůstávají pod obzorem kritického ověřování.

I naše postoje a postupy vůči mimolidskému světu vycházejí z předpokladů zdánlivě tak samozřejmých, že se jimi ani nezabýváme. Patří k nim třeba představa, že člověk je v blíže neurčeném smyslu *vyšší živočišný druh* a že má tudíž *právo* [sic] mimolidské stvoření „užívat“ výhradně podle užitečnosti pro své dobro člověka. Podle toho bezděky myslíme i jednáme. Tak býváme ochotní vyslechnout ochránce přírody jen pokud přejímají tento předpoklad. Pokud by zpochybnili naši sdílenou samozřejmost – čili *naše povědomí* – o vztahu člověka k mimolidskému světu, odmítli

bychom je jako *extremisty* – a s takovými lidmi *se nemluví*. Bez společného povědomí nemáme společnou řeč. Jako by nebyli.

Ekologické *po-vědomí* v tomto smyslu není něco, co bychom mohli vymést na smetiště dějin spolu s *po-věrou* a *pa-vědou*. Potřebujeme si všítat svých předpokladů a vyvést je na světlo kritického rozumu. Dějiny „ekologického“ hnutí jsou především příběhem našeho zápolení se svým strnulým ekologickým *po-vědomím*.

Posuvy ekologického povědomí

Vzpomínám na počátky tohoto zápolení v šedesátých letech. Amerika i Evropa žily tehdy ve znamení budovatelského nadšení. Američané stejně jako Sověti mýtili lesy, budovali ropovody *daleko od Moskvy* a závodili ve výrobě oceli v přesvědčení, že jejich dílo představuje *pokrok*.

Tehdejší ekologické povědomí vycházelo ze dvou nezkoumaných a naprosto nezpochybněných samozřejmostí. Tou první bylo přesvědčení, že všechno mimolidské stvoření není než nevyčerpatelná zásobárna surovin ve službách hrdě znějícího Člověka. K tomu se pojal stejně samozřejmý předpoklad, že všechny lidské bědy lze vyřešit stupňováním spotřební úrovně. Kdo by bránil „rozvoji“, ten by se stavěl do cesty zlatému věku (potažmo zářným zítřkům), které věk elektriny a páry přivedl již skoro na dohled.

První zpochybnění této pokrokové samozřejmosti bylo citové a trochu staromilské. Lítost nad trpící přírodou narušila samozřejmost „pokroku“. Pro americkou generaci mých vrstevníků byl bezprostředním podnětem Viet Nam. Poprvé viděli hrůzně krvavou skutečnost za frázemi o šíření demokracie, umocněnou technikou. Ty obrazy hrůzy narušily povědomí milionů Američanů a vedly k odvratu od dosud samozřejmých představ o technice a pokroku.

Z toho odvratu se zrodilo tehdejší „ekologické“ hnutí. Zprvu mu nešlo ani tak o ochranu přírody jako o únik ze selhání umělého světa. Z povědomí „pokroku“ jsme převzali představu o přírodě jako věčné a nevyčerpatelné, z romantiky představu o přírodě jako pečující Matce. Hledali jsme odpuštění a usmíření v zeleném míru lesa. Kult lidského umu jsme nahradili kultem přirozenosti. Vyhledávali jsme všechno „přirozené“ a radovali jsme se z tepla vlastnoručně pokáceného dříví.

Byl to očistný zážitek. Přírodě příliš nepomohl, avšak mohutně přispěl k růstu nového ekologického povědomí. Zatím co ve věku „pokroku“ se zdálo samozřejmé, že vystačíme s užitkovými ohledy, teď jsme si začali uvědomovat svébytnost mimolidského stvoření. Náš *návrat k přírodě* nás naučil, že potřebujeme také etické ohledy úcty a dobré vůle.

Příroda a její pomocníci

Ke druhému posunu došlo koncem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let. První posun nás dovedl k uvědomění svébytnosti a vlastní hodnoty mimolidského bytí. Druhý posun přišel s povědomím, že příroda není tajemnou, nekonečnou Matkou lovců a sběračů. Sama se stala ohroženým druhem a člověk „pastýřem stvoření“.

Z toho posunu vychází „brontosauří“ fáze ekologického povědomí. V Americe to byla doba flanelových košil a vyhrnutých rukávů, u nás doba Brontosaurů. Zájem o přírodu už nebyl konservativní a tak trochu staromilský, jako u romantiků. Byl teď praktický a politicky spíš neutrální. Z nového vědomí lidské závislosti na mimolidském světě a schopnosti jej narušit se zrodila strategie ochrany a dobrovolné skromnosti.

Mladí lidé z brontosauří líhně vycházeli z povědomí lidské odpovědnosti za přírodu. Zatím co romantické ekologické povědomí usilovalo o souznění s Matkou Přírodou, typickou činností bron-

tosauřího věku je čištění vodních toků, vysazování stromečků a hlídání hnízd ohrožených dravců.

Nešlo ovšem o ostře ohraničené fáze. Ekologické povědomí bývá různorodé. Jedna fáze nepřekonává druhou, jen ji doplňuje o další rozměr. Co tu označujeme jako „fáze“ představuje spíš důrazy, které spíš vystupují z pozadí. Každá z nich představuje určitý přínos.

Zásadním přínosem „návratu k přírodě“ byl průlom technologickým povědomím věku elektřiny a páry. Za stále potřebný přínos „brontosauří“ fáze považují především přijetí odpovědnosti za naše obcování s přírodou. Bez brontosauřů všeho světa by environmentalismus těžko překračoval stín sentimentality.

Přesto v novém století dochází k dalšímu posunu ekologického povědomí. Ten ovšem v žádném případě „nepřekonává“ předchozí fáze, avšak otevírá nový, systémový rozměr. Mimo tradiční ochrannářskou činnost vyžaduje i činnost sociální a politicky angažovanou. Stav světa v globální perspektivě dělá z politické neutrality ekologickou iluzi.

Jde totiž o opravdu zásadní posun v ekologickém povědomí. Bezprostřední příčinou může tentokrát být hynutí ledních medvědů, zjevné změny klimatu či Al Gore a jeho *Nevhodná pravda* o globálním oteplování. Do našeho povědomí proniká nevídané uvědomění, že s tříděním odpadu nevystačíme. Dlouhodobé soužití lidského druhu se světem všeho života – čili *člověka s přírodou* – vyžaduje politickou vůli k zásadním změnám lidského životního způsobu.

Lidský svět, soustava všeho lidského bytí a konání, kterou Josef Šmajš označuje pojmem „kultura“, je závislou podsoustavou soustavy všeho života a všeho, co jej podporuje. Dál může být pravda, že se *Člověk* se odcizil *Matce přírodě* či že lidé potřebují přírodu chránit. Zásadní problém však je, že i při všem souznění s Matkou Přírodou a s ohleduplnými přístupy lidský svět (čili *kultura*) prostě svou existencí, náročností a početností klade na svět všeho života (čili *na přírodu*) neúnosné nároky.

Ekologické povědomí: třetí rozměr

Z tohoto povědomí vyvstává nový ekologický úkol, totiž hledání uspořádání a způsobů lidského žití, které by nezatěžovaly přírodu neúnosně. To už je úkol spíš sociologický a filosofický než přírodovědecký. Jako neúnosné se jeví třeba tradiční pojetí vlastnictví jako neomezené právo *užít* či *zneužít, odcizit* či *zničit* – tedy třeba vykácet les či otrávit pramen, pokud „je můj“. Vlastnictví jako osobní vztah ke světu zůstává důležité, avšak ne bez přídavků. Potřebujeme se učit vnímat vlastnictví jako právo užívat spojené s povinností pečovat a předat dalším generacím. Vlastník se tu stává správcem, jeho práva omezují dlouhodobé potřeby přírody.

Stejně neúnosné je dělení lidského světa na svět nesmyslně bohatých a nesnesitelně бедných. Nesmyslně bohatí stupňují nároky lidského světa na svět všeho života, „kultury“ na „přírodu“ rozmarným plýtváním. Nesmyslně бедní svět ničí a přelidňují ze zoufalství. Pokud má být existence lidského světa slučitelná se světem všeho života, potřebujeme naléhavě snížit náročnost bohatých a vyrovnat bídu бедných – a to na úrovni přerozdělování, ne jen almužny. Sociální spravedlnost může být udržitelná, polarizace to v žádném případě není.

Udržitelné není ani násilí. Války a válčení podporují polarizaci společností a zároveň plošně ničí svět. Nevím, kolika procenty přispěly ropné války k tvorbě skleníkové vrstvy, ač málo to jistě není. Víím, že v poušti zanechávají tankové pásy rány, které se hojí až tři lidské generace. Zajištění mírového soužití cestou mezinárodní spolupráce také představuje ekologický úkol třetího rozměru.

Úkoly třetího rozměru jsou pro environmentální hnutí poněkud netradiční, přesto jsou ekologické, bezpodmínečně nutné, máme-li předejít ekologickému zhroucení „kultury“ narušením světa všeho života. Na to zašly všechny předchozí „kultury“. Ta naše se liší jen tím, že je světová – a svě-

tové by bylo i její zhroutení.

Je civilizační obměna tak základní, jak ji vyžaduje třetí fáze environmentálního úsilí, vůbec možná? A možná v mezích demokracie, tedy soužití ve svobodě a úctě, bez něhož by naše úsilí ani nestálo za to?

Současní pozorovatelé odpovídají skoro bez výjimky záporně. Tak základní obměna prostě není slučitelná s celosvětovým povědomím člověka jako pána a nanejvýš ohleduplného správce přírody. Podmínkou možnosti by byl další posun ekologického povědomí, tentokrát k pojetí člověka jako jednoho z rovnoprávných obyvatel této země, odlišného jedině v tom, že z jeho svobody vyplývá odpovědnost sám udržet své nároky v únosných mezích. Či jinak: posun k povědomí, že smyslem života nejsou lidské nároky, nýbrž potřeby života. Všeho života.

Slůvko *povědomí* je křehké jak pověst politikova. Zacházejme s ním opatrně. Byla by škoda toho slova.

Erazim Kohák převzato z časopisu Veronica roč XXI č. 1, únor 2007

7.2 70 let od úmrtí T. G. Masaryka: odkaz pro vzdělanost a vědu

„Masaryk by měl být životním problémem každého myslícího Čecha.“ Jan Patočka

Tomáš Garrigue Masaryk (* 7.3.1850 Hodonín, + 14.9.1937 Lány) – redukován do biografického hesla v nespočtu učebnic, statí, příruček a lexikonů – tam figuruje jako „český filozof, sociolog, pedagog, politik a státník, 1878 – 82 docent na univerzitě ve Vídni, od r. 1882 mimořádný, od 1897 řádný profesor filozofie na české univerzitě v Praze, 1918 prvním československým prezidentem, jímž byl zvolen ještě třikrát, abdikoval 1935“.

Dovolím si s přesvědčením dodat, že z československých/českých prezidentů je dodnes jediný, který se soustavně, účinně, pozitivně a tvořivě zabýval vzdělaností a vědou, studiem způsobu myšlení, smyslem a reformováním vědy, organizováním jejích institucí, vymaněním české vědy z pseudoobrozené národní uzavřenosti, jejím otevřením do propojenosti s Evropou, potažmo se světem. Odvrat od historizujících důrazů k potřebným aplikacím v přítomnosti a v nové budoucí perspektivě spojoval s komunikací vědy lidem, s popularizací prostřednictvím nových časopisů a systematické přednáškové činnosti po celé zemi.

Značný objem masarykovské literatury rozebírá složitost jeho osobnostního profilu na pozadí všestranného konání, kterému se z povahy výkonu svých funkcí anebo z čistě morálních pohnutek nemohl vyhnout a musel se pro ně rozhodnout. Zcela jistě je dost těch, kteří budou vidět a ve svých soudech zdůrazňovat především rozporuplnost či eklektičnost Masaryka, a tudíž sníženou důvěryhodnost jeho odkazů. Sféry, v nichž u něho lze nekonzistenci či myšlenkovou nedotaženost donekonečna diskutovat, je řada; jako vnitřní rozpor může být vnímáno spojení empirismu s metafyzickou spekulací, „racionální teologie“ resp. teismu s „prožíváním“, „subjektivismu vědy s objektivismem víry“, filozofie ve smyslu kritického vědomí s filozofií coby osobním přesvědčením, ad. Myslím, že člověk vzešlý z akademického prostředí, který byl postaven do jakékoli exekutivní funkce, velmi dobře chápe, jak bolestné „hledání míry“ věci v *ad hoc* střetu mezi myšlenkovým zázemím a řešením konkrétních situací veřejného dění motivovalo filozofa Masaryka v roli veřejného činitele k neustálému „ladění“ artikulovaných tezí tak, aby se nezpronevěřil svědomí a zároveň posunul dění v rámci možného. Proto, vrátíme-li se k tématu vědy, např. Masarykův výrok, že „metoda musí být věčná, vědecká, realistická, ale celek, cíl, koncepce – to je věčná báseň“, nemusí být prezentován jako rozpor mezi metodou a teorií jen proto, že jeho polovina je metaforou, určenou jistému publiku. Naopak, při bedlivém zkoumání jeho postojů vyvstává nenahodilost a důslednost v důrazu na jednotlivost, individualitu, konkrétnost, psychologii, etiku... V širším

kontextu permanentně řeší problém, nakolik usilovat o změnu vnějších společenských poměrů (při zachování demokratického systému) a zároveň o proměnu člověka, přičemž větší váhu klade na misku lidského jedince. Je to jedna z věcí, která dnes stojí za připomenutí jako dobová analogie – i my si stále vyříkáváme (a moc jsme za 18 let od politické změny v r. 1989 nepokročili), zda investovat více do stimulů vedoucích ke změnám v žebříčku hodnot obyvatel a k hlubšímu i širšímu vzdělání lidí anebo k mechanickému nastavení správy resortních věcí státu, jednou v ekonomice při absenci právních nástrojů, podruhé v jurisdikci bez domýšlení ve sféře byrokratismu..., a po každých volbách jinak.

Dešifrovat „mladého Masaryka“ znamená uvědomit si, do jaké Prahy přišel na začátku 80. let 19. století, kdy byl jmenován mimořádným profesorem na obnovené české Karlově univerzitě. Česká věda, ve svých počátcích slabá, s převahou napodobovatelů a s absencí světových osobností, ukazovala silným osobnostem generace vzdělavců (Dobrovského, Smetany, Havlíčka...) rub obrozeneckého češtví: provincialismus, frustraci z neuznání „světem“, stažení do nekritičnosti vůči sobě, hledání odpůrců ke „zničení“ (známá kauza s Rukopisy, trnová koruna B. Němcové pro K. Havlíčka při jeho pohřbu, aj.). V působnosti Masarykova oboru na pražské univerzitě, filozofii, ho začaly formovat hned první střety s konformními profesory (Lindner, Durdík). Jádrem (a hned veřejného) sporu byla „věčná“ Masarykova otázka po smyslu vědy pro člověka (co je, čím musí být, má-li pomoci naplnit opravdovost lidské existence). Vystupují tím do popředí obecné principy provozování vědy, role kritického myšlení, princip analýzy a procesu hledání pravdy.

Na zmíněném pozadí vznikaly např. studie TGM: Počet pravděpodobnosti a Humova skepse, Základové konkrétní logiky, Třídění a soustava věd, studie Blaise Pascal. Comtovu stupnici abstraktních věd rozhojnil o psychologii (o níž byl přesvědčen, že je základem všech duchovních věd, včetně sociologie), jazykovědu, estetiku a abstraktní logiku. Prakticky po celé produktivní životní období Masaryk projevoval intenzivní zájem o třídění a klasifikaci věd, což bylo vedeno jeho úsilím o vytvoření „jednotného světového názoru“ postaveného na opoře o vědecky založené poznání (“Věda je pouze jedna a jako věda, kterou člověk vlastní, je o sobě jednotná...”). Hierarchicky utříděná soustava věd měla být elementárním zdrojem této opory. První české vydání (2001) díla Pokus o konkrétní logiku je překladem Masarykova německého spisu Versuch einer concreten Logik, Classification und Organisation der Wissenschaften (Vídeň 1897), přičemž předobrazem německy psaného spisu bylo jeho patrně nejobsáhlejší (české) teoretické dílo té doby Základové konkrétní logiky (1885). Masarykova soustava věd je na rozdíl od Comtovy kontinuální konstruována jako přetržitá (mezi biologii a sociologii vkládá psychologii, jejíž roli zůrazňuje ve smyslu zkoumání duševního světa, jehož poznání není méně významné než dosud favorizované poznání světa přírody). Základním znakem soustavy věd je jejich vzájemná závislost, jedna pomáhá jiné. Kromě toho TGM dělí vědy na abstraktní a konkrétní, přičemž ty druhé jsou odvozené s cílem poznávat „jednotliviny“ ovládané abstraktními zákony, odhalovanými první skupinou věd. Jiné dělení rozlišuje vědy teoretické a praktické – tentokrát nikoli podle předmětu, ale podle hlediska subjektu sledujícího účel a prostředky k dosahování lidských cílů. Chceme-li k těmto zobecňujícím komentářům přidat alespoň namátkovou ilustraci z obsáhlého originálního textu, pak to může být z Masarykova vážení proporcí tvorby faktografického zázemí vědy a jeho myšlenkového zpracování: „Neboť spravedlivě musíme uznat, že nejen mnozí historikové, nýbrž i přírodovědci jsou vlastně jenom sběrateli materiálu; jistě by se mohlo vše, co Buckle vyčítá historikům, vyčítat také zoologům, mineralogům, meteorologům aj. Rozhodně však řekneme, že opravdu vědeckou historii lze nalézt jenom tam, kde jsou fakta vyložena podle pravidel logiky, kde jsou nám tedy, jak se říká, dány zákony, a to zákony sociální koexistence a poslušnosti.“ Jiné místo napovídá, že vědomí o propojování věd

do mezioborovosti Masaryka posouvá v modernosti myšlení před leckterého současného prezidenta: „S biologií souvisí sociologie... Sociolog, aby poznal, do jaké míry závisí duchovní organizace a vývoj společnosti na působení vnějšího světa, musí nejenom studovat vliv přírody na tělo, nýbrž také na ducha. Proto se takzvaná sociální mesologie – věda o působení přírody a prostředí vůbec na společnost – pokládá za zvláštní část sociologie“. Dnes bychom takto definovaný obor identifikovali se zaběhnutou disciplínou „human ecology“ (nebo trochu úžeji vymezenou sociální či kulturní ekologií).

Vyrovnaní s darwiniánským evolucionismem bylo zajisté pro Masaryka jako protagonisty zachování křesťanské víry (ve smyslu obrody člověka, harmonického prožívání, aktivity, racionálního výkladu), pronikající do celé jeho filozofie, nelehké. O to víc, že jako sociolog mnohem citlivěji vnímal deformované a rychleji do společnosti pronikající škodlivé stránky učení než empirická a racionální východiska teorie. „Boj o život, boj vůbec, to je velice moderní heslo. Slovo boj rozléhá se na všech stranách. Darwin si představoval, že živočich s živočichem vede tuhý boj o existenci, o život, a že v tom boji podléhá slabší a silnější vítězí, že tedy ten boj je prostředkem zdokonalování, A jeho učení tím uhodilo také v masy, že takovým způsobem vykládá si zdokonalení společnosti lidské... Boj, to není humanita.“ (Ideály humanitní). Aby potlačil sociální darwinismus a zároveň smířil racionální přírodovědecké jádro teorie se svým uvažováním o smyslu světa, dějin a života člověka, ztotožnil vývojovou teorii s myšlenkou všeobecného pokroku: „...podává v nové formě víru v pokrok. Je to přírodovědecká formulace učení dějepisného. Idea pokroku má oprávněnost; pokrok jest, o tom, myslím, není vážné pochyby. Arci to mínění, že je všude pokrok do nekonečna a že bude všechno co nejdříve tak dokonalé, jak my si to přejeme, je utopism...“ (citovaným Ideálům humanitním z r. 1901 předcházela ještě důkladnější studie na stejné téma, O pokroku, vývoji a osvětě, z r. 1877). Je zajímavé, jak – již ve zmíněné časnější práci – posuzuje samotného Ch. Darwina, ve své době vulgarizovaného, ostrakizovaného a šťvaného kampaněmi: „Dnes někteří bohoslovci darwinismus už neztracují, rozváživše věc chladněji, a darwinisté soudněji a klidněji nepouštějí se do záhadných otázek, po nichž darwinismu nic není. Darwin sám by darwinistům našim za vzor sloužit mohl; on by se zajisté proti nemetodickému jednání svých „žáků“ vážně opřel, kdyby je tak znal, jak my je známe. Jsou to lidé, kteří by rádi všechno, co se jim nehodí, šmahem ze světa sprovodili; mužům takovým běží jen o bourání, s takovými však věda spolku žádného nemá.“ Z celé této pasáže by neměl vzniknout dojem, že v zájmu politického či sociálního smíru Masaryk přestal podporovat konkurenci, jejíž role v předcházení vzniku monopolů, autoritářství, zápecnictví – a v rámci pozvednutí české vědy a vzdělanosti zvláště – si byl vědom („máme-li mít jednu univerzitu, potřebujeme dvě“). I když tu nerozebíráme notoricky známou kauzu bojů za pravost Hankou podvržených Rukopisů ve jménu národovectví, na závěr odstavce si nemohu odpustit citovat větu z TGM biografie M. Machovce (1968): „Donutil vědu k tomu, co chtěl starý Dobrovský kdysi, ale k čemu mu chybělo sil: k uznání, že jen a jen pravdou, vědeckou náročností a maximální sebekritičností lze „sloužit národu“.“

Masarykův kritický soud na adresu české vědy přelomu 19. a 20. století (kdo se vzdělává jen z toho, co poskytuje dosavadní česká věda, zůstane zaostalým...) rovnou anticipoval jeho mínění, odkud brát pro vzdělanost, jejímž prostřednictvím by se národ povznesl. Ke změnám směřovalo pak jeho enormní úsilí v organizaci kulturního života ve všemožných aspektech: překládat základní díla světové vědy, vydat moderní rozsáhlý naučný slovník, zřizovat oborové časopisy, vedle univerzit založit českou akademii věd... „Co tedy všeobecné vzdělání je? Není sumou vědomostí, sice by konverzační slovník byl nejlepším prostředkem vzdělávacím. Lidé s takovým encyklopedickým vzděláním nám neimponují. Všeobecné vzdělání není sumou vědomostí, protože vědění je organismus, něco živého. To jsme my, kteří myslíme, pracujeme, a všeobecné vzdělání —

to je ten celý člověk, po případě celá daná společnost. Proto jde o vědění organisované, spojené jedno s druhým. Dále všeobecné vědění je něco vyššího než jednotlivá věda, proto všeobecné vzdělání není učeností, přeučností. Ta je obyčejně údělem specialisace, méně všeobecného vzdělání... Nechceme však všeobecného vzdělání bez odbornictví. Každý všeobecný vzdělanec má vedle toho být odborníkem; tím nabývá přesnosti. Jen tou měrou, kterou je zároveň specialistou, vyhýbá se diletantismu, který bývá údělem všeobecného vzdělání.“ (Přednášky z r. 1898, Jak pracovat?) Vědomí významu odstupňované míry všeobecného a specializovaného vzdělání v graduovaném systému škol vysvítá z téhož textu jasně: „Jen takovou přirozenou organisaci, kde se postup od jednoho k druhému děje jako po stupních, jen tenkrát je nám zaručeno všeobecné vzdělání; jakmile v tom chybíme, pak pracujeme mnoho nadarmo. Jestliže máme správnou metodu, když nejdeme mechanicky, nýbrž od jednoho oboru k tomu, kde práce je podrobnější a tím snazší, kde jsme předchozí práci připraveni pro budoucí, pak máme zaručeno, že si takovou ekonomisací sil dovedeme zjednat velké vědomosti. Proto otázka po metodě je tu velké důležitosti.“ Sám Masaryk představoval všechno jiné než typ vědce-specialisty o vlastním smyslu nepřemýšlejícího. Jeho hledačství soustřeďující se na smysl vědy a formy vzdělanosti nám při nových kontextech dnešního světa velmi chybí.

Jak už v prvním odstavci příkladem naznačeno, v naší době najdeme řadu analogií v nedořešených otázkách a postojích vůči badatelské vědě, její reflexi a nárokům na vzdělání s dobou, v níž T. G. Masaryk vedl své usilování o perspektivu lidské pospolitosti, jejíž autoritou byl. Národní zájmy/ euroskepticismus vs. globální povaha vědy, nepodpora výzkumu a graduovaného vzdělání v relaci k výkonu ekonomiky, nekonceptnost vztahená k horizontům přesahujícím volební období, ignorance k výsledkům vědy získaným standardizovanými postupy, účelovost a neumětelství v interpretacích pro laiky atd. Ve smyslu kladných hodnot takových systémových atributů zůstává Masaryk normotvorným fenoménem. To, že nežijeme v „jeho“ republice, lze snadno zjistit při pohledu do sekce „učebnice přírodních věd“ v jednom velkém knihkupectví na pražském Václavském náměstí – značný prostor tam na regále v minulém týdnu zabíral politický pamflet (Modrá, nikoli zelená planeta. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?). Ať už vzdělanostní profil anebo prodejní účelovost se zajisté vztahuje pouze na knihkupce, nicméně jakkoli prodejci přiznáme právo na protřzní chování, indikátor stavu české kulturnosti v nejširším smyslu slova to je. Postoje k vzdělanosti a poznání by měly být jedním ze základních kritérií pro výběr hlavy státu.

Pavel Kovář

7.3 Prognózy a jejich interpretace

Úvod

Na Žákově hoře na Českomoravské vysočině teče zajímavý potůček. Na rozdíl od běžných soutoků vod tento má před sebou „roztok“ (toto slovo nepoužívám v jeho běžném smyslu slova, nýbrž snaže se naši mluvě vtisknout určitou systematickostí jím označuji opak soutoku). V místě nazývaném Sražená voda se totiž potůček rozděluje, vlevo téměř po úbočí teče sázavská voda, kdežto vpravo rychle do údolí proudí potůček, který patří Svatce. Vody Sázavy se pak dostanou přes Vltavu a Labe do Severního moře, kdežto vody Svatky přes Moravu a Dunaj do moře Černého. Představme si, že na jeho hladinu dáme kuličku a budeme doufat, že ji voda potůčku donese až do moře. Přijmeme tedy předpoklad, že se nikde nechytí, ani v meandru či na jiné přírodní překážce, a na lidmi postavené jezy a přehradě teď zapomeneme. Kulička se pohybuje v souladu se zákony přírody, s těmi, o nichž jsme přesvědčeni, že je známe. Avšak žádný prognostik nám o ní nepoví, zda bude směřovat do moře Černého či Baltského. Není jednoduché dělat prognózy...

Metody vytváření prognóz

a) pomocí extrapolace

Na základě znalosti průběhu hodnot ukazatele se jeho časová závislost (názorně vyjádřená křivkou či někdy přímkou) prodlouží – extrapoluje do budoucnosti.

Extrapolace je jednoduchá, avšak problematická metoda. Osvědčila se v popisné astronomii. Ptolemaiov geocentrický systém, přestože se opírá jen o pozorování a vůbec nepostihuje dynamické vztahy ve vesmíru, umožnil dobře předvídat polohy objektů na obloze. Extrapolace má své, byť omezené uplatnění při tvorbě zejména krátkodobých prognóz; často však bývá demagogicky zneužívána.

b) Prostřednictvím systémové dynamiky

Keplerův heliocentrický popis se ukázal vhodnější než Ptolemaiov geocentrický. Na jeho základě formuloval Newton dynamické zákony, jdoucí dále k postižení vnitřních vazeb v planetárním systému.

Základem dnešní klasické dynamiky jsou principy, vzniklé zobecněním Newtonových zákonů.

Přesnost předpovědí pro mechanické systémy na základě systémové dynamiky záleží na

- znalosti počátečních podmínek,
- znalosti hodnot parametrů,
- skutečné platnosti využívaných zákonitostí (např. je známo, že klasická mechanika selhává v mikrověvět a při rychlostech blízkých se rychlosti světla).

Systémy, s nimiž pracuje klasická mechanika, jsou poměrně jednoduché.

Prof. J. W. Forrester v 60. letech v souvislosti s posláním Římského klubu rozpracoval hlubokou ideu: obdobným způsobem studovat společensko-ekonomické systémy. Jeho zásluhou tak vznikla systémová dynamika. Společensko-ekonomické systémy jsou ovšem mnohem složitější než systémy mechanické. Zákonitosti v nich platné spíše tušíme a hledáme, než známe. Složitost reálných situací vede k tomu, že jsme nuceni pracovat s jejich modely, které popisují určitou část reality (prvků, vztahů, vazeb). Model je tedy zjednodušeným popisem reality; zjednodušení musí být přiměřené: dostatečně velké, abychom byli s to model zpracovat (s použitím počítačů), avšak zas ne příliš velké, aby na základě modelu bylo možno dělat požadované výpovědi.

Reálné systémy bývají nelineární. U nich bývá tak silná závislost na počátečních podmínkách a použitých hodnotách parametrů, že vzhledem k nevyhnutelným nepřesnostem při jejich určování nemusí být numerické řešení vůbec možné. S nelinearitou systémů souvisí i neurčitost z úvodní motivační situace; jde zde o tzv. bifurkaci – možná trajektorie systému se rozvětluje a vzhledem k našemu poznání to, kterou větví se systém bude dále pohybovat, je jen věcí náhody.

Kvalitativní předpovědi

Víme, že mechanické předpovědi mohou odpovídat nejen na otázky kvantitativního charakteru (poloha nebeských těles či rakety, dráha střely, sklon závěsu sedačky řetízkového kolotoče apod.), nýbrž i na otázky kvalitativní, jako např.

- zda dojde ke srážce nebeských těles,
- zda vrhneme-li vodorovně objekt danou rychlostí, dopadne na Zemi, bude kolem ní obíhat či unikne do vesmíru,
- zda vychýlíme-li těleso z rovnovážné polohy, vrátí se do ní či nikoli, a pokud se vrátí, zůstane již v ní v klidu nebo bude – tlumeně či netlumeně kmitat.

Obdobné otázky si lze klást u společensko-ekonomických systémů. Nutno počítat i s odpověďmi „Nevíme. Nelze rozhodnout“. Základní otázka kvalitativního charakteru, již zde klademe, zní:

Je daný životní styl trvale udržitelný? (tedy: nabývají a budou nabývat základní parametry hodnoty z určitého ohraničeného intervalu? – zpravidla by to mělo znamenat směřování k určité konečné limitní hodnotě nebo oscilace kolem určité „limitně rovnovážné“ hodnoty.)

Náhodnost

Klasická mechanika hmotných bodů a dokonale tuhých těles je v podstatě zcela deterministická – systémová trajektorie je jednoznačně určena počátečními podmínkami a případnými vnějšími vlivy. Nicméně vrh mincí či hrací kostkou jsou sice procesy probíhajícími v rámci klasické mechaniky, a přesto jejich výsledek chápeme jako zcela náhodný. Podobně je tomu se stavem kuličky položené na hřeben střechy – spadne na tu či na onu stranu?

Vnímaná náhodnost je dána tím, že ony faktory, které výsledek určují, prakticky nelze znát, stanovit, registrovat..., zkrátka lze brát v úvahu jen jejich existenci, nikoli však jejich konkrétní hodnoty. Výsledek pak nutně vnímáme jako nahodilý.

Fyzika 20. století však zná i jiný druh náhodnosti. U něho nejde jen o projev nedostupnosti informací. V kvantové fyzice je náhodnost přímo součástí jejích zákonů.

To, že se v běžném životě náhodnost z kvantové fyziky nepozorujeme a nemusíme s ní např. v technické praxi počítat, souvisí se zákony velkých čísel. Nicméně skutečnost, že kdesi v podstatě našeho světa je to, co jsme zvyklí označovat jako náhodnost, je důležitou skutečností pro chápání světa.

Závěr

Nelze vyslovovat na podrobné rozlišovací úrovni definitivní tvrzení stran budoucnosti. Důsledky některých tvrzení jako např. termodynamické věty, můžeme považovat za nezpochybnitelné. Jinak zůstává otevřenost. Proto z etického hlediska je nutné přijmout princip předběžné opatrnosti.

Jiří Nečas

7.4 Úmluva o právech dítěte

V prvním čtvrtletí r. 2008 se bude připravovat další zpráva naší republiky o dodržování podmínek Úmluvy o právech dítěte. Takové hodnocení má být prováděno každých pět let.

Minulá zpráva se bohužel dále popisovanou problematikou nijak nezabývala.

Oslabovaná místa v dodržování Úmluvy o právech dítěte z pohledu dlouhodobé udržitelnosti vývoje dalších generací dětí

V Úmluvě o právech dítěte se mimo jiné píše:

„...nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem...“. Není pochyby, že udržitelný civilizační vývoj je v zájmu našich dětí. V tomto měsíci zveřejněná zpráva o stavu Země – GEO 4 upozorňuje na různé negativní trendy. Je proto nezbytné zabývat se vazbami mezi dětmi a životním prostředím a to především ve městech. Na poslední celosvětové konferenci IUCN (ochrany přírody) bylo upozorňováno, že odcizování městských dětí přírodnímu prostředí se stává stejně hrozivým problémem, jako úbytek pralesů. Týká se i situace v českých městech.

„...státy zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoje dítěte...“. Nejvyššího možného rozvoje dětí nelze dosáhnout vysoce převažující výchovou v interiérech bytů, škol, hal a to zprostředkovanými virtuálními informacemi o běžném životě. Děti potřebují k optimálnímu vývoji dostatek příležitostí k informálnímu učení se vlastními zkušenostmi a prožitky i v pestrém přírodním prostředí. To znamená v prostředí, které ovlivnilo celý evoluční vývoj lidského druhu a do lidského geonu trvale zakotvilo ony nezbytné předpoklady, potřeby, aby byl dosažen nejvyšší tělesný a duševní rozvoj dítěte.

„...výchova dítěte má směřovat k posilování úcty k přírodnímu prostředí...“. V současnosti je vzdělávání praktikováno tak teoreticky, že u většiny dětí úcta k přírodnímu prostředí může mít v nejlepším případě jen formu určité „platonické“ lásky a úcty, bez představ o reálných projevech pozitivních postojů a aktivit naplňujících tento požadavek.

Preferování konzumní pasivity již u malých dětí nemůže být ani v zájmu vitality českých dětí, ani v zájmu navázání pozitivních vazeb k české krajině.

Předchozí zpráva o naplňování Úmluvy se bohužel nijak nedotýkala výše uváděných závažných práv dětí. Proto na ně včas upozorňuji. Jsem ochotná a schopná poskytnout jak podrobnější informace o konkrétní situaci dětí, tak i náměty ke zlepšení dalšího vývoje.

Emilie Strejčková

PS. Možnostmi přirozenější výchovy dětí se prakticky i teoreticky zabývám cca 30 let. Za tuto činnost jsem už v r.1997 získala cenu ministra ŽP.

8. NÁZORY, POLEMIKY, KOMENTÁŘE, POSTŘEHY

8.1 Americký radar v České republice – ano nebo ne?

Česká veřejnost je v posledních týdnech svědkem rostoucí vzrušenosti diskusí mezi politickými stranami a politiky uvnitř vládní koalice, vládními představiteli a opozicí za vydatné pomoci sdělovacích prostředků na téma „americký radar v ČR – ano nebo ne“ a kdo je kompetentní odpověď na takovou otázku Američanům dát. Diskuse na to téma vznikla i ve Společnosti pro trvale udržitelný život poté, co Václav Hála rozeslal v předstihu text návrhu stanoviska STUŽ požadující k tomu konání referenda, který chtěl předložit valné hromadě ke schválení a vydání. Většina členů stávajícího předsednictva STUŽ návrh odmítla (a já s nimi), ale 6. 3. 2007 se konala valná hromada s volbou předsednictva nového a Václav Hála svůj návrh předložil k hlasování. Smířlivější postoj k Hálovi návrhu stanoviska STUŽ zaujal z dosavadních členů předsednictva jen kolega Jiří Nečas s odkazem na soulad s principy přímé demokracie a také předběžné opatrnosti, které jsou environmentalistům blízké. Valná hromada návrh po diskusi k mé spokojenosti velkou většinou zamítla s odůvodněním, že ani předsednictvo, ani členská základna v tom nejsou jednotné a schopné formulovat konsenzuální stanovisko, že není dost informací a že jsou jiné, vhodnější platformy, jejichž prostřednictvím své názory na tento již zpolitizovaný a nevěcný problém prezentovat, než environmentální nepolitická nevládní společnost. Co k tomu lze na základě dosud známých skutečností dále říci?

Veřejnost cítí potřebu získat více relevantních informací k tématu a nahlédnout do postojů různých důležitých subjektů k této otázce na jednom jevišti. Něco z toho odhalil nedělní diskusní pořad Václava Moravce z 3. 3. 2007. Fakt, že mohly zaznít názory místopředsedy vlády Vondry, místopředsedy a stínového ministra zahraničních věcí opoziční ČSSD poslance Zadražila, předsedy KSČM Filipa, místopředsedy Strany zelených Lišky, hejtmana Plzeňského kraje Zimmermanna, dvou starostů dotčených obcí, zástupců akademické obce a nevládních iniciativ, velvyslance USA

v ČR a ředitele instituce pro výzkum veřejného mínění, že bylo umožněno klást jim dotazy novinářům, studentům a dalším divákům přítomným ve studiu, nutno vysoce ocenit. Zvládnout to moderátorsky byl husarský kousek; zejména neukázněného pana Zadražila nelze zastavit, dostane-li slovo. Zazněly některé nové věcné informace a celá diskuse nakonec přes všechny názorové rozdíly a rozpory, přes všechny invectivy a vášně nakonec udělala pro orientaci veřejnosti víc, než dosavadní většinou jednostranná a tendenční vyjádření politiků vládní koalice i opozice. Co tedy z prezentovaných stanovisek účastníků vyplynulo?

Debata, zda americký radar v ČR a americké rakety v Polsku ano či ne, není ještě rozvinuta a tím méně rozhodnuta ani v USA. Záměr je diskutován zejména kvůli blížícím se presidentským volbám a potřebám snést podklady pro budoucí státní rozpočet USA. Přitom je zřejmé, že i americká společnost a její politická reprezentace jsou v přijímání vojenské doktríny, v jejímž rámci je záměr navrhován, nejednotná, rozpolcená. Záměr totiž odpovídá vojenské doktríně založené na snaze udržet si nad celým světem zbrojní převahu a vojenský dozor, dovolující čelit jakýmkoliv předvídatelným i náhodným hrozbám odpálení mezikontinentálních balistických raket odkudkoliv na světě. Záměr zatím zjevně nemá ambice tímž systémem ochránit i spojence v NATO. Je zatím prosazován především k ochraně USA bez ohledu na to, zda se ostatní členové NATO rozhodnou pojmout tento systém v budoucnu do společného obranného systému. Závazek ochrany území ČR a Polska v případě přijetí tohoto zařízení tedy není zajištěn těmito zařízeními přímo, ale zprostředkovaně jednak dalšími systémy obrany, nasazenými k obraně těchto zařízení jaksi „navíc“, jednak smlouvou o přistoupení k NATO a závazkem pomoci při společné obraně při napadení kteréhokoliv členského státu, nezávisle na radaru. Záměr také ze své podstaty nemůže přispět k obraně USA ani spojenců proti jiným typům útoků, včetně teroristických, které nelze odhalit radary a zneškodnit raketami. USA proto potřebují od ČR a Polska v této fázi hlavně ujištění, že jsou vůbec ochotné o umístění a jeho podmínkách dále jednat, aby neplývaly časem, energií a penězi v rozpočtu na něco předem nereálného. Potřebují takové ujištění i pro vlastní vnitrostátní politickou diskusi. Domnívám se proto, že **odpověď na nótu vlády USA možno formulovat kladně s výhradou, že teprve na základě podrobného projednání a dohodnutí všech politických, vojenských, technických, právních, ekonomických a environmentálních podmínek bude v ČR definitivně rozhodnuto, zda radarová základna USA na našem území ano nebo ne a když ano, za jakých závazných smluvních podmínek.**

Diskuse ukázala další možný prostor pro posun k lepšímu přijímání záměru v ČR, když starosta jedné z dotčených obcí a hejtmán Plzeňského kraje nadhodili možnost umístění stanice hlouběji a na vyšších kótách ve vojenském výcvikovém prostoru, dál od nejbližšího osídlení, v cílových oblastech dosavadních střelnic. „Vedlejším produktem“ navazující diskuse bylo poznání pozornějších posluchačů, že naše armáda bez ohledu na potřebnou variabilitu a volnost rozhodování o umístění radaru v rámci VVP Jince dislokuje vlastní útvary a investuje značné prostředky do staveb a zařízení, která mohou optimální umístění radarové stanice a doprovodných provozů USA v budoucnu ztížit nebo znemožnit. To není dobré zjištění a mělo by být ještě zvažováno, zda to v rámci odstraňování překážek a optimalizaci prostorového uspořádání lokalizace zařízení USA i české armády neřešit jinak. Ostatně více variant technického řešení i lokalizace by mělo být samozřejmou podmínkou i pro hodnocení vlivů záměru na životní prostředí a veřejné zdraví (EIA).

Z vystoupení účastníků i z diskuse vyplynulo dále, že politici i veřejnost jsou už nyní, bez ohledu na bohatost či deficit informací, rozděleny na zastánce a odpůrce radarové stanice spíše z politických a bezpečnostních důvodů, než z obav o životní prostředí.

Zastánci umístění apelují na historickou úlohu USA v I. i II. světové válce

a koneckonců i při rozkladu sovětského impéria v 80. – 90. letech minulého století, na zásluhu presidenta USA Woodrowa Wilsona o vznik samostatné Československé republiky v roce 1918. Staví na morální i spojenecké povinnosti pomoci USA při obraně země, bez ohledu na chyby do-
sluhující vládní garnitury v Afgánistánu, v Iráku. Staví na schopnosti USA jako demokratické země
poučit se a novou reprezentací napravit chyby. Staví svůj postoj na žádoucí příslušnosti ČR k západ-
ní euro-americké civilizaci, na historické zkušenosti ČSR nejen s Německem, ale i „spojeneckými“
evropskými mocnostmi v letech 1938–39, které nás díky vlastní nepřipravenosti bojovat s Hitlerem
a politiky „appeasementu“ obětovaly jeho expanzním plánům a nechaly bez pomoci, aby na to
samy záhy doplatily. Staví jej i na zkušenosti s fungováním SSSR a východního bloku za studené
války, s plundrováním našeho nerostného bohatství, hospodářství i lidských zdrojů zejména v 50.
letech minulého století, s okupací v roce 1968 a následnou „normalizací“, znamenající další masivní
vlnu emigrantů, morální erozi většiny těch, kdo zůstali, stagnaci hospodářství. Zastánci vidí kromě
obrného přínosu také možnost českých subjektů podílet se na výstavbě a provozu stanice a tím
přinést do území i pracovní místa a ekonomický efekt.

Odpůrci radarové stanice argumentují naproti tomu hlavně novým a podle nich

zbytečným ohrožením, které představuje taková stanice jako potencionální cíl nepřátelského
útoky, ať už odkudkoliv, odporem k dlouhodobému pobytu příslušníků armády USA, když už
jsme se zbavili pobytu vojsk sovětských, možnými problémy soužití vojáků USA a našich obyvatel
či vojáků v dotčeném prostoru, možnými negativními vlivy radarové stanice a doprovodných za-
řízení na životní prostředí a veřejné zdraví (záběr lesní i zemědělské půdy, potencionální ohrožení
vodních zdrojů, silné elektromagnetické záření ap.), na omezení vstupu do lesů nejen v bezprostřed-
ním okolí stanice, ale i do širšího ochranného a bezpečnostního pásma, na rozpačitou reakci zemí
EU a dalších zemí NATO k záměru, který s nimi patrně nebyl dostatečně konzultován, na velmi
odmítavou až výhrůžnou reakci Ruska, kterou podle nich nelze podcenit. Zpochybňují účinnost
a smysluplnost celého záměru s ohledem na nejistoty a odlišnosti v obranných doktrínách zemí EU
a USA, rozpolcenost veřejnosti i reprezentace v USA v postoji k obranné politice USA. Prostředky
věnované na takové záměry je podle nich lépe využít pro hospodářskou pomoc méně vyvinutým
zemím, diplomacii, na podporu obchodu, kulturní spolupráce, vzájemné poznávání. Tím se podle
nich liší evropský přístup k potencionálním ohrožením z Blízkého a Středního východu, Severní
Koreje apod. od „pistolnického“ přístupu USA.

Odpůrci radaru nedoceňují bohatství a zároveň frustraci obyvatel zemí, produkujících ropu
a zemní plyn z bídy tamních obyvatel, zatímco moc a bohatství jsou v rukách několika rodin.
Nedoceňují fakt, že poznání jaderných technologií a technologií balistických raket jsou dnes do-
stupné vědcům a vojákům nejen „klasických“ jaderných mocností, ale i politicky velmi nestabilních
zemí jako je Izrael, Pákistán, Indie, Írán, Čína, Severní Korea, Kazachstán a další postsovětské re-
publiky, že ve vysokých vojenských funkcích v Sovětské armádě působili jako generálové Čechenci,
frustrovaní léta trvající ruskou agresí, bez podstatnější podpory ze strany Západu. Nedoceňují fakt,
že útok dnes vůbec nemusí hrozit od nějakého státu, ale od nestátní teroristické nebo politicky
extremistické organizace, vymknuvší se státní kontrole. Taková rozsáhlá území jsou uvnitř Pákistá-
nu, Afghánistánu, Středoasijských republik po rozpadu SSSR, na Arabském poloostrově, v severní
a subsaharské Africe. Ani v Rusku nelze vyloučit, že se dočasně ovládnutí strategických raket na
pozemních základnách, na lodích nebo na ponorce nemůže zmocnit odpůrce režimu nebo nějaký
psychopat a neodpálí byt jednu raketu na cíl v USA či v západní Evropě. Pro takové případy je radar
připravován, jiné cíle zatím nemá a například Rusko skutečně nemůže ohrozit, nechce-li jeho uži-
vatel spáchat sebevraždu. Nemá také smysl argumentovat tím, že Írán není jen prezident Mahmúd
Ahmadínežád; ani USA nejsou jen prezident George W. Bush.

Je proto podle mého mínění nanejvýš žádoucí vyjádřit v odpovědi na nótu USA, že jsme ochotní dál o záměru vyjednávat a nevyklučujeme jej předem. Zároveň ale uplatnit při následných jednáních o konkrétních podmínkách naše legitimní požadavky, řádně připravené uvnitř země vyjednáváním mezi politiky, armádou, civilní veřejnou správou a veřejností. Teprve na základě dojednání a závazku respektování závazných podmínek pro výstavbu a provoz vydat oficiální rozhodnutí, zda ano nebo ne, a to kompetentními orgány reprezentujícími naši zem, tedy v žádném referendu. Již dvakrát v ani ne stoleté moderní historii naší státnosti jsme doplatili na váhavost a nepřipravenost pro naši obranu a nezakotvenost v demokratických mezinárodních bezpečnostních strukturách – v letech 1938 – 39 při okupaci Německem a v roce 1968 při naší okupaci armádami Varšavské smlouvy, z nichž ta sovětská tu pak zůstala, aniž se nás někdo ptal na souhlas, 21 let. Na rozdíl od nepočetné posádky radaru USA jsme tu museli strpět armádu řádově 100 tisíce vojáků, ne jen radary, ale balistické střely a možná i jaderné hlavice.

Mnozí dnešní obyvatelé obcí z vojenského výcvikového prostoru v Brdech i jinde spojili své existence s tehdejší situací, sloužili tehdy v naší armádě nebo se Sověty spolupracovali jinak. Dnes jsou z nich převážně důchodci, nostalgicky vzpomínající na mládí, na společné pitky, na levný pod rukou prodávaný vodový benzín a levné televizory. „Staré psy novým kouskům nenaučíš“, platí i tady doslova. Afinity ke KSČM a k Východu se tam projevuje při volbách i jinde ve veřejném mínění. Léta pěstovaná averze k Západu a k USA zvláště dodnes nese své plody. Nelze vyloučit, že v případě vyhlášení referenda o umístění radaru USA v ČR by nejen v Brdech, ale v celé ČR převážilo „ne“, vždyť se to zdá být v souladu s principem předběžné opatrnosti. **Jenže právě princip předběžné opatrnosti spolu s dostatkem představitosti, co vše se může stát v mnohých zemích tohoto světa v příštích letech, by nás měly vést k zodpovědnému rozhodnutí politické reprezentace,** volené proto, aby rozhodovala s využitím všech znalostí a informací, kterými my disponovat nikdy nebudeme, **za nás. Svět není a nebude nikdy tak bezpečný a mírumilovný, jak bychom si ho přáli a jak si představují pacifisté,** ať se nám to líbí, nebo ne. Vždy tu budou zbraně a lidé ochotní jich použít proti jiným pod nejrůznějšími záminkami. Bude-li pokračovat růst populace na zemi a hospodářský růst dosavadním tempem, blíží se doba zosťujícího se boje o zemědělskou půdu, o pitnou vodu, o suroviny, o prostor. Některé stávající konflikty, deklarované jako náboženské, už beztak tento skutečný motiv zakrývají. Abychom se nedožili nepříjemných překvapení z nepřipravenosti potřetí a nemuseli se opět stydět před onou prozíravější a k boji odhodlanou menšinou naší populace, jakou byli za I. světové války legionáři, po roce 1938 příslušníci našich jednotek na Západě i na Východě a v roce 1968 těch pár velitelů a jednotek, ochotných za náš stát opravdu bojovat. Nikdo za nás nebude ochoten tahat horké kaštiny z ohně, nebudeme-li také my ochotní pro svou a společnou obranu také něco udělat a riskovat. Nelze jen natahovat ruce a sami nic nedávat. Už bychom to měli konečně pochopit.

Radar ještě nikdy na nikoho nezaútočil. Lze ho použít pro naváděcí systém obranných i útočných raket, ale primárně jde o zařízení monitorovací a obranné, schopné už tím obhájit svou existenci. Radar a území kolem budou jistě a pochopitelně chráněny před útokem jinými prostředky – jen blázen by jej nechal bez obrany. Je třeba přejít od hysterie a dohadů k trpělivému vyjednávání a vyjasnění účelu, umístění a podmínek existence, vč. vyhodnocení vlivů na životní prostředí. A pak rozhodnout a rozhodnutí respektovat, dokud bude zařízení plnit svůj účel. Jsme tím zavázáni nejen USA, ale i obnově vlastní důstojnosti.

Martin Říha

8.2 Pesticidy – jak s nimi dál v EU?

Evropská unie projednává návrh strategie pro udržitelné používání pesticidů. Evropská komise předpokládá snížení používaného množství pesticidů o 31 až 44 tisíc tun účinné látky ročně, což by mělo zemědělcům ušetřit kolem miliardy euro ročně. Strategie ale postrádá ekonomické nástroje a navrhuje systém schvalování pesticidů, který by zbavil členské státy EU možnost rozhodovat o pesticidech, jež ve své zemi povolí.

Pesticidy jsou látky schopné ničit nebo regulovat organismy považované člověkem z nějakého důvodu za „škodlivé“, ať už jde o rostliny, hmyz, hlodavce, houby, plísňe aj. Pesticidy ale také ohrožují řadu tzv. necílových rostlin a volně žijících živočichů, narušují půdní ekosystémy a biologickou rozmanitost obecně. Pesticidy kontaminují i povrchové a podzemní vody, což vyžaduje drahý monitoring jejich kvality. Voda mnoha evropských řek protékajících nížinami je zamořena pesticidy mnohonásobně více než připouští zákonné limity. Proto musejí vodárenské firmy vynakládat značné sumy na její vyčištění, aby mohla být používána jako voda pitná.

Pesticidy ohrožují i lidské zdraví. Jednak přímo – jejich výrobce a uživatele, jednak nepřímo – konzumenty znečištěné vody a potravin nebo lidí žijící blízko aplikace chemických postřiků. *Chronické vlivy dlouhodobého působení nízkých dávek pesticidů zahrnují rozmanité typy rakoviny, vrozené vývojové vady, narušení mužské i ženské plodnosti, alergie, narušení imunity atd.*

Přitom Evropská komise přiznává, že dosud není k dispozici metoda pro uspokojivé posouzení účinku směsí pesticidů. Proto není možné seriózně zhodnotit celkový vliv pesticidů na zdraví, když jediný vzorek ovoce či zeleniny může obsahovat zbytky až 20 různých pesticidů. Podle Harryho van der Wulpa, experta organizace OSN pro potraviny a výživu (FAO), jsou obvykle přínosy pesticidů nadhodnocovány, ale rizikům jejich užití plně nerozumíme, a proto jsou tato rizika podceňována.

Cíle a opatření

Používání pesticidů v členských státech EU se velice liší, stejně jako úroveň ochrany zdraví a životního prostředí. Základním cílem strategie je odstranit tyto rozdíly a dosáhnout značného snížení rizik i používání pesticidů při zachování nutné ochrany plodin.

Součástí strategie je např. zlepšení kontroly používání pesticidů, náhrada nejnebezpečnějších pesticidů bezpečnějšími alternativami, školení distributorů a profesionálních uživatelů pesticidů, certifikační systém pro aplikační zařízení, zákaz leteckého postřiku (s jistými výjimkami), vyznačení oblastí s omezeným užíváním pesticidů, bezpečnější nakládání s pesticidy, jejich obaly a zbytky atd.

Evropská komise předpokládá, že strategie sníží používání pesticidů o 11 až 16 % a že sníží rizika pro životní prostředí a lidské zdraví, aniž by došlo ke ztrátám na zemědělských výnosech. Strategie počítá se vznikem asi 3 tisíc nových pracovních míst zemích EU, přičemž ztráta asi 1700 míst ve výrobě a distribuci pesticidů má vyrovnat vytvoření nových míst v jiných odvětvích. Strategie má také podpořit výzkum a inovace tlakem na vývoj selektivnějších účinných látek a nechemických metod ochrany před „škůdci“.

Silnou kritiku vyvolává návrh tzv. zónového systému schvalování pesticidů, který by nutil všechny státy v zóně akceptovat autorizaci pesticidu v kterékoli zemi zóny. Systém navrhuje zařadit do stejné zóny klimaticky tak rozdílné lokality jako je středomořský Kypr a severofrancouzskou Bretaň. Schválení jakéhokoli pesticidu na Kypru by tedy znamenalo jeho automatické povolení v celé zóně – včetně Bretaně. *Takový systém otevírá výrobcům nebezpečných pesticidů možnost jak obejít země s progresivní politikou, které by ztratily schopnost efektivně chránit své životní prostředí a zdraví svých obyvatel.*

Zatímco evropská zemědělská politika poskytuje farmářům štědré subvence, postrádá strategie předložená Komisí ekonomické nástroje, které by motivovaly zemědělce k preferenci šetrnějších pesticidů a nechemických metod ochrany plodin.

Miroslav Šuta, článek je převzat z <http://suta.blog.respekt.cz>

8.3 Nádraží v centru Brna vychází efektivněji

Zastupitelstvo města Brna zadalo a skupina expertů pod vedením Ing. Landy a profesora Lehovce z ČVUT zpracovala v krátkém čase studii „Analýza variant přestavby železničního uzlu Brno“ (dál ŽUB). Tato studie metodou multikriteriální analýzy porovnála efektivnost dvou základních variant přestavby ŽUB – vedením brněnské radnice 75 let prosazovanou variantu odsunu hlavního osobního železničního nádraží z centra Brna o 950 m na jih (měřeno těžištěm nástupiště) na dnešní nádraží Brno dolní – nákladový průtah (dále nádraží v odsunuté poloze) a variantu jeho zásadní rekonstrukce, modernizace a rozšíření ve stávající poloze v centru Brna (dál nádraží v centru).

Nulová varianta (nedělat nic) není reálná pro nedostatečné parametry stávajícího nádraží (úzká místa na vjezdu a výjezdu z nádraží, absence rezervní kapacity nádraží, nedostatečné zázemí pro pracovníky i pro údržbu železniční techniky, nedostatečný počet nástupních hran při průjezdných kolejkách, nevyhovující zabezpečovací zařízení atd.).

Určitým problémem srovnání byla skutečnost, že varianta nádraží v odsunuté poloze je podstatně více rozpracovaná než varianta modernizace nádraží v centru, kterou v uplynulém roce vytvořila skupina dopravních expertů více méně ve svém volném čase „na kolenou“, neboť aktivity k zachování a modernizaci nádraží ve stávající poloze v centru Brna nebyly podporovány. Zejména ve stavební části jsou proto rizika překvapení ve variantě nádraží v centru větší než ve variantě nádraží v odsunuté poloze.

Propočítání efektivity podle platných metodik nebyl proveden ani v jedné z variant, což je tristní zjištění. Výsledky posuzování vlivů na životní prostředí nelze využít, protože bylo provedeno jen pro variantu nádraží v odsunuté poloze, ne však pro variantu nádraží v centru.

Základními kritérii posouzení byly soulad s naplněním záměru modernizace železničních koridorů na území ČR, funkčnost systému železniční dopravy s hlavním nádražím na území Brna, získání maximální podpory z fondů Evropské unie (EU) a veřejných rozpočtů, výhodnost pro občany města Brna a cestující a identifikace rizik obou variant projektu.

Železniční aspekty

Snaha vymístit údajně rozvoji překážející hlavní železniční nádraží z centra a stimulovat tak rozvoj jižní zóny centra Brna, jež se navíc nachází v záplavovém území, takže by se tam vůbec nemělo stavět, je brněnskou raritou. Nejedno významné evropské město naopak roli nádraží umístěného ve svém centru posiluje (přeměnou neprůjezdných nádraží na průjezdná pomocí stavby tunelu, budováním vlakotramvajových systémů ad.), popř. hlavní železniční nádraží do svého centra nově vkládá (Berlín).

Dle autorů studie do ní nepatří hodnocení vlivu nádraží na rozvoj jižního centra Brna, případného přesunu autobusového nádraží a případného vymístití nákladového průtahu, pokud by se pro něj radnice v Brně ve vazbě na modernizaci nádraží v centru rozhodla.

Dle srovnávací studie současné i výhledové potřeby osobní železniční dopravy v Brně je s to zabezpečit jak nádraží ve stávající, tak v odsunuté poloze. Na modernizovaném nádraží v centru lze

čekat přírůstek počtu cestujících z důvodu modernizace, zejména rozšíření průjezdných osobních vlaků, o 15 %. Na odsunutém nádraží lze předpokládat pokles počtu cestujících ve prospěch jiných dopravních terminálů v Brně. Nádraží v centru je tak lepší pro cestující i pro město (nižší potřeba návazné městské hromadné dopravy – MHD), lepší propustností (bez souběhu osobní a nákladní železniční dopravy, severní zhlaví nádraží v odsunuté poloze by vytvořilo úzké místo) a malými nároky na protipovodňovou ochranu. Varianta nádraží v odsunuté poloze by objezd místa vyřazeného z provozu dopravní nehodou neumožnila.

Neznámou je budoucí výstavba vysokorychlostní tratě a tzv. severojižního diametru a způsob jejich zapojení do ŽUB. Obě varianty nesmí znemožnit potřebu jejich výstavby, což je reálné.

Omezení dopravy po dobu přestavby ŽUB se v obou variantách jeví jako přijatelné. Kromě jednokolejných tratí bez ukončování vlaků mimo hlavní nádraží by bylo malé. Varianta nádraží v centru by byla náročnější na provoz nádraží po dobu rekonstrukce, ale kapacitu nádraží by zvyšovala po etapách již během výstavby. Nádraží v odsunuté poloze by se stavělo mimo dosah osobní železniční dopravy. Demolice v důsledku rekonstrukce ŽUB jsou u obou variant různé, malé a srovnatelné. Obě varianty potřebují shodně výstavbu odstavného nádraží.

Kvalita veřejné dopravy

Stávající poloha nádraží v centru je z hlediska cestujících optimální. Celé dnešní centrum Brna, ale také jeho případná nová jižní zóna je z něj pěšky dostupná do 15 minut. Optimální je i z hlediska MHD Brno, protože je před ním hlavní uzel MHD, zejména tramvají, dále některé trolejbusové a autobusové linky. Odsunutá poloha nádraží vyžaduje výstavbu nových tramvajových tratí asi za 3,1 mld. Kč a 150 mil. Kč zvýšených provozních nákladů MHD za rok v cenách roku 2007. Při platném ocenění času cestujících tito zrealizují úspory asi 131 mil. Kč za rok ve variantě nádraží v centru proti nádraží v odsunuté poloze. Pěším by se cíle vzdálily průměrně o 12 minut, tramvají 3,5-5 minut + ztráty času pro přestup části cestujících. Rozdíl v provozních nákladech železniční dopravy není výrazný, byť lépe vychází nádraží v centru. Obě varianty zvyšují bezpečnost železniční dopravy, byť odsunutá varianta víc.

Obě varianty napojují letiště Brno Tuřany, ale varianta s odsunutým nádražím podstatně hůř než varianta nádraží v centru (docházková vzdálenost 700 versus 200 m).

Ve studii lze nalézt tezi, že pro životní prostředí je příznivější nádraží v odsunuté poloze. Tato teze není ale nijak zdůvodňovaná. Lze čekat, že dopad negativních vlivů na životní prostředí železničního provozu bude v obou variantách velmi malý. Větší negativní dopad lze čekat ve vyvolané silniční dopravě u nádraží v odsunuté poloze.

Náklady

Výstavba odsunutého nádraží v Brně by stála podle studie SUDOP Brno 25,2 mld. Kč v cenách roku 2005 včetně vyvolaných investic do MHD. Srovnatelný rozsah řešení žádá i přeložku trati Brno – Ponětovice s napojením letiště Tuřany za 2,2 mld. Kč. V cenách roku 2007 by šlo o 29,4 mld. Kč. Investice na modernizaci nádraží dle studie občanské koalice Nádraží v centru činí 23,9 mld. Kč v cenách roku 2006. Srovnatelný rozsah přestavby ŽUB v cenách roku 2007 dává 24,9 mld. Kč. V kalkulacích chybí náklady na výkup pozemků a odstranění starých ekologických zátěží. Celkovou bilanci by ale neměly zásadněji ovlivnit. Zvrátit ekonomickou bilanci ve prospěch nádraží v odsunuté poloze by mohlo jen zdražení rekonstrukce nádraží v centru o 8,8 mld. Kč (35,4 %) při nezvýšení nákladů na nádraží v odsunuté poloze, což je nepravděpodobné.

Nižší připravenost modernizace nádraží v centru znamená různý časový průběh realizace investice. Studie přebírá argument brněnské radnice na podporu odsunu nádraží v Brně možnost čerpání z fondů EU v letech 2007-13. Otázkou je, zda jde o reálný argument. ČR má připraveny projekty rozvoje dopravní infrastruktury v hodnotě ustatelných nákladů 2,5x vyšší než je dostupných cca 180 mld. Kč čerpání v uvedeném období. Příslib peněz neznamená jejich automatické čerpání. EU nepodporuje projekty dopravně špatně odůvodněné, nepředložené ve variantách a narážející na odpor široké veřejnosti. Referendum o poloze nádraží v Brně v roce 2004 ukázalo, že 85 % občanů Brna je proti odsunu nádraží z centra. Podpora odsunu nádraží z fondů EU je tak velmi problematická.

Dle srovnávací studie zahájení modernizace nádraží v centru proti zahájení jeho odsunu o 4 roky později při shodném datu ukončení investice v obou variantách je z ekonomického hlediska příznivé.

Závěr

Závěr multikritériální analýzy říká, že vážené preference varianty nádraží v centru jsou asi o 31 % vyšší než u varianty nádraží v odsunuté poloze. Největším rizikem varianty nádraží v centru je překročení investičních nákladů z důvodu stavebně technických komplikací, které vzhledem k nepřipravenosti projektu stavby dnes nelze odhalit, největšími riziky nádraží v odsunuté poloze jsou negativní dopady na cestující (ztráty času) a na město Brno (investiční a provozní náklady MHD). Negativní dopady na Brno jsou přitom tak vysoké, že ohrožují realizaci projektu nádraží v odsunuté poloze. Rizika Varianty nádraží v centru jsou běžnými investorskými riziky.

Jan Zeman, 8. 10. 2007

8.4 Současná společnost, udržitelný rozvoj a vládnutí

(Takto zněl původně navržený název konference pořádané k 15. výročí založení STUŽ. Martin Říha měl připraven na toto téma následující příspěvek. Během příprav konference se však její zaměření poněkud rozšířilo, takže Martin připravil příspěvek jiný, viz v kap. 3.2 výše. Myšlenky obsažené v původním příspěvku by však bylo škoda „neposlat dál“. E.V.)

„Kam se poděl porevoluční étos?“, ptal se na serveru „Neviditelný pes“ exministr privatizace a správy národního majetku Ing. Tomáš Ježek v červnu tohoto roku. Mluvil o ekonomice a politice; ale stejně by se dalo diskutovat o situaci ve veřejné správě, ve sportu, ve vztazích mezi „obyčejnými“ lidmi. Co se to s námi za těch 17 let stalo? Kde a kdy se to „zvrtilo“, že je tolik lidí se stavem společnosti nespokojených, ačkoliv podle ekonomických ukazatelů se nám vede v porovnání s většinou světa (alespoň materiálně) vlastně výborně? Tomáš Ježek mluví ve svém oboru ekonomie o přechodně zvítězivé nepřipustné idealizaci a absolutizaci úlohy „neviditelné ruky trhu“ Adama Smithe, která vytlačila vědomí potřeby současného působení „řádu“ (a to nejen právního, ale šířeji i morálního) na subjekty tržní ekonomiky. Já bych mohl ze své zkušenosti architekta – územního plánovače stejně připomenout módní odpor některých veřejných činitelů, investorů a developerů a co hůř, i některých architektů, k disciplíně urbanismu a územního plánování, představující „řád“ při vytváření měst a obcí i kulturní krajiny, nebo odpor ke správním orgánům, zákonům a dalším předpisům k ochraně životního prostředí jako k „omezování lidské svobody“. Všechny tyto konflikty mají jedno společné; totiž nepochopení, že kromě individuálních zájmů jednotlivých osob a svobody je hájit na společenském kolbišti zájmů existují i zájmy všem těmto individuím společné; že tyto společné zájmy se nemohou deklarovat jen jako jakási nejasná a zpožděná výslednice „Brownova pohybu“ oněch zájmů individuálních. Že lidstvo se je naučilo nalézat, deklarovat a chránit prostřednictvím k tomu vytváře-

ných institucí, předpisů, vytvářením fondů veřejných prostředků moci, správy a soudnictví, jimž za tím účelem dobrovolně předalo část svých svobod, příjmů a kompetencí.

Jakkoliv se v průběhu věků institucionální obraz takového uspořádání společenské dělby práce měnil, jakkoliv se v nich měnila úloha a váha autority např. šlechty, měšťanstva, církvi, řemeslných cechů, společenských tříd, politických stran, nevládních uskupení apod., jakkoliv se tento princip se složitostí vztahů v moderní společnosti zastřel a není mnohým na první pohled zřejmý, ten základní princip je v podstatě zachován. Deformovat se ho dařilo vždy jen dočasně, i když ta „dočasnost“ mohla trvat i desetiletí či staletí. Vždy se díky své přirozenosti i v době deformací znovu a znovu „klubal na svět“, a to i po těžkých úderech, revolucích, kontrarevolucích a „normalizacích“, protože má prostě hlubší základ přirozených zákonitostí fungujících v lidské společnosti podobně jako fungují zákony přírodní. Dnešní lidská společnost není jen množinou konkurujících si individuí, ale společenstvím založeným dávno na poznání, že omezené fyzické a duševní schopnosti individua lze výrazně posílit dělbou práce a sdílením zkušeností, kooperativními vztahy, sdílenou i mezigenerační solidaritou. To ostatně v přírodě není jen výsada člověka jako živočišného druhu. Část z toho mají v genetické výbavě už mravenci, včely, někteří ptáci, mnozí savci od šelem až po primáty.

Výraznou podmínkou nutnou, ale nikoliv postačující k fungování takového systému ovšem je dodržení některých „darwinistických“ pravidel, která mnozí vykládají triviálněji, než jak zaručují dlouhodobý úspěch v podobě toho, čemu teď trochu módně říkáme „trvale (nebo lépe dlouhodobě) udržitelný rozvoj (nebo lépe vývoj)“. Spočívá v tom, že pro výkon onoho „spravování věcí společných“, resp. „veřejných“, nevyhovuje každý. Že ani postupně staletími vypiplaný systém politického uspořádání, nazývaný dnes „zastupitelská demokracie“ a deklarovaný jako „nejlepší ze všech špatných řešení“, kupodivu negeneruje – v rozporu s celospolečenským zájmem – ty nejlepší reprezentace s právem tvořit společenská pravidla soužití, zákony a prováděcí předpisy pro moc zákonodárnou, nejčestnější a nejodbornější vykonavatele ochrany veřejných zájmů pro moc výkonnou a nejkvalitnější odborně zdatné, morálně pevné a nezkorumpovatelné soudce pro moc soudní. Jak je to možné? Co je špatně na procedurách nominací a výběru lidí do takovýchto veřejných funkcí, že opakovaně selhávají a lidé si zoufají nad tím, co vše dokáží tyto sbory buď diletantsky zkazit, nebo záměrně znefunkčnit, zneužít moci a veřejných prostředků ve vlastní prospěch namísto plnění onoho původního účelu ochrany veřejných zájmů, kvůli kterým tam byli delegováni nebo jmenováni?

Jak už to v životě bývá, příčin je spousta a uplatňují se souběžně a v kombinacích, takže je není snadné odhalit a rozkrýt jejich fungování. Chceme-li ovšem překonat deziluze, skepsi a „blbou náladu“, jak to kdysi ve zkratce přiléhavě nazval prezident Václav Havel, musíme se o to aspoň pokusit, jinak nám není pomoci a nezbyvá naděje. Je to podle mého názoru naše národní plebejství, vypěstované po staletí, kdy jsme si sami nevládli, nedostatek úcty k přirozeným autoritám, k morálce, ke vzdělání a k vědění, ke zkušenosti, ke stáří, k uvědomělé skromnosti. Je to kult mládí, plýtvavého konzumu, asertivity až drzosti spojené s nevědomostí jako předpokladů k úspěšnosti, podporované reklamou? Někdy to tak podle pseudohvězd, produkovaných pokleslými sdělovacími prostředky vypadá.

Ve všeobecně uznávaných a skutečně vyspělých demokraciích zastupitelského typu dnes fungují v podstatě dva systémy: S obnovováním všech autorit moci a správy volbou nebo se zbytky feudálního monarchistického uspořádání, v němž autorita tzv. „hlavy státu“, ev. i nějaké další instituce (např. donedávna sněmovna lordů ve Spojeném království...) je děděna a představuje určitou deklaraci kontinuity, reprezentační noblesy, podílu elity na správě veřejných záležitostí. Ve světě fungují i neformální kombinace obojího, kdy i do volených funkcí se dostávají postupně další generace týchž rodinných politických, ekonomických nebo akademických „dynastií“. Ač anarchisti a někteří levičáci nebo zastánci „přímé demokracie“ to kritizují jako přežitok, jako náznaky eugeniky,

ač se to někomu nemusí líbit jako dost demokratické, je ta druhá forma zažitá právě v nejstarších demokraciích Evropy jako jsou Velká Británie, Dánsko, Holandsko, Belgie, Norsko. Není pochyb o tom, že toto uspořádání má něco do sebe, neboť i institucionálně vyjadřuje společenskou vůli po respektování některých trvalých hodnot a tradic, respekt k nejvyšším formám lidské kultivace vzděláním a výchovou k morální bezúhonnosti, stavějící na tak staromódních hodnotách, jako je lidská a rodová čest, odpovědnost k předchozím i následujícím generacím. Tedy hodnot, kterých se lidem voleným jen na krátká funkční období a pak zase vystupujících ze záře reflektorů nemusí dostávat v takové míře. Ti jsou bohužel motivováni zavedeným systémem nikoliv primárně k tomu, aby si zasloužili zvolení i v příštím funkčním období, ale často spíše k tomu, aby si ve vyhrazeném krátkém čase „urvali“ ze společného krajíce moci a veřejných prostředků co nejvíce pro sebe a pro své volitele či podporovatele, ať už jsou jimi politické strany, společenské nebo profesní zájmové skupiny nebo prostě jen „party, které se účelově sdružují pro parazitování na veřejné moci a správě i soudní praxi, jak býváme bohužel svědky.

Zeptám-li se tedy znovu „kde je chyba?“, mohl bych si na základě předešlého už částečně odpovět. My v souladu s dikcí Ústavy nevolíme ty nejchytřejší a morálně pevné, kterých si vážíme např. ze svého okolí, ze své minulé dlouhodobé dobré zkušenosti s nimi, ale až na vzácné výjimky volíme lidi, které nám „nastrčí“ politické strany. Ani ony však nejsou v naší nezralé demokracii motivované na dlouhodobé a skutečně „veřejné“, tedy občanům republiky společné zájmy, kvůli kterým volíme své reprezentanty do správy věcí veřejných. Pojmy jako poctivost, čest, odborná způsobilost a morální bezúhonnost nejsou u nás bohužel hlavními kritérii výběru lidí, jimž je politickými stranami nabízena kandidatura do volených funkcí. Politické strany se u nás často ani svými volebními programy neucházejí o čest spravovat věci veřejné, ale už ani nezastírají, že jim jde hlavně o moc, o prosazení zájmů dílčích, krátkodobých a skupinových na úkor těch společných. A k tomu potřebují jiný typ lidí, než lidi morální a samostatně myslící, schopné se povznést nad vlastní zájmy a hájící primárně zájmy společné, veřejné. Takovým by si ovšem také žádný stranický lídr nedovolil a nemohl vyhrožovat, že nepodřídí-li se stranické kázni, budou trestáni či vyloučeni ze strany, pokud jim svědomí takovou míru loajality ke skupinovým zájmům strany nedovolí a hlasují v souladu s Ústavou. A druhá strana mince? Lidé morálně pevní, poctiví a odborně zdatní se pak politiky štítí jako něčeho nečistého a odmítají do politiky skutečně jít. Zatímco v komunální politice se to snad alespoň někde daří, „velká“ politika působí na občany více odpudivým dojmem. Tím se ale jen obnovuje a utužuje stereotyp „my“ a „oni“. Část lidí se distancuje od respektu k oficiálním strukturám veřejné správy a má tendence vytvářet paralelní, neoficiální struktury, dožadující se přinejmenším veřejné kontroly práce těch oficiálních, ale tendující někdy až k prosazování se mimo ně a dokonce proti nim. Zastupitelská demokracie v takovém případě zjevně nefunguje jak má a „něco je špatně“.

Je tedy chyba v ústavě, když říká, že právě svobodná soutěž politických stran je oním správným demokratickým kolbištěm zájmů? Není tomu tak nezbytně. Mohlo by to fungovat, kdyby uvnitř politických stran vládly demokratické poměry a kdyby i politika uvnitř stran nebyla degradována a deformována postbolševickou mentalitou lidí i politiků v kombinaci s novým ekonomickým prostředím právě jen na prosazování zájmů krátkodobých, skupinových, dílčích, na úkor těch dlouhodobých a celospolečenských. Tahle pokleslost politiky na politikaření, které pasivně přihlíží pasivní většina voličstva je ono zlo, které je třeba rozbít a překonat. Za těch 17 let se totiž podařilo z politiky nejrůznějším „loktařům“ vytěsnit právě ty, kteří byli nositeli étosu listopadu 1989. My voliči jsme tomu, zlobte se nebo ne, aktivně napomáhali. Lidé jako byli někteří ideoví zakladatelé ODA, poslanci typu Čestmíra Hofhanzla, Oldřicha Kužílka, ale i zoufalci zakládající další marginální politické strany napravo i nalevo politického spektra nebo sólisti, kteří jsou za stávající stádnosti a pasivity

mlčící většiny společnosti bez reálné naděje na zvolení, ti by mohli být kořením politického života, činícím ho v blízké budoucnosti opět stravitelným. Jen se nesmíme bát je navrhnout a volit ze strachu, že naše hlasy „propadnou“, jak nás straší právě ty strany zavedené, neschopné zatím vlastního pozitivního vývoje zpět k původnímu účelu politického soupeření o ideje, nikoliv o koryta.

Z dosavadního mého vystoupení by se mohlo zdát, že nevidím na dnešní situaci nic pozitivního; že nevidím obrovský pokrok, jaký představuje transformace naší společnosti z politického a hospodářského systému „reálného socialismu“, s centrálně plánovaným a řízeným, iniciativu a tvořivost potlačujícím hospodářstvím s monopolem moci jediné politické strany k dnešnímu tržnímu hospodářství a pluralitní demokracii. Ale vidím. Jenom odmítám posuzovat dosažený pokrok podle povrchních formálních znaků, pokud pod povrchem věci nefungují, jak mají, jak jsou myšleny a deklarovány. Bylo by to jako porovnávat vína podle vinět a ne podle skutečné kvality obsahu lahví. Mnozí dnešní politici si bohužel myslí, že maximum dosažitelného pokroku a demokracie oproti době před Listopadem 1989 je v tom, že výsadní moc a možnost jejího zneužívání už nemají v ruce jen komunisti a že se dnes ve zneužívání moci a veřejných prostředků může střídat více politických uskupení. Jsou jako mafiáni, kteří si rozdělili Chicago a pokud navzájem respektují hranice „svých“ teritorií určených ke zlodějnám, nemají konflikty. Akce „čisté ruce“ se tak rychle změnila na „ruka ruku myje“ a občané a voliči se nestačí divit, že u miliardových zlodějen se ani po mnoha letech nenacházejí a netrestají viníci, zatímco po nezaplacení tří nájmu v částce 10 tisíc korun je může okrást o vše exekutor pod laskavým dozorem našeho státu, který nás měl a má chránit. Místo toho dnes máme občas všichni pocit, že stát a jeho instituce víc chrání gaunery, než poctivé občany, oběti nejrůznějších „levot“ a zločinů. Cestou z tohoto marasmu není ani nová bolševická revoluce, ani anarchie bez státu. Cestou je jen obnovené aktivní občanství, angažovanost, hledání poctivých a vzdělaných lidí a jejich vyzdvihování do veřejných funkcí, ozdravení celého systému od špatných návyků, ale i od paušálního odsuzování všeho z minula jen podle povrchních znaků a nálepek. Pravda je složitá a nesnáší zjednodušování. Také není tak publicisticky vděčná a prodejná, jako senzace „pro blbě“, tištěné v nejrůznějších „Kravských rozhledech“ bulváru. Ostatně veřejné sdělovací prostředky mají na dnešním stavu správy věcí veřejných svůj neopominutelný podíl. Málo platné, spoluvytvářejí lví měrou veřejné mínění. Kdysi mne matka učila nevěřit reklamě a propagandě slovy, že „dobré zboží se prodává samo“. Že jen šmejd, který nejde na odbyt, potřebuje reklamu. Pro mne to neplatí jen o zboží a službách, ale i o politicích a politických stranách. Kéž by nás bylo víc a mohli jsme svými hlasy vyřadit ze služby ony již tisíckrát „profláknuté“, ale znovu a znovu kupodivu volené tváře, zatímco bez naděje na uplatnění ve veřejných službách jsou stovky a tisíce lidí skutečně vzdělaných, poctivých, kvalitních.

Mohli bychom považovat za povzbuzení, že se do Parlamentu dostala Strana zelených, jen co ukázala alespoň trochu kultivovanou a odborně zdatnou tvář. Můžete říci, že mezi slepými je i jednooký králem, ale takových množin lidí a přijatelných programů je u nás víc. Je třeba, aby také dostaly šanci a aby se ty zavedené strany musely jejich konkurence bát. Teprve pak i v těch velkých uvnitř začne žádoucí demokratický vývoj ke kvalitě vlastního vedení, jejich reprezentace ve volebních orgánech a tím i kandidátek, skutečná svobodná politická soutěž, jak ji měli na mysli tvůrci Ústavy. Jen tehdy, až strany dokonce dokáží nominovat nečlena své strany, pokud uvnitř na funkci nemají respektovanou, morálně bezúhonnou, vzdělanou a odborně zdatnou osobu a nechají ho dokonce bez stranických oprátí pracovat pro všeobecné blaho a ne pro úzké zájmy své strany, posunou se k lepšímu akceptování voliči.

Nevěřím v samoočistný proces jen generační výměnou. Stávající systém faktických vlád sekretariátů stran semele mladé nadějně členy stran a kandidáty „k obrazu svému“. Na prosazení změny jich nikdy nebude dost najednou, aby převážili rutinu dosavadních praxí. Musíme pomoci i my

starší, komu ještě není jedno, co se tu děje. Na straně občanů – voličů i kandidátů, tedy volených. Předat našim dětem bychom přeci měli náš stát s nadějí na pozitivní vývoj, s motivací angažovat se ve věcech veřejných, ne jim předat jenom „blbou náladu“. Udržitelný vývoj je v pluralitní demokracii takový vývoj, o jehož správnosti dokážeme přesvědčit svými argumenty většinu a která ho proto svobodně většinově přijme za svůj. Není jiné cesty a už vůbec ne v návratu k direktivnímu centrálnímu plánování a řízení. Rozumím Václavu Klausovi, když varuje před dublováním veřejné správy paralelními aktivistickými organizacemi bez mandátu a před procesy bez odpovídající odpovědnosti. Jenže pilíře ekonomický a sociální jsou pro udržitelnost stejně důležité, jako ten environmentální, a skutečný život musí hledat rovnováhu a argumenty ve všech třech. Lidé se nesdružují jen pro ochranu životního prostředí. Jsou tu i organizace chránící zájmy sociální a ekonomické, jako jsou odbory, zájmová sdružení profesních skupin a odborností, preferující nebo akcentující jiné priority, než jsou ty „zelené“. I ony mají právo své zájmy chránit a prosazovat a jejich hlasy mají v demokracii stejnou sílu. Jen tak bude, stejně jako trojnožka stojící na všech třech nohách, politický systém a stát stabilní a jen tak bude moci být většinovým společným východiskem pro snesitelné soužití lidí ve státě i na naší společné planetě, což je jen synonymum pro onu námi vzývanou „trvalou či dlouhodobou udržitelnost vývoje, života“. Vývoj tak půjde žádoucím směrem možná pomaleji, než považujeme za potřebné, ale jiné cesty není.

Alternativou je totiž jen násilí. Buď mezi třídami a společenskými skupinami ve státě, nebo mezi celými světovými teritorii. Záminky konfliktů mohou být zastřené – ideové, kulturní, náboženské, rasové, národnostní. Čím nás ale bude na planetě víc, tím více vyvstanou ty skutečné příčiny – boj o půdu, o vodu, o suroviny, o potraviny, o zdroje energie. Nezvládneme-li kultivovaně ani vnitrostátní komunikaci, jak můžeme přispět ke kooperaci při řešení globálních problémů Země? Pak nám není pomoci a vrátíme se k násilí jako k jedinému připravenému řešení konfliktů tam, kde selhala diplomacie. I na to musíme být připraveni, ať se to různým pacifistům a smířovačům nesmiřitelného líbí nebo ne. Mohu být šťastný, že jsem se narodil v roce 1945 těsně po skončení druhé světové války a že jsem až na konflikt na Balkáně vlastně v Evropě žádný velký ozbrojený konflikt nezažil. Ale nemylme se. Nejen Blízký a Střední Východ, ale i některé oblasti jihovýchodní a východní Evropy a dokonce i Rusko (v Čechách) stále doutnají nedořešenými problémy a konflikty. Byl bych nerad, kdyby se Evropa dopustila stejného nedostatku představitosti a nestatečnosti, jako když čelila ve 30. letech minulého století hrozbám nacismu, fašismu a komunismu. Namísto aby se postavila na odpor hned, když ještě měla reálnou naději na úspěch, tedy v době španělské občanské války a italského útoku na Habeš, couvala před zlem pod záminkou snahy o udržení míru. Zaplatilo za to životem 50 milionů lidí nejen z Evropy, ale z celého světa. Za evropskou „přstrosí politiku“, za krátkozraký „appeasement“ platili Američané, Australané, Novozélandané, Afričané i Asijci, kterým mohla být Evropa se svou neschopností čelit zlu ukradená.

Totalita se tentokrát může jmenovat a maskovat jinak, může mít jiné kulturní a náboženské pozadí a novodobé „fronty“ se mohou utvořit na glóbusu úplně jinde, ale jde stále o stejný typ zla. Jenom blbec zopakuje dvakrát stejnou chybu a my bychom neměli mít ctižádost být před dějinami za blbce. Evropské náboženské a kulturní tradice a dosažená životní úroveň i její životní prostředí za obranu stojí, ač jsme k nim právem často kritičtí. Ideje zrozené z frustrace neúspěšných a chudých nejsou lékem na naše evropské problémy. Také domáhání se přistěhovalců z jiných kontinentů respektu, tolerance a akceptace jiných kultur a náboženství v evropském prostoru by muselo být provázeno stejným respektem, tolerancí a akceptací našich hodnot a zvyklostí u nich doma, aby na ně měli právo zde v Evropě. Přijdu-li někde jako host, chovám se slušně a respektuji zvyky a požadavky těch, které jsem navštívil. Nevnučuji jim svoje. Prosím proto zejména obdivovatele východních asijských náboženství a kultur naivně je nevyzývat a nebrat si z nich příklad ani pod pláští-

kem žádoucí preference skromnosti, multikulturnosti a tolerance. Křesťanství si svou militantní fázi prožilo před mnoha staletími; s křesťanskou tradicí máme náskok, nikoliv zpoždění. Je třeba vidět nejen budhistické mnichy a mír tibetských klášterů, ale i co se dělo nebo děje v Kambodži, v Afghánistánu, v Iráku, v Palestině, v súdánském Dárfúru. Vnucování pravidel života násilím, netolerance, rozdmýchávaná nenávisť k jinakosti. To už tady všechno bylo a neosvědčilo se to, pamatujete? Měly by nám dobře utkvět v paměti záběry z ulic muslimského světa z 11. září 2001, kdy se z neštěstí tisíců nevinných lidí v USA na ulicích radovali nejen „militantní islámisté z Al-Kaidy“, ale i ženy a děti... tito lidé jsou nenávisť k nám kojeni od kolébky, aniž jsme jim kdy ublížili a přes pomoc, kterou jim poskytujeme.

A neměli bychom kritizovat a nenávidět státy, které poučeny žitou historií nečekají, až nám to zase „přeroste přes hlavu“ jako Hitler či Mussolini a bojují se zlem hned a v jeho kořenech, vynakládají zdánlivě nesmyslně vysoké části národního důchodu na posilování armády a obrany a jdou i za nás do konfliktů, do kterých se nám Evropanům nějak nechce. Jinak si dějiny ke své škodě zopakujeme a třetí světová válka bude řádově horší, než ty dvě předešlé s 10 a 50 miliony obětí. Měli bychom si vzít příklad z Židů, kteří ze svého nepříznivého, stovky let trvajících exodu a osudu vrcholícího 6 miliony mrtvých za 2. světové války došli k rozhodnutí“ „...Už nikdy jako ovce na porážku!“. Měl by nám prostě fungovat pud sebezáchovy.

Může Vám připadat, že jsem se odchýlil od tématu. Jsem přesvědčen, že nikoliv. Že v hierarchii problémů naší doby jsou tyto otázky pro udržitelnost vývoje v souvislosti s veřejným míněním a způsoby zajištění obhajoby veřejných zájmů, se způsoby vládnutí důležitější, než mnohé dílčí bitvy, které v současnosti vedeme a jejichž důležitost i sami sebe přeceňujeme. Občas nám neuškodí, vystoupíme-li, obrazně řečeno, ze svých těl a podíváme se na sebe a naše starosti, ale i na naše zdánlivé ideové protivníky zvenčí, s kritickým odstupem a s prolétnutím celého života za několik okamžiků, jako se to prý děje umírajícím. Pro ty, kdo se dokáží z cesty do nicoty vrátit, je to prý velmi očištné pro uspořádání hodnot v hlavě.

Martin Říha

8.5 Ftaláty: Látky v hračkách zakázané kapou do krve kojenců legálně

Ftaláty jsou skupinou chemikálií, jejichž škodlivé účinky už byly prokázány řadou vědeckých studií. V hračkách byly fthaláty zakázány po dlouhých letech tahanic mezi úřady a chemickým průmyslem. Přesto i dnes mohou fthaláty děti ohrožovat. A to na místě, kde by to rodiče očekávali nejméně. V nemocnici.

Ftaláty jsou estery kyseliny fталové, které se zhruba z 90 % využívají jako změkčovadlo v PVC (polyvinylchloridu) pro zvýšení jeho pružnosti. Ftaláty nejsou v plastu chemicky vázány a během používání výrobku se z něj zvolna uvolňují – z obalů, podlahových krytin, hadic a kabelů, pláštěnek a ubrusů, ale také ze zdravotnických pomůcek. Z PVC měkčeného fталáty se vyrábějí např. soupravy pro infuze a transfuze, pro hemodialýzu, pro mimotělní okysličování krve, sondy zaváděné do žaludku nebo do trachei (dýchacích cest).

Vystavení fталátům

Člověk se s fталáty poprvé setkává již během nitroděložního vývoje, neboť ty jsou obsaženy v těle těhotné ženy a prostupují placentou do tělíčka ještě nenarozeného dítěte. Člověk fталáty polyká v potravinách a nápojích, vdechuje z ovzduší nebo spolu s prachem v domácnosti či kanceláři.

Za obzvláště znepokojivé považují experti to, že fталátům jsou vystaveny i těhotné ženy a novorozenci, zvláště ti předčasně narození. Ženy podstupující určité lékařské zákroky (např. hemodialýzu)

během těhotenství mohou být vystaveny podstatně vyšším dávkám ftalátů je běžné. Také předčasně narozené děti na jednotkách intenzivní péče mohou být vystaveny podstatně vyšší dávkám ftalátů v porovnání se zdravými dětmi narozenými v termínu. **Provedené výzkumy ukazují, že zdravotní péče může pacienty vystavit dávkám ftalátů, které mohou být 100-krát až tisíc krát vyšší je běžný průměr zdravých lidí.**

Škodlivost ftalátů

Nejčastěji používaným je di(etylhexyl) ftalát (DEHP), který je také považován za neškodlivější. Studie na zvířatech prokázaly schopnost DEHP *vyvolávat abnormální sexuální vývoj u samčích mláďat savců. Zdokumentovány byly např. vrozené vývojové vady prostaty, varlat a penisu, vyústění močové trubice, změny v produkci spermií atd. DEHP může způsobit také smrt plodu v děloze, zvýšené riziko smrti po narození, zpomalení nitroděložního vývoje, změny vaječníků, vrozené vývojové vady kostí srdce a cév, atrofie ledvin, narušení funkcí jater a poruchy srdeční frekvence či krevního tlaku.*

Dva ftaláty (DEHP a DBP) jsou směrnici EU zařazeny mezi látky toxické pro reprodukci a jiné dva (DINP a DIDP) působí toxicky zejména na ledviny a játra. Další ftalát (DEP) ovlivňuje vývoj spermií u člověka. Bylo též popsáno zvýšení výskytu astmatu a alergií dětí závislého na množství ftalátů v prachu z domácností (viz Tajemství alergií, Respekt, 48/2004, <http://www.respekt.cz/clanek.php?fIDCLANKU=2065&fIDROCNIKU=2004>)

Regulace a doporučení autorit

Šest nejběžnějších ftalátů bylo v některých hračkách pro děti do 3 let věku zakázáno Evropskou komisí v roce 1999. DEHP pak byl v roce 2003 směrnici EU o kosmetických výrobcích zařazen na černou listinu karcinogenních, mutagenních a reprotoxických látek, jež jsou v kosmetice zakázány.

- Kalifornský Úřad pro hodnocení zdravotních rizik ze životního prostředí zařadil DEHP na seznam rizikových látek a výrobky obsahující DEHP musí být od roku 2004 opatřeny varováním pro spotřebitele.
- Americký Národní toxikologický program dospěl k závěru, že intenzivně léčení kojenci a malé děti mohou být vystaveny dávkám DEHP, které byly prokazatelné toxické při pokusech na hloďavce a že tím „může být negativně ovlivněn vývoj mužského reprodukčního ústrojí“.
- Americký Úřad pro kontrolu potravin a léků došel k závěru, že vystavení DEHP může překročit přípustnou hranici např. u kojenců s úplnou parenterální výživou a u kojenců matek podrobujících se hemodialýze, u malých dětí podstupujících transfuzi krve, u malých dětí i u dospělých podstupujících mimotělní okysličování a u dospělých s kardio-pulmonárním by-pasem.
- Expertní panel kanadského ministerstva zdravotnictví doporučil, aby pomůcky obsahující DEHP nebyly používány u novorozenců a dětí v předpubertálním věku u procedur s vysokou mírou vystavené ftalátu jako jsou např. mimotělní okysličování, operace srdce, parenterální výživa či transfuze krve. Ale také u těhotných a kojících žen, u hemodialyzovaných a u pacientů s transplantovaným srdcem nebo s koronárním by-pasem.
- Švédský inspektorát pro chemické látky (KEMI) zpracoval z pověření EU analýzu zdravotních rizik DEHP a návrh strategie minimalizace těchto rizik. Podle KEMI existuje vážné znepokojení z nepříznivých účinků DEHP na varlata a reprodukční funkce chlapců. Evropská strategie pro minimalizaci rizik DEHP byla na nátlak chemického průmyslu pozdržena. Navzdory výše uvedeným odborným doporučením se ftaláty ve zdravotnických pomůckách stále používají.

Bezpečnější alternativy existují

Ftalátům se lze i v medicíně ve většině případů vyhnout. Náhrada za PVC výrobky z alternativních materiálů odstraňuje i problém ftalátů, neboť alternativní polymery neobsahují změkčovadla, neboť jsou pružné ze své podstaty – polyetylen, polypropylen polyuretan, silikon, etylen vinyl acetat, mnohovrstvé laminátové plasty aj.

Řada výrobců takové pomůcky nabízí už i v Česku, jediným problémem zůstávají vaky pro červené krvinky, kde rizikový ftalát funguje jako konzervační činidlo napomáhající zachování krvinek. Nevýhodou alternativ k PVC je obvykle vyšší cena, ale zkušenosti ukazují, že větší odběratelé si mohou dojednat ceny srovnatelné s rizikovým PVC výrobky.

Příkladem systematické politiky vytlačování ftalátů a nahrazování PVC může být třeba Vídeňská asociace nemocnic, která sdružuje 18 nemocnic a center péče o seniory poskytující ambulantní péči více než 3 milionům pacientů a hospitalizující ročně kolem 400 tisíc lidí. Podobnou dobrovolnou politiku postupné náhrady ftalátů, případně PVC, přijalo množství poskytovatelů zdravotní péče v řadě zemích Evropy, Asie a Ameriky.

Miroslav Šuta Převzato z <http://suta.blog.respekt.cz>

9. RŮZNÉ

9.1 **Tim Flannery: „Měníme podnebí (minulost a budoucnost klimatických změn)“**

Nakladatelství Dokořán, Praha 2007, 1. české vydání, překlad z angličtiny

Recenze knihy

Tim Flannery, australský zoolog a paleontolog, rozdělil svou knihu o globálních trendech v klimatu do 5 tématických bloků a 35 kapitol, v nichž před námi defiluje geohistorický vývoj Země a jejího podnebí, obnažují se spojitosti mezi souší a oceánem, kauzální mechanismy ekologických změn, podpis člověka na scénářích minulého i možného dalšího vývoje. Pozornost věnuje především „uhlíkovému metabolismu“ pozemského ekosystému a jeho ovlivnění nekontrolovaným spalováním fosilních paliv lidmi.

Autor knihy se opírá o množství především těch nejaktuálnějších odkazů na seriózní vědecké zdroje z řady oborů. Sympatické je, že čtivý způsob podání uvádí fakta z přírodních věd, ekonomiky i politiky ve vzájemné komplementaritě tak, že si každý může utvořit poučený obraz, aniž by se vyhnul vysvětlení zdánlivých kontradikcí, s nimiž často ve svých argumentacích operují zpolitizovaní popírači fenoménu globální změny – většinou ekonomisté vymezující se v českém ideovém řečišti ústy K.Kříže, M. Římana, V. Klause, I. Breziny ad. (Akcenty v knize českého prezidenta Modrá, nikoli zelená planeta, 2007, typu *např. nulová hodnota budoucnosti* odvozená z teorie diskontní míry, nutně navodí kacírskou myšlenku, zda zmíněné (ne)vidění problému těch našich politiků, kteří vzešli z někdejšího Prognostického ústavu ČSAV, není ovlivněno *užitnou hodnotou prognóz*, jež v něm na režimní objednávku vznikaly). Široká erudice autora knihy *Měníme podnebí* dokáže zjednodušený obraz jakéhosi neuchopitelného a homogenního celoplanetárního chování. Kromě toho umí na mladší i vzdálenější geohistorii resp. dějinách života ukázat i laikovi, jak doložené „epizody“, jež se odehrály na tom či onom kontinentu nebo oceánu, ovlivnily následné posuny v zemském podnebí.

Učebnicově známé éry v historii Země, za nichž se střídaly celé fauny i flóry, byly podle sou-

časných znalostí podmíněny různými příčinami – a jejich rozlišení nám dává šanci ovlivnit změny současné, klíčové pro budoucnost dalších generací. Dostatečně významnými hybateli dosavadních zlomů v čase byl (1) posun kontinentů, (2) střet s vesmírným tělesem a (3) klimatické vlivy jako změny v koncentraci skleníkových plynů. Země zažila velké vymírání zatím pětkrát, naposledy před 65 milióny let. Právě poslední vymírání, přisuzované coby primární příčině dopadu asteroidu, lze spojovat s následnou změnou klimatu. Paleobotanici nacházejí na zkamenělých listech rostlin v období poté výrazně méně průduchů indikujících výměnu plynů. Svědčí to o vyšší koncentraci oxidu uhličitého, který rostliny spotřebovávají k tvorbě asimilátů – byl mnohem dostupnější a přesné početní stanovení indikuje, že množství CO_2 v atmosféře vzrostlo o tisíce částic na milion (nejspíše proto, že asteroid dopadem na vápencové, tedy uhličitanové podloží uvolnil obrovské množství skleníkového plynu, což spolu s „pokličkou“ zvířeného prachu a mračen násobilo skleníkový efekt vedoucí k prudkému nárůstu teploty).

Koloběh uhlíku fungoval v dávné minulosti Země jinak, o čemž svědčí masy uložených substancí, které odebíraly CO_2 z atmosféry. V éře již existujícího života ovlivnily teplotní poměry na Zemi okolí mělkých šelfových moří, což podpořilo vývoj vznášejícího se kalcifikovaného planktonu (před 300 milióny let), takže úbytek CO_2 z atmosféry se deponováním do mořských usazenin zmírnil a tím také pokles teplot provázený dalším růstem ledovců. Zároveň do regulačních schopností Země zasáhlo rozvinutí prvních suchozemských primitivních lesů, z nichž vznikla většina dnešních uhelných zásob (veškerý uhlík z nich byl kdysi vázaný v atmosférickém CO_2). Podobným fenoménem byl vznik korálových útesů asi před 55 milióny let, který znamenal další velkou spotřebu CO_2 z atmosféry. Dnešní „úložiště“ uhlíku, kterým civilizační produkce zásobuje atmosféru, mají své limity (hloubkové vrty na různých místech planety dokládají, že při kolísání nikdy v minulosti nepřekročila koncentrace CO_2 hranici 280 částic z miliónu – to změnila až průmyslová revoluce: ještě v r. 1958, kdy začala měřit stanice na vrcholu havajské hory Mauna Loa, bylo naměřeno 315 částic z miliónu, v 90. letech 20. století činil průměrný roční nárůst 1,8 částice na milión, po r. 2000 2,54 částice na milión). Zatímco vzrostlé lesy (pásma tajgy nebo tropického deštného lesa) nejsou největšími pohlcovači CO_2 , mladé lesy s rychle rostoucími dřevinami ano. Daleko nejvýznamnějším úložištěm uhlíku jsou však oceány (mezi roky 1880–1994 vstřebaly 48 % veškerého v té době lidmi vyprodukovaného uhlíku). Oceány se díky složitému proudění a dalším vlastnostem v této schopnosti liší a je obava, že změny v jejich fungování by mohly zasáhnout do dalších klimatických změn (oteplování oceánů snižuje schopnost pohlcovat CO_2). V r. 2003 objevené rozsáhlé změny v salinitě vody Atlantiku a posléze v dalších oceánech, jakož i jejich zrychlování, vedlo k dalšímu propojení do souvislosti – se zvýšenou rychlostí odpařování poblíž rovníku a zvýšení množství srážek (o 5–10 %) kolem zemských pólů. Ohrožení dynamiky Golfského proudu, jehož vody odevzdávají teplo vzdušným masám a jako velký oceánský vodopád padají ke dnu, je považováno za jeden z možných klimatických scénářů, neboť tento mechanismus, v dlouhé historii opakovaně přerušovaný, je hnací silou a zároveň slabým místem oceánských proudů na celé planetě.

Dlouhé teplé období (trvajících přes 8000 let) je něco, co v předchozí době nemá obdoby a co bylo původně přisuzováno vhodné souhře tzv. Milankovičových cyklů a dalších vesmírných faktorů. Při bližším zkoumání však pro nebývalé dlouhé a vyrovnané období nebylo nalezeno žádné opravňující vysvětlení než specifický parametr existující pouze v této poslední periodě – lidstvo. Podle nositele Nobelovy ceny (za výzkum ozónové díry) P. Crutzena člověk nastartoval – tím, že v postindustriálním období převzal kontrolu nad emisemi hlavně metanu a CO_2 – nové geologické období „antropocén“. Začalo to zemědělstvím a vyústilo v adaptaci na postupně sušší podmínky – vznik zvětšujících se měst u vznikajících a zanikajících civilizací. Akcelerující čerpání energetických zdrojů od uhlí přes ropu k zemnímu plynu a produkční možnosti zemědělství přivedla exponenciálně rostoucí populaci

lidí k mezníku (zhruba v polovině 80. let 20. století), kdy jsme překročili celkovou kapacitu Země a živí nás schodkový rozpočet udržovaný rabováním základního kapitálu pozemských zdrojů. Ve vztahu k diskusím o Kjótském protokolu, jehož cílem má být celosvětová dohoda o snížení emisí skleníkových plynů, je užitečné znát roli Montrealského protokolu z r. 1987 v ochraně ozónové vrstvy Země. Halogenované uhlovodíky existují od r. 1928 a jejich negativní účinky v planetárním měřítku byly známy od 50. let 20. století. Kdyby protokol díky svému schválení nepřinesl obnovu narušené ozónové díry, do r. 2050 by území ve středních zeměpisných šířkách o polovinu své ochrany proti ultrafialovému záření, na jižní polokouli pak o 70 %. A kdyby byl mnohem škodlivější brom levnější (ničí ozón 45x účinněji) nebo vhodnější než chlór, trpěli bychom pravděpodobně už v době klíčového objevu mnoha nemocí a přišli bychom o velkou část potravin. Flannery na tomto místě ukazuje málo zdůrazňovaný úspěšný precedens v řešení jednoho z globálních problémů a nastoluje otázku po důvodech nezdaru v případě dosavadních jednání o Kjótském protokolu.

Význam knihy tkví mj. v tom, že jasně ukazuje přesah základního tématu globálních změn ze sféry „patřící“ klimatologům a hydrogeologům do řady dalších přírodovědeckých odvětví, jež mohou významně přispět ke komplexnímu poznání příčin, důsledků a dopadů změny v životadárných systémech planety. Lze ji doporučit jako vhodnou příručku k výuce bio – a geoekologických směrů studia.

Pavel Kovář

9.2 Amerika roste do šířky

(podle Bless Blumberg et.al., Smithsonian, září 2007)

- Podle Ministerstva zemědělství (Department of Agriculture) USA představuje dnes celková spotřeba potravin Američanů v přepočtu na 1 obyvatele o 500 kalorií denně více než v sedmdesátých letech. Představuje to nárůst o 24 %. V šedesátých letech byla průměrná jateční váha kuřete asi 3½ libry (=1,6 kg). Do poloviny devadesátých let se tato hodnota zvýšila o jednu libru (tj. asi na 2 kg). V roce 1966 byla jateční váha skotu v průměru 1 011 liber (459 kg); v roce 2006 vážila o 25 % více, tj. 575 kg.
- V amerických bistroch (fast-food restaurants) jsou dnes porce 2 až 5krát větší než v 80. letech. V kuchařce „Radost z vaření“ (*Joy of cooking*), vydané v roce 1964, je recept na čokoládové pochoutky „cookies“, podle něhož vyrobíme 45 porcí. V pozdějším vydání z roku 1997 stejný recept uvádí, že dostaneme jen 36 porcí.
- Podle nejnovějších statistik Střediska pro prevenci chorob (*Centre for Disease Control and Prevention*) vážil v roce 2003 průměrný dospělý člověk o 10 % více než v 80. letech. Muži přibrali ze 76,2 na 81,7 kg, ženy ze 64,5 na 69 kg. Za přibližně stejné období ztěžkl průměrný 5letý chlapec o 9 %, z 19,5 na 21,3 kg, průměrná dívka o 7 %, z 19,1 na 20,4 kg.
- V Národní fotbalové lize NFL vzrostla mezi léty 1983 a 2006 průměrná váha hráčů o 10 %, a to na 112,6 kg. V roce 1976 byli jen 3 hráči těžší než 300 liber (136,2 kg), v roce 2006 už to bylo 570 hráčů, což byl každý pátý.
- Časopis *International Journal of Obesity* měl v roce 1993 celkově 509 stran, v roce 2006 měl už 2 322 stran. Během posledních 10 let se sedadla v kině rozšířila o 10 % ze 48,3 na 55,9 cm., šířka standardních rakví se zvětšila od roku 1970 z 55,9 cm na dnešních 66 cm.
- Běžná TV obrazovka se každý rok rozšíří o 1 palec (25,4 mm), v roce 2006 měřila v průměru 68,6 cm. Dnes sedí lidé u televizorů v průměru 8hod. 11 minut denně, v roce 1980 to bylo 6 hod. 45 minut.

- Mezi lety 1996 až 2006 se zvětšila průměrná hmotnost motorových vozidel vyrobených v USA o 227 kg a dosáhla 1880 kg. Bylo hlavně díky silnějším motorům a větší nabídce speciálních provedení.
- V roce 1991 mělo 10 % nových domů garáže pro 3 auta; v roce 2005 to byl již dvojnásobek.
- V roce 1950 připadalo v nových domech na člena rodiny 27 m², v roce 2003 to již bylo 3krát tolik, tj. 81m². Od roku 1980 se zvětšil objem standardní ledničky o 10 % (na 624 litrů) a objem pračky o 25 % (na 85 litrů). První (nákupní středisko) *Wal-Mart*, otevřené v Arkansasu v roce 1962 mělo plochu 1488 m². Dnes je v USA 1238 nákupních středisek, každé o ploše 1 až 2,2 ha.
- Podle údajů z roku 2006 vyprodukuje průměrný Američan 2,05 kg pevného odpadu za den (včetně takových věcí jako je papír, obaly, zbytky jídla a nasekaná tráva), což znamená 150% nárůst oproti roku 1960. *Národní sdružení profesionálních správců* (tj. lidí, kteří spravují osobní majetek) mělo při svém založení 5 členů; nyní jich má 4 000.
- Nenasytní Američané si stále více pořízují rezervy: počet zařízení pro domácí skladování (self-storage) vzrostl od roku 1984 9krát (z 6 601 na 59 657).

Překlad J. Matys (Byly vynechány některé odkazy)

9.3 Tvář naší země – krajina domova (počtvrté)

Společnost pro krajinu a Česká komora architektů vyhlašují již 4. ročník konference **Tvář naší země – krajina domova**, která se opět koná z podnětu prvního prezidenta ČR V. Havla a pod záštitou místopředsedy Senátu Parlamentu ČR P. Pitharta. Uskuteční se **1.–4. dubna 2008**. První den bude v 17 h slavnostně zahájena ve společenském středisku „Nadace Dagmar a Václava Havlových – VIZE 97 – Pražské křižovatky“ Praha 1, Zlatá ulice (příchod přes ul. Liliovou). Vlastní jednání proběhne **2.–3. 4.** v kongresovém centru *Výzkumného ústavu Silva-Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoncích*.

Celodenní jednání budou věnována tématům zemědělská krajina, urbanismus a územní plánování, krajina v politickém a společenském ohledu, tvorba a ochrana krajiny a ochrana přírody a krajina. Závěrečný den jednání **4. 4.** proběhne opět ve středisku „Pražské křižovatky“, kde bude dopolední jednání věnováno problematice kulturního dědictví, památkám v krajině a památkové péči.

Bližší informace, přihláška a kontakt na odborné garanty tématických panelů na webových stránkách www.prokrajinu.cz **Termín pro odevzdání příspěvků do souboru sborníků vydaných k zahájení konference je 15. prosinec 2007**. Příspěvky dodané po 1. lednu 2008 mohou být otištěny až v tzv. Dodatcích ke sborníkům.

9.4 Zamyšlení

Žijeme v podivné době plné protikladů, v podivném světě, který jsme zdědili a přetvořili ke svému obrazu. Dokázali jsme postavit a taky zbořit závratně krásné domy, paláce a chrámy. Po několik tisíciletí jsme tvořili svět plný kultury, nádherných obrazů, hudby, člověčího společenství plného zázraků a obyčejné lásky k druhému, ale také svět plný nesnášenlivosti, stále dokonalejších zbraní, válek a nepochopitelného vraždění.

Po Měsíci jsme kráčeli už v minulém století a vesmírem dnes létají stále dokonalejší sondy, aby fotografovaly naši sluneční soustavu, Mléčnou dráhu i další nepředstavitelně vzdálené světy.

Běžně dnes využíváme komunikační technologie, o kterých se před sto lety nikomu ani nezdálo a přitom mnohdy nerozumíme svým blízkým a dokonce ani sami sobě.

Myslíme si, že vládneme nejen technice, ale i přírodě, zvířatům, stromům a květinám. Zvířatům bereme jejich přirozené prostředí, jako náhradu jim stavíme klece a zoologické zahrady a divíme se, že se jim v nich příliš nedaří.

Stromy, které délkou života mnohokrát předčí život náš, nám všude překázejí a tak je z často ubohých a nicotných příčin v krajině i ve městech kácíme. Dvě stě let staré buky a lípy nám vadí, když jejich listí padá na garáž a nebo do okapu nově postaveného domu. Klučíme lesy ve velkém třeba jen na topení a pro momentální rychlý zisk pár jednotlivců.

Rabujeme uhlí, abychom s ním topili v elektrárnách a bouráme proto domovy jiných lidí. Těžíme kámen ve velkolomech, kopce srovnáme, abychom je vyvezli do vyspělejších zemí, nebo je v lepším případě nasypali jako štěrk na silnice i lesní cesty.

Vytváříme hory odpadků které nedokážeme zpracovat, betonujeme a asfaltujeme krajinu, aby auta mohla jezdit sem a tam a vozit množství nepotřebného zboží. Mírou kvality našeho života se stal blahobyt, přebytky často zbytečných věcí a jejich produkce.

Nedokážeme zabránit zbytečnému plýtvání, ani nadbytečné potraviny poskytnout hladovějícím lidem v jiných částech světa.

Neposloucháme a ani nechceme poslouchat varovné předpovědi vědců o soumraku této nádherně modré planety, naše pohodlí je pro nás důležitější, než ozónová díra, o jejíž existenci ještě před pár lety téměř všichni pochybovali a dnes je její momentální stav součástí denní předpovědi počasí.

Nechceme slyšet o tání ledovců, o ubývání živočišných a rostlinných druhů, o zamořených a poničených řekách, ve kterých už nežijí ryby, o špíně, která končí vždycky v moři, zatím bez viditelných následků pro celé lidstvo. Na budoucnost raději moc nemyslíme.

Myslíme si, že někdo jiný zařídí, aby modrá planeta přežila i pro nás, pro naše děti a naše vnoučata. My ne, my si chceme ještě užívat blahobyt a pohodlí, to ať se snaží něco udělat ti ostatní.

Možná, že opravdu nezbyvá než doufat, že naše děti budou jiné než my, lidé beznadějně propadlí pohodlí a konzumu. Že objeví a pochopí jak zachránit naši planetu a vytvořit rovnováhu pro všechno živé na ní. Že budou mít to štěstí spát ještě pod převisem ve skalách, toulat se jarní bučinou, plavat v řece, lovit ryby, potkat sokola nebo zajíce, spatřit louku rozkvetlých vstavačů a vylézt na neponičený kopec s krásným výhledem do širého kraje. A budou si vážit všech těchto krás a budou chtít pro to také něco smysluplného udělat.

Opravdu nezbyvá, než doufat a pokusit se něco dobrého jim předat.

Michaela Komersová

10. AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ

10.1 Předsednictvo

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
Ing. Jiří Dlouhý jiri.dlouhy@czp.cuni.cz předseda	Na Hanspaulce 7 160 00 Praha 6 mobil: 603 841 304	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 353, fax: 251 620 441
PaedDr. Jiří Roth místopředseda jiri.roth@worldonline.cz	Jiráskova 4211 430 03 Chomutov tel.: 474 620 843	
MUDr. Eva Rychlíková místopředsedkyně eva.rychlikova@zokoln.cz	Návětrná 555/1 400 01 Ústí nad Labem mobil: 720 173 636	Zdravotní ústav se sídlem v Kolíně, pob. Praha, Ditrichova 17, 128 01, tel: 234118536
Ing. Eva Tylová místopředsedkyně eva.tylova@ecn.cz tylova@cizp.cz	K hájovně 35 142 00 Praha 4 mobil. 776 0882 44	Česká inspekce životního prostředí Na břehu 1a/267 190 00 Praha 9 tel: 222 860 380
Ing. Ivan Dejmal dejmal@chello.cz	Kamenická 45 170 00 Praha 7 tel./fax: 222 956 628	
Marcela Křížová Marcela_Krizova@env.cz, makrizova@seznam.cz	Nad Hercovkou 421/22, 182 00 Praha 8 mobil: 777 086 724	MŽP, odbor vnějších vztahů, Vršovická 65, 110 00 Praha 10 tel.: 267 122 562, fax: 267 126 562
RNDr. Jiří Kulich sever@ecn.cz	Středisko ekologické výchovy SEVER 542 26 Horní Maršov tel.: 499 874 280, 499 874 326, fax: 499 874 181	
RNDr. Jiří Nečas JorgeMalTiempo@seznam.cz	Počernická 58/512 108 00 Praha 10 274 773 032 mobil 732414882	Vysoká škola ekonomická Fakulta informatiky a statistiky Katedra matematiky tel. 224 094 240
Pavel Šremer, prom.biol. pavel.sremer@cenia.cz sremer@seznam.cz	Liškova 633 142 00 Praha 12 tel.: 222 952 299 mobil: 724 967 437	MŽP, Vršovická 65 100 00 Praha 10 tel.: 267 122 429 fax: 267 310 490 mobil: 602 113 701

10.2 Čestné předsednictvo

Doc. MUDr. Martin Bojar, MUDr. Jan Cimický, CSc., Táňa Fischerová, prof. RNDr. Mikuláš Huba, CSc, Jaroslav Hutka, Prof. Dr. Erazim Kohák, Otakar Leiský, prof. Hana Librová, prof. Bedřich Moldan, Jana Štroblová

10.3 Revizní komise

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
Ing. Jaroslav Mejzr předseda	Pštrossova 4, 110 00 Praha 1 tel.: 224 910 847	
Ing. Miroslav Punčochář punc@icpf.cas.cz	Petýrkova 1995 148 00 Praha 4 tel.: 272 933 906	AV ČR, Ústav chem. procesů Rozvojová 135, 165 02 Praha 6 tel.: 220 390 298 fax: 220 920 661
Ing. Jan Zeman, CSc. jan.zeman@cenia.cz		CENIA, Kodaňská 10/54, 100 10 Praha 10, tel.: 271 740 867

10.4 Ostatní

Jméno	Adresa
Ing. Eva Vavroušková tajemnice eva.vavrouskova@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 222 726 909 mobil: 604 171 921
Dana Kopanicová účetní kopanicova@systemix.cz	Pacioli Accountants, s.r.o. 120 00 Praha 2, Perucká 18/2247 tel./fax: 222 514 314, mobil: 603 870 930

10.5 Pracovní skupiny

Název	Vedoucí - koordinátor	Kontakt
EIA sekce	Miroslav Martiš	člen předsednictva – viz adresář
Pro dopravu	Jan Zeman	viz revizní komise
Pro ochranu lesů	Ivan Rynda	FHS UK, U Kříže 8, 158 00 Praha 5
Pro odpady	Miroslav Punčochář	revizní komise – viz adresář
Pro IPPC	Pavel Šremer	předseda – viz adresář

10.6 Zástupci regionálních poboček

Jméno	Adresa domů	Adresa práce
Chomutovská PaedDr Jiří Roth	místopředseda – viz adresář předsednictva	
Českolipská PhDr. Miroslav Hudec mhudec@seznam.cz hudecPPP@dmcl.cz Michaela Komersová (adm.) michaela.komersova@up.mpsv.cz mis.kom@seznam.cz	Střelnice 2286 470 01 Česká Lípa tel. 487 523 168	Pedagogicko-psychologická poradna, Havlíčková 443, 470 01 Česká Lípa, tel. 487 522 179

Jizerskohorská (prac. skupina) Ing. Zdeněk Joukl z.joukl@iol.cz	č.p. 621, PS22 486 61 Desná II tel.: 483 383 339	
Východočeská Miroslav Petr mirek.petr@email.cz	Jana Masaryka 1322 500 12 Hradec Králové tel.: 495 274 160	VaK a.s. Hradec Králové Víta Nejedlého 893, 500 00 HK tel.: 495 406 102
Karlovarská RNDr. Pavel Žlebek stuzkv@cmail.cz	Mlýnská 58 360 05 Karlovy Vary mobil: 606 606 599	Západní 22 360 01 Karlovy Vary Tel.: 353 223 619
Jihočeská Jana Rinkeová	Varšavská 2744 390 05 Tábor	
Plzeňská MUDr. Miroslav Šuta miroslav.suta@centrum.cz	mobil 777 757 511, 608 775 754	

10.7 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni.

Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,00 hod. zpravidla v místnosti č. 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem), schůze předsednictva jsou otevřené pro členy STUŽ, kteří zde mají hlas poradní (článek 7.4 stanov STUŽ)

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek za rok 100,- Kč.

Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, anebo složenkou C na adresu sekretariátu STUŽ, Krkonošská 1 nebo složenkou A-V na účet STUŽ, případně bankovním převodem na účet STUŽ.

Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny, pobočka Praha 2.

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Ministerstvem životního prostředí

Odesílatel

STUŽ – Společnost pro trvale udržitelný život

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

IČO: 47608277

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

<http://www.stuz.cz>

Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy a příznivce STUŽ

Adresa redakce a zasílání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: prosinec 2007

Titulní strana: ak. malíř Karel Čapek

Tisk: Jungmannova 3, Praha 1